

Lagrådsremiss

Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 22 juni 2017

Morgan Johansson

Mikaela Bexar
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Regeringen föreslår ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner. Det föreslås att grunden könsidentitet eller könsuttryck läggs till i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering samt i åtalsregeln om förolämpning. Det föreslås också ett tillägg så att det uttryckligen framgår att det är en försvårande omständighet om ett motiv för ett brott har varit att kränka en person eller en grupp av personer på grund av könsidentitet eller könsuttryck. Även om ändringarna görs för att skydda transpersoner utformas bestämmelserna så att de skyddar alla människor lika.

Regeringen föreslår även att diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck i diskrimineringslagen ska ersättas med könsidentitet eller könsuttryck. Förslaget innebär att alla individer kommer att skyddas från diskriminering, oavsett hur deras könsidentitet eller könsuttryck förhåller sig till det som uppfattas som normen. Motsvarande ändring föreslås också i övriga lagar där begreppet förekommer.

Vidare föreslår regeringen att orden ras och rasmässig ersätts med föreställning om ras i straffrättsliga bestämmelser, bestämmelser om straffrättsligt samarbete och utlänningslagen. Genom förslaget markeras ett avståndstagande från idéer om att människor kan delas in i olika raser.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2018, förutom ändringarna i bestämmelserna om hets mot folkgrupp i tryckfrihetsförordningen och brottsbalken som föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen.....	5
2.2	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	8
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.....	11
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott.....	13
2.5	Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)	14
2.6	Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)	15
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen.....	18
2.8	Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)	19
2.9	Förslag till lag om ändring i lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare	20
2.10	Förslag till lag om ändring i lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser	21
3	Ärendet och dess beredning	23
4	Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner.....	23
4.1	Begreppen transperson och cisperson	23
4.2	Det nuvarande straffrättsliga skyddet för transpersoner och behovet av reform	24
4.3	Hets mot transpersoner ska kriminaliseras	27
4.4	Diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck ska kriminaliseras	35
4.5	Området för allmänt åtal vid föroläpning utvidgas	38
4.6	Straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken förtydligas	40
5	Begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck ersätts med könsidentitet eller könsuttryck i diskrimineringslagen.....	42
5.1	”Könsöverskridande identitet eller uttryck” har kritiserats	42
5.2	”Könsidentitet eller könsuttryck” skyddar alla individer från diskriminering.....	43
6	Rasbegreppet ses över.....	45
6.1	Ordet ras ersätts med föreställning om ras i flera lagar.....	45
6.2	Övriga lagar med ”ras” berörs av EU:s dataskyddsreform	51

7	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	52
8	Konsekvenser av förslagen	53
8.1	Ekonomiska konsekvenser	53
8.2	Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män	54
9	Författningskommentar	55
9.1	Förslaget till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen	55
9.2	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken	57
9.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom	63
9.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott	64
9.5	Förslaget till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)	65
9.6	Förslaget till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)	65
9.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen	68
9.8	Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800)	68
9.9	Förslaget till lag om ändring i lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare	68
9.10	Förslaget till lag om ändring i lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser	69
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner m.m. (SOU 2015:103)	71
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag	80
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	114

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i tryckfrihetsförordningen,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,
4. lag (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott,
5. lag om ändring i utlänningslagen (2005:716),
6. lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567),
7. lag om ändring i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen,
8. lag om ändring i skollagen (2010:800),
9. lag om ändring i lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare,
10. lag om ändring i lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

4 §

Med beaktande av det i 1 kap. angivna syftet med en allmän tryckfrihet ska såsom tryckfrihetsbrott anses följande gärningar, om de begås genom tryckt skrift och är straffbara enligt lag:

1. högförräderi, förövat med uppsåt att riket eller del därav ska med våldsamma eller annars lagstridiga medel eller med utländskt bistånd läggas under främmande makt eller bringas i beroende av sådan makt eller att del av riket ska på så sätt lösryckas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten ska med utländskt bistånd framtvingas eller hindras, om gärningen innebär fara för uppsåtets förverkligande;

försök, förberedelse eller stämpling till sådant högförräderi;

2. krigsanstiftan, om fara för att riket ska invecklas i krig eller andra fientligheter framkallas med utländskt bistånd;

3. spioneri, varigenom någon för att gå främmande makt till handa obehörigen befordrar, lämnar eller röjer uppgift om försvarsverk, vapen, förråd, import, export, tillverkningssätt, underhandlingar, beslut, eller något förhållande i övrigt, vars uppenbarande för främmande makt kan medföra men för Sveriges säkerhet, vare sig uppgiften är riktig eller inte;

försök, förberedelse eller stämpling till sådant spioneri;

4. obehörig befattning med hemlig uppgift, varigenom någon utan syfte att gå främmande makt till handa begår gärning som avses under 3 och uppgiften rör något förhållande av hemlig natur;

försök eller förberedelse till sådan obehörig befattning med hemlig uppgift;

stämpling till sådant brott, om detta är att anse som grovt, vid vilken bedömning det särskilt ska beaktas om gärningen innefattade tillhandtagande av främmande makt eller var av synnerligen farlig beskaffenhet med hänsyn till pågående krig eller rörde förhållande av stor betydelse eller om den brottslige röjde vad som på grund av allmän eller enskild tjänst betrots honom eller henne;

¹ Tryckfrihetsförordningen omtryckt 2015:151.

5. vårdslöshet med hemlig uppgift, varigenom någon av grov oaktsamhet begår gärning som avses under 4;

6. uppror, förövat med uppsåt att statskicket ska med vapenmakt eller annars med våldsamma medel omstörtas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten ska på så sätt framtvingas eller hindras, om gärningen innebär fara för uppsåtets förverkligande;

försök, förberedelse eller stämpling till sådant uppror;

7. landsförräderi eller landssvek, i vad därigenom, då riket är i krig eller annars i lag meddelade bestämmelser om sådant brott äger tillämpning, någon missleder eller förräder dem som är verksamma för rikets försvar eller förleder dem till myteri, trolöshet eller modlöshet, förräder egendom som är av betydelse för totalförsvaret eller begår annan liknande förrädisk gärning som är ägnad att medföra men för totalförsvaret eller innefattar bistånd åt fienden;

försök, förberedelse eller stämpling till sådant landsförräderi eller landssvek;

8. landsskadlig vårdslöshet, i vad därigenom någon av oaktsamhet begår gärning som avses under 7;

9. ryktesspridning till fara för rikets säkerhet, varigenom, då riket är i krig eller annars i lag meddelade bestämmelser om sådant brott har tillämpning, någon sprider falska rykten eller andra osanna påståenden, som är ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet, eller till främmande makt framför eller låter framkomma sådana rykten eller påståenden eller bland krigsmän sprider falska rykten eller andra osanna påståenden som är ägnade att framkalla trolöshet eller modlöshet;

10. uppvigling, varigenom någon uppmanar eller annars söker förleda till brottslig gärning, svikande av medborgerlig skyldighet eller ohörsamhet mot myndighet eller åsidosättande av vad som åligger krigsman i tjänsten;

11. hets mot folkgrupp, varigenom någon hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer *med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller* sexuell läggning;

11. hets mot folkgrupp, varigenom någon hotar eller uttrycker missaktning för *en* folkgrupp eller annan sådan grupp av personer *på ett sätt som ger uttryck för en föreställning om ras eller som anspelar på* hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning *eller könsidentitet eller könsuttryck*;

12. brott mot medborgerlig frihet, varigenom någon utövar olaga hot med uppsåt att påverka den allmänna åsiktsbildningen eller inkräkta på handlingsfriheten inom politisk organisation eller yrkes- eller närings-sammanslutning och därigenom sätter yttrande-, församlings- eller föreningsfriheten i fara;

försök till sådant brott mot medborgerlig frihet;

13. olaga våldsskildring, varigenom någon i bild skildrar sexuellt våld eller tvång med uppsåt att bilden sprids, om inte gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig;

14. förtal, varigenom någon utpekar annan såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller annars lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning, och, om den förtalade är avliden, gärningen är sårande för de efterlevande eller annars kan anses kränka den frid, som bör tillkomma den avlidne, dock inte om det med hänsyn till omständigheterna var försvarligt att lämna uppgift i saken och han eller hon visar att uppgiften var sann eller att han eller hon hade skälig grund för den;

15. förolämpning, varigenom någon smädar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom eller henne;

16. olaga hot, varigenom någon hotar annan med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom;

17. hot mot tjänsteman, varigenom någon med hot om våld förgriper sig på annan i hans eller hennes myndighetsutövning, i annan verksamhet där det finns samma skydd som är förenat med myndighetsutövning eller vid biträde till åtgärd som omfattas av sådant skydd, för att tvinga honom eller henne till eller hindra honom eller henne från åtgärd däri eller hämnas för sådan åtgärd eller varigenom någon på så sätt förgriper sig mot den som tidigare utövat sådan verksamhet eller biträtt därvid för vad denne däri gjort eller underlåtit;

försök eller förberedelse till sådant hot mot tjänsteman, såvida inte brottet, om det fullbordats, skulle ha varit att anse som ringa;

18. övergrepp i rätts sak, varigenom någon med hot om våld angriper annan för att denne gjort anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett utsaga hos en domstol eller annan myndighet eller för att hindra annan från en sådan åtgärd eller varigenom någon med hot om gärning som medför lidande, skada eller olägenhet angriper annan för att denne avlagt vittnesmål eller annars avgett utsaga vid förhör hos en myndighet eller för att hindra honom eller henne från att avge en sådan utsaga.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

2.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 5 §, 16 kap. 8 och 9 §§ och 29 kap. 2 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

5 §¹

Brott som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av någon annan än målsäganden. Om brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får dock åklagaren väcka åtal om detta anses påkallat från allmän synpunkt och åtalet avser

1. förtal och grovt förtal,
2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning,
3. förolämpning *mot någon med anspelning på hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse, eller*
2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning, *eller*
3. förolämpning *som ger uttryck för en föreställning om ras eller som anspelar på hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck.*

4. förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes sexuella läggning.

Har förtal riktats mot en avliden, får åtal väckas av den avlidnes efterlevande make, bröstarvinge, förälder eller syskon och, om åtal av särskilda skäl anses påkallat från allmän synpunkt, av åklagare.

Innebär brott som avses i 1–3 §§ att någon genom att förgripa sig på en främmande makts statsöverhuvud som vistas i Sverige eller på en främmande makts representant i Sverige har kränkt den främmande makten, får brottet åtalas av åklagare utan hinder av första stycket. Åtal får dock inte ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har bemyndigat till detta.

16 kap.

8 §²

Den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer *med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller*

Den som i *ett* uttalande eller i *ett* annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för *en* folkgrupp eller annan sådan grupp av personer *på ett sätt som ger uttryck för en föreställning om ras eller som anspelar på hudfärg,*

¹ Senaste lydelse 2014:222.

² Senaste lydelse 2002:800.

sexuell läggning, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller om brottet är ringa, till böter.

Är brottet grovt döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid *bedömning* av om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning *eller könsidentitet eller könsuttryck*, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Om brottet är grovt döms för grovt hets mot folkgrupp till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid *bedömningen* av om brottet är grovt *ska det* särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

9 §³

En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av *hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse* genom att inte gå *honom eller henne* till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller *innehär* allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av

En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av *en föreställning om ras eller på grund av hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck* genom att inte gå *personen* till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller *har* allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av

³ Senaste lydelse 2008:569.

hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse genom att vägra honom eller henne tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

en föreställning om ras eller på grund av hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck genom att vägra personen tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

Om någon som avses i första– tredje styckena på sätt som där sägs diskriminerar annan på grund av hans eller hennes sexuella läggning, döms likaledes för olaga diskriminering.

29 kap.

2 §⁴

Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarigare följder än det faktiskt fått,

2. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet,

3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,

4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,

5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,

6. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet, eller

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av en föreställning om ras eller på grund av hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck eller annan liknande omständighet, eller

8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019 i fråga om 16 kap. 8 § och i övrigt den 1 juli 2018.

⁴ Senaste lydelse 2010:370.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §¹

Framställning om verkställighet av europeisk brottmålsdom kan avslås

En framställning om verkställighet av europeisk brottmålsdom kan avslås

1. om gärning som påföljden avser utgör politiskt eller militärt brott,

1. om *en* gärning som påföljden avser utgör *ett* politiskt eller militärt brott,

2. om det *finnes* grundad anledning *antaga* att domen föranletts eller den *däri* bestämda påföljden skärpts av *hänsyn till ras*, religion, nationalitet *eller* politisk åsikt,

2. om det *finns* grundad anledning *att anta* att domen föranletts eller den *i domen* bestämda påföljden skärpts av *skäl som har sin grund i* religion, nationalitet, politisk åsikt *eller en föreställning om ras*,

3. om gärning som påföljden avser omfattas av här i landet pågående förundersökning, väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller om beslut har meddelats att åtal för gärningen *ej skall* väckas eller fullföljas,

3. om *en* gärning som påföljden avser omfattas av här i landet pågående förundersökning, väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller om beslut har meddelats att åtal för gärningen *inte ska* väckas eller fullföljas,

4. om gärning som påföljden avser *icke* har begåtts i den stat där påföljden bestämts,

4. om *en* gärning som påföljden avser *inte* har begåtts i den stat där påföljden bestämts,

5. om påföljden *ej* kan verkställas här i landet,

5. om påföljden *inte* kan verkställas här i landet,

6. om det kan *antagas* att påföljden kan verkställas i den *främmande* staten,

6. om det kan *antas* att påföljden kan verkställas i den *andra* staten,

7. om den dömde vid tiden för brottet *ej* fyllt femton år,

7. om den dömde vid tiden för brottet *inte* fyllt femton år, *eller*

8. om en tillämpning av 35 kap. 7–9 §§ eller 36 kap. 15 § brottsbalken skulle innebära att påföljden bortfallit.

Har i den *främmande* staten vidtagits åtgärd som enligt lagen i den staten medför att tiden för

Om det i den *andra* staten *har* vidtagits *en* åtgärd som enligt lagen i den staten medför att tiden

¹ Senaste lydelse 1991:454.

bortfallande av påföljd *uppskjutes*,
skall åtgärden ha samma verkan
här i landet vid tillämpning av
första stycket 8.

för bortfallande av påföljd *skjuts*
upp, *ska* åtgärden ha samma
verkan här i landet vid tillämpning
av första stycket 8.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Framställningen får avslås

1. om den misstänkte *icke* har hemvist i Sverige,

2. om den misstänkte *icke* är svensk medborgare och *ej* heller hade hemvist i Sverige vid tiden för brottet,

3. om brottet är av politisk natur eller ett rent militärt eller skatterättsligt brott,

4. om det finns grundad anledning *antaga* att framställningen har föranletts av *hänsyn till ras*, religion, nationalitet *eller* politisk åsikt,

5. om gärningen har begåtts *utom* den andra statens område, eller

6. om den andra staten *icke* har *iakttagit* de föreskrifter *rörande* förfarandet som *föreskrives* i den konvention som avses i 1 § första meningen.

1. om den misstänkte *inte* har hemvist i Sverige,

2. om den misstänkte *inte* är svensk medborgare och *inte* heller hade hemvist i Sverige vid tiden för brottet,

4. om det finns grundad anledning *att anta* att framställningen har föranletts av *skäl som har sin grund i* religion, nationalitet, politisk åsikt *eller en föreställning om ras*,

5. om gärningen har begåtts *utanför* den andra statens område, eller

6. om den andra staten *inte* har *följt* de föreskrifter *om* förfarandet som *föreskrivs* i den konvention som avses i 1 § första meningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

2.5 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 1 § utlänningslagen (2005:716) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 §¹

Med flykting avses i denna lag en utlänning som

– befinner sig utanför det land som utlänningen är medborgare i, därför att han eller hon känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av *ras*, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp, och

– befinner sig utanför det land som utlänningen är medborgare i, därför att han eller hon känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av nationalitet, religiös eller politisk uppfattning *eller en föreställning om ras* eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp, och

– inte kan, eller på grund av sin fruktan inte vill, begagna sig av detta lands skydd.

Första stycket gäller oberoende av om det är landets myndigheter som är ansvariga för att utlänningen riskerar att utsättas för förföljelse eller om utlänningen riskerar att utsättas för förföljelse från enskilda och inte kan antas bli erbjuden ett effektivt skydd som inte är av tillfällig natur. Vid bedömningen av om skydd erbjuds beaktas endast skydd som ges av staten eller av parter eller organisationer som kontrollerar hela eller en betydande del av statens territorium.

Första och andra styckena gäller även för en statslös utlänning som befinner sig utanför det land där han eller hon tidigare har haft sin vanliga vistelseort.

Av 2 b § följer att en utlänning som omfattas av denna paragraf i vissa fall är utesluten från att anses som flykting.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

¹ Senaste lydelse 2014:1400.

2.6 Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 1, 4 och 5 §§ och rubriken närmast före 1 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §¹

Denna lag har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

4 §²

I denna lag avses med diskriminering

1. direkt diskriminering: att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

2. indirekt diskriminering: att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringssätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med visst kön, viss *könsöverskridande identitet eller uttryck*, viss etnisk tillhörighet, viss religion eller annan trosuppfattning, viss funktionsnedsättning, viss sexuell läggning eller viss ålder,

1. direkt diskriminering: att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

2. indirekt diskriminering: att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringssätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med visst kön, viss *könsidentitet eller visst könsuttryck*, viss etnisk tillhörighet, viss religion eller annan trosuppfattning, viss funktionsnedsättning, viss sexuell läggning eller viss ålder,

¹ Senaste lydelse 2014:958.

² Senaste lydelse 2014:958.

såvida inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringsättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet,

3. bristande tillgänglighet: att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning som är skäligen utifrån krav på tillgänglighet i lag och annan författning, och med hänsyn till

- de ekonomiska och praktiska förutsättningarna,
- varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde, samt
- andra omständigheter av betydelse,

4. trakasserier: ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

5. sexuella trakasserier: ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet,

6. instruktioner att diskriminera: order eller instruktioner att diskriminera någon på ett sätt som avses i 1–5 och som lämnas åt någon som står i lydnds- eller beroendeförhållande till den som lämnar ordern eller instruktionen eller som gentemot denna åtagit sig att fullgöra ett uppdrag.

såvida inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringsättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet,

4. trakasserier: ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

4. trakasserier: ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

Kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder

Kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder³

5 §⁴

I denna lag avses med

1. kön: att någon är kvinna eller man,
2. könsöverskridande identitet eller uttryck: att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön,

2. könsidentitet eller könsuttryck: en persons
 - a) identitet med avseende på kön, eller
 - b) uttryck med avseende på kön i form av klädsel, kroppsspråk, beteende eller annat liknande

³ Senaste lydelse 2014:958.

⁴ Senaste lydelse 2014:958.

förhållande,

3. etnisk tillhörighet: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande,

4. funktionsnedsättning: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå,

5. sexuell läggning: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och

6. ålder: uppnådd levnadslängd.

Även den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Diskrimineringsombudsmannen har de uppgifter som framgår av diskrimineringslagen (2008:567).

Ombudsmannen ska därutöver verka för att diskriminering som har samband med kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder inte förekommer på några områden av samhällslivet.

Ombudsmannen ska också i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Ombudsmannen ska därutöver verka för att diskriminering som har samband med kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder inte förekommer på några områden av samhällslivet.

Ombudsmannen ska också i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

¹ Senaste lydelse 2014:959.

2.8 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 8 § skollagen (2010:800) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. **8 §¹**

Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

¹ Senaste lydelse 2014:960.

2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹

I denna lag avses med

1. bemanningsföretag: en fysisk eller juridisk person som har arbetstagare anställda i syfte att hyra ut dessa till kundföretag för arbete under kundföretagets kontroll och ledning,

2. kundföretag: en fysisk eller juridisk person för vilken och under vars kontroll och ledning arbetstagare som hyrs ut av bemanningsföretag arbetar, och

3. grundläggande arbets- och anställningsvillkor: villkor som fastställts i kollektivavtal eller andra bindande generella bestämmelser som gäller hos kundföretaget och som avser

a) arbetstidens längd, övertid, raster, vilotid, nattarbete, semester eller helgdagar,

b) lön,

c) skydd för barn och ungdomar, gravida, nyblivna mödrar och ammande kvinnor, eller

d) skydd mot diskriminering på grund av kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

d) skydd mot diskriminering på grund av kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

¹ Senaste lydelse 2014:961.

2.10 Förslag till lag om ändring i lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

Härigenom föreskrivs att 1 och 2 §§ lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

För folkmord döms den som, i syfte att helt eller delvis förinta en *nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd* eller religiös folkgrupp som sådan,

För folkmord döms den som, i syfte att helt eller delvis förinta en *folkgrupp bestämd utifrån nationalitet, etnicitet eller en föreställning om ras*, eller en religiös folkgrupp, som sådan,

1. dödar en medlem av folkgruppen,
2. tillfogar en medlem av folkgruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande,
3. påtvingar medlemmar av folkgruppen levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen helt eller delvis förintas,
4. vidtar åtgärder som är ägnade att förhindra att barn föds inom folkgruppen, eller
5. genom tvång för över ett barn som inte fyllt arton år från folkgruppen till en annan grupp.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

2 §

För brott mot mänskligheten döms, om gärningen utgör eller ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila, den som

1. dödar en person som ingår i gruppen,
2. tillfogar en person som ingår i gruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling,
3. utsätter en person som ingår i gruppen för ett allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution eller annan till sitt allvar jämförbar gärning,
4. i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberövar en kvinna som ingår i gruppen och som med tvång gjorts havande,
5. förorsakar att en person som ingår i gruppen kommer i sexuellt slaveri eller, i strid med allmän folkrätt, kommer i tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd,

6. i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsförflyttar en person som ingår i gruppen,

7. i strid med allmän folkrätt frihetsberövar någon som ingår i gruppen,

8. utsätter personer som ingår i gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, *rasmässiga*, nationella, etniska, kulturella, religiösa, könsmissiga eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv, eller

8. utsätter personer som ingår i gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, nationella, etniska, kulturella, religiösa *eller* könsmissiga *motiv eller motiv grundade i en föreställning om ras* eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv, eller

9. för en stats eller politisk organisations räkning, eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke, i syfte att undandra en person i gruppen från rättsligt skydd under en längre tid,

a) frihetsberövar denne om frihetsberövandet följs av en vägran att erkänna detta eller att lämna information om personens öde eller uppehållsort,

b) sedan ett frihetsberövande skett vägrar att erkänna detta eller att lämna information om den frihetsberövades öde eller uppehållsort, eller

c) sedan en sådan vägran skett vidmakthåller frihetsberövandet.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 31 juli 2014 att en särskild utredare skulle överväga om det straffrättsliga skyddet för transpersoner ska stärkas, om begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck ska ändras i de författningar där det förekommer och om orden ras och rasmässig ska utmönstras ur lagstiftningen (dir. 2014:115).

Utredningen, som antog namnet Utredningen om transpersoners straffrättsliga skydd m.m., överlämnade i december 2015 betänkandet Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner m.m. (SOU 2015:103). Betänkandet har remissbehandlats.

En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1* och betänkandets lagförslag finns i *bilaga 2*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju2015/09589/L5).

4 Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner

4.1 Begreppen transperson och cisperson

Synen på vilka som omfattas av begreppet transperson varierar. I lagrådsremissen används begreppet som ett paraply- eller samlingsbegrepp utan skarpa avgränsningar. Begreppet kan sägas avse personer som har eller har haft en könsidentitet eller ett könsuttryck som tidvis eller alltid skiljer sig från samhällets norm för den könstillhörighet som ursprungligen har tilldelats dem från, riktiga eller oriktiga, biologiska utgångspunkter.

Transpersonsbegreppet kan exempelvis omfatta personer som identifierar sig som icke-binära (personer som inte upplever att könsindelningen kvinna/man passar dem eller som inte vill, kan eller tycker att det är viktigt att definiera sig i fråga om kön), transvestiter (personer som ibland eller alltid använder kläder och andra attribut som enligt samhällets normer avviker från det kön som tilldelats dem) och transsexuella. Transsexuella kan beskrivas som personer som har en annan könsidentitet än den som tilldelats dem vid födseln. Vissa transsexuella, men inte alla, har en vilja att förändra kroppen helt eller delvis, t.ex. med hormonbehandling eller kirurgi. Även intersexpersoner inkluderas ibland i transpersonsbegreppet. Intersex är en benämning som används för att förklara tillstånd där den kroppsliga utvecklingen inte är entydig i fråga om kön. Begreppet intersex innefattar ett stort antal kroppsliga tillstånd. Exempelvis kan det röra sig om ett barn som föds med tvetydiga könsorgan, men det är inte alltid som ett intersexuellt tillstånd är tydligt eller upptäcks vid födseln. Eftersom intersexualism inte behöver ha någon koppling till normbrytande könsidentitet eller könsuttryck är det inte alltid självklart att inbegripa intersexpersoner i begreppet.

Ibland används begreppet cisperson för att beskriva personer som inte faller in under begreppet transperson. Med cispersoner avses vanligtvis personer vars juridiska och biologiska kön stämmer överens och alltid har stämt överens med deras könsidentitet och könsuttryck.

4.2 Det nuvarande straffrättsliga skyddet för transpersoner och behovet av reform

Transpersoner nämns i dag inte i hatbrottslagstiftningen...

Lagstiftning om hatbrott m.m.

Brottsbalken innehåller fyra bestämmelser som syftar till att ge ett särskilt skydd för gärningar riktade mot personer eller grupper på grund av exempelvis dessa personers eller grupper etniska ursprung. Det är bestämmelserna om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § (som också utgör ett tryck- och yttrandefrihetsbrott enligt 7 kap. 4 § 11 tryckfrihetsförordningen och 5 kap. 1 § första stycket yttrandefrihetsgrundlagen) och olaga diskriminering i 16 kap. 9 §, den åtalsregel i 5 kap. 5 § som innebär att åklagaren under vissa förutsättningar får väcka åtal för förolämpning trots att detta brott som enligt huvudregeln inte får åtalas av någon annan än målsäganden samt den straffskärpningsregel i 29 kap. 2 § 7 som innebär att det som en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt ska beaktas om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet. Straffskärpningsregeln och bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering anger de gärningar som brukar betecknas som hatbrott.

Någon grund som uttryckligen avser transpersoner finns inte i bestämmelserna, även om straffskärpningsregeln är utformad så att den kan tillämpas på transpersoner utan att det direkt framgår av lagtexten. Enligt förarbetena är transvestism och transsexualism sådana liknande omständigheter som omfattas av straffskärpningsregeln (prop. 2001/02:59 s. 57 och 61).

Tidigare överväganden om transpersoners straffrättsliga skydd

När sexuell läggning lades till som en grund i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och straffskärpningsregeln diskuterades om utvidgningen inte borde omfatta även transpersoner. En minoritet i den kommitté vars betänkande låg till grund för lagändringarna anförde i ett särskilt yttrande att det fanns goda skäl att även inkludera transpersoner i den föreslagna kriminaliseringen (Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. – straffansvarets räckvidd, SOU 2000:88 s. 304). Under remissbehandlingen av betänkandet beklagade RFSL (Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoner och queeras rättigheter, då Riksförbundet för sexuellt likaberättigande) och Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) att transpersoner inte omfattades av den föreslagna utvidgningen av bestämmelserna om hets

mot folkgrupp. RFSL föreslog att exempelvis könsidentitet skulle läggas till som en grund i hetsbestämmelserna och även i straffskärpningsregeln.

I den efterföljande propositionen föreslog regeringen en utvidgning av bestämmelserna om hets mot folkgrupp så att bestämmelserna även skulle omfatta hot och andra uttryck för missaktning med anspelning på sexuell läggning, samt att brott med motiv att kränka på grund av sexuell läggning uttryckligen skulle anges som en försvårande omständighet i straffskärpningsregeln (prop. 2001/02:59). Beträffande frågan om även transpersoner skulle inkluderas i utvidgningen av hetsbestämmelserna anförde regeringen att den inte ifrågasatte att enskilda transpersoner ofta drabbas av hot, våld och andra kränkningar. Regeringen noterade samtidigt att hets mot folkgrupp inte tar sikte på dessa sorters övergrepp mot enskilda, utan på hets mot kollektivt bestämda grupper. Även om det skulle förekomma hetspropaganda mot transpersoner som grupp, saknades det enligt regeringen belägg för att detta skulle ha skett på ett sådant sätt att det skulle kunna motivera någon ytterligare begränsning av yttrandefriheten. I fråga om straffskärpningsregeln anförde regeringen att straffmättningsreglerna i brottsbalken inte bör vara annat än exemplifierande och att omständigheter av alltför specifik karaktär därför inte bör tillföras (prop. 2001/02:59 s. 38 f. och 57).

Intresseorganisationer har även efter utvidgningen av hetsbestämmelserna och ändringen i straffskärpningsregeln drivit frågan om att transpersoner ska omfattas av bestämmelserna. Frågan har också väckts i flera riksdagsmotioner.

... trots att transpersoner utsätts för brott i stor omfattning och därför är i behov av ett fullgott skydd även i straffrätten

Transpersoners utsatthet i samhället

Det finns flera studier som rapporterar om svåra levnadsvillkor för transpersoner i Sverige. I sådana studier finns uppgifter om att kränkningar, som i vart fall till viss del torde kunna betecknas som brottsliga, är vanligt förekommande. Ett exempel är Folkhälsomyndighetens rapport Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner – En rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige (2015) som bygger på den hittills största svenska folkhälsoenkät som riktats till transpersoner. Enligt rapporten känner få transpersoner att de helt kan leva enligt sin könsidentitet. Över hälften av respondenterna anger att de minst en gång under de senaste tre månaderna blivit utsatta för kränkande behandling eller bemötande och ungefär var femte anger att de någon gång har varit utsatta för våld på grund av sin transerfarenhet. Över en tredjedel svarar att de har blivit utsatta för psykiskt våld under de senaste tolv månaderna. Endast hälften av respondenterna anger att de har ett bra eller mycket bra allmänt hälsotillstånd, vilket är en lägre andel jämfört med befolkningen i allmänhet baserat på den nationella folkhälsoenkäten Hälsa på lika villkor (HLV) från 2014. Cirka en femtedel av respondenterna svarar att de har ett dåligt allmänt hälsotillstånd. Detta svar är också vanligare bland respondenterna jämfört med befolkningen i stort baserat på HLV.

Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter genomförde 2012 en webbenkät som besvarades av över 93 000 hbt-personer (dvs. homosexuella, bisexuella och transpersoner), varav 6 771 transpersoner (EU LGBT survey – European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey – Main results, 2014 s. 23). I en särskild rapport görs en närmare analys av de svar som transpersoner lämnar. 34 procent svarar att de har upplevt våld eller hot om våld under de fem åren innan undersökningen. Av de 374 personer som uppger att de bor i Sverige svarar 10 procent att de blivit attackerade eller hotade med våld det senaste året på ett sätt som får dem att tro att det skedde, helt eller delvis, på grund av att de uppfattades som transpersoner. Vidare svarar 49 procent av de som anger att de bor i Sverige att de känt sig diskriminerade eller trakasserade under året innan undersökningen gjordes på grund av att de uppfattas som transpersoner och 22 procent anger att de har blivit trakasserade. (Being Trans in the European Union – Comparative analysis of EU LGBT survey data, s. 24 f., 51 f., 64 f. och 105.)

Polisanmälningar med transfobiska motiv

Det är svårt att veta hur utbredd den brottslighet är som riktar sig mot människor i deras egenskap av transpersoner. I den officiella kriminalstatistiken görs ingen klassificering med anledning av om brottsoffret är en transperson och det är därför inte möjligt att dra några slutsatser om förekomsten av t.ex. anmälningar om hot och våld mot transpersoner ur den statistiken. Av Brottsförebyggande rådets (Brå) statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv framgår att det för 2013 identifierades uppskattningsvis 45 anmälningar med transfobiska motiv. För 2014 identifierades uppskattningsvis drygt 70 anmälningar med transfobiska motiv och för 2015 uppskattades antalet anmälningar till drygt 60 stycken. Det bör dock noteras att det s.k. mörkertalet är stort vid hatbrott. Det handlar dels om hatbrott som inte anmäls till polisen, dels om hatbrott som anmäls men som av olika skäl ändå inte kommer med i statistiken, exempelvis när hatbrottsmotivet inte uppmärksammas i anmälningarnas fritext. Enligt Brå är det också troligt att en del transfobiska händelser redovisats som hatbrott på grund av sexuell läggning (Hatbrott 2013 s. 22 f. och 100 f., Hatbrott 2014 s. 24 f. och 102 f. och Hatbrott 2015 s. 27 f. och 112 f.).

Regeringens arbete för transpersoners rättigheter och förbättrade levnadsvillkor

Regeringen har vidtagit ett antal åtgärder som syftar till att stärka transpersoners rättigheter. En särskild utredare har getts i uppdrag att utifrån befintlig kunskap göra en bred kartläggning av transpersoners villkor och situation i samhället och föreslå konkreta insatser som bidrar till förbättrade levnadsvillkor och ett tryggare livsutrymme för transpersoner. Syftet med utredningen är att stärka efterlevnaden av transpersoners rättigheter och förbättra levnadsvillkoren för transpersoner (dir. 2016:102). Regeringen har remitterat en departementspromemoria i vilken det föreslås att personer som steriliserats i samband med fastställande av ändrad könstillhörighet ska kunna få rätt till statlig ersättning (Ds 2017:6).

Regeringen har även aviserat ny modern lagstiftning utifrån den enskildes rätt att definiera sin könstillhörighet. En medicinsk diagnos ska inte vara en förutsättning för att få ny könstillhörighet fastställd. Därutöver kan nämnas att det inom Regeringskansliet pågår beredning av betänkandet *Olika vägar till föräldraskap* (SOU 2016:11). I betänkandet föreslås bl.a. att särskilda regler ska införas om föräldraskapet för fall där personer får barn efter en ändring av könstillhörigheten. Detta innebär bl.a. att en man som föder barn ska anses som barnets far. En kvinna som bidrar med sina spermier till ett barns tillkomst ska anses som barnets mor (SOU 2016:11).

Regeringen vidtar också insatser för att stärka transpersoners lika rättigheter och möjligheter inom ramen för arbetet med den nationella strategin för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck. I november 2016 beslutade regeringen även om en nationell plan mot rasism och liknande former av fientlighet och hatbrott. Planen omfattar homofobi, bifobi och transfobi.

Som framgår ovan finns tydliga indikationer på att transpersoner utsätts för brott i stor utsträckning, vilket talar för att även det straffrättsliga regelverket bör stärkas. Regeringen anser mot denna bakgrund att det finns starka skäl att se över bl.a. hatbrottslagstiftningen för att säkerställa att transpersoner har ett fullgott skydd även i straffrätten.

4.3 Hets mot transpersoner ska kriminaliseras

Regeringens förslag: Brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp utvidgas så att den även omfattar hot och uttryck för missaktning mot en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck. Motsvarande ändring görs i tryckfrihetsförordningen.

Brottsbeteckningen grov hets mot folkgrupp införs för brottsbalksbrottets grova grad.

Utredningens förslag överensstämmer i allt väsentligt med regeringens. Utredningen föreslår dock inte att brottsbeteckningen grov hets mot folkgrupp ska införas.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan invändning. Vad gäller förutsättningarna för en kriminalisering saknar *Brottsförebyggande rådet* en grundligare kartläggning av problemets omfattning och *Riksdagens ombudsmän (JO)* anser att det är en brist att betänkandet inte innehåller några överväganden i fråga om behovet av kriminalisering och inskränkning av tryck- och yttrandefriheten vad gäller kränkande uttalanden och andra gärningar som riktar sig mot cispersoner.

I fråga om den lagtekniska utformningen – där begreppet könsidentitet eller könsuttryck enligt utredningen ska förstås på samma sätt som i förslaget till definition i diskrimineringslagen (se avsnitt 5) – anser JO att det är oklart vilka gärningar som riktar sig mot cispersoner som omfattas av det straffbelagda området samt att utredaren har underskattat de praktiska konsekvenserna av dessa oklarheter. JO är mot den bakgrunden mycket tveksam till om de föreslagna ändringarna uppfyller de krav på

tydlighet och förutsägbarhet som måste ställas på straffbestämmelser. Även *Svenska Journalistförbundet* och *Tidningsutgivarna (TU)* invänder att definitionen av könsidentitet och könsuttryck är otydlig och TU säger sig inte kunna tillstyrka denna. *Justitiekanslern* däremot anser att en viss oklarhet kan uppstå för den som läser lagtexten utan tillgång till förarbetena men att förslaget inte bör innebära några problem i rättstillämpningen och att det är svårt att finna ett bättre och tydligare uttryckssätt. Se avsnitt 4.6 angående att *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor* efterfrågar ett förtydligande av om intersexpersoner omfattas av grunden könsidentitet eller könsuttryck.

Brottsförebyggande rådet anser att effekterna av förslagen bör följas upp och utvärderas. *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)* och *RFSL Ungdom*, som välkomnar förslagen, anser att ytterligare undersökningar och forskning krävs för att belysa omfattningen av den transfobi som drabbar transpersoner. *Sveriges Antidiskrimineringsbyråer* efterlyser en utredning av det straffrättsliga skyddet vad gäller andra grunder och anför att exempelvis personer med funktionsnedsättning inte har ett adekvat straffrättsligt skydd.

Bakgrund: Kränkande eller hotfulla uttalanden med anspelning på någons könsidentitet eller könsuttryck kan vara straffbara t.ex. enligt bestämmelserna om olaga hot, förolämpning eller förtal (4 kap. 5 § och 5 kap. 1–3 §§ brottsbalken, 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen [TF] och 5 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen [YGL]). Att bland allmänheten uppmana till våld eller andra brottsliga gärningar mot transpersoner kan vara straffbart som uppvigling (16 kap. 5 § brottsbalken). Däremot finns det i dag inte någon kriminalisering av hot eller uttryck för missaktning mot transpersoner som grupp av det slag som brottet hets mot folkgrupp tar sikte på.

För hets mot folkgrupp döms enligt 16 kap. 8 § brottsbalken, 7 kap. 4 § TF och 5 kap. 1 § YGL den som i ett uttalande eller i ett annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning. (Som framgår av avsnitt 6.2 föreslår regeringen att ”ras” ska ändras till ”en föreställning om ras.”) Straffet är fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, böter. För grovt brott är straffet fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

I 2 kap. regeringsformen finns bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna, bl.a. yttrandefriheten. Yttrandefriheten beskrivs som en frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor (1 § första stycket 1). I fråga om tryckfriheten och motsvarande frihet att yttra sig i ljudradio, television och i vissa liknande överföringar, offentliga uppspelningar ur en databas samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar gäller tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen (1 § andra stycket).

Förslaget att kriminalisera ytterligare gärningar som hets mot folkgrupp innebär begränsningar av yttrandefriheten. Enligt 21 § får sådana begränsningar göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningarna får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett dem och inte heller sträcka sig så långt att de utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen som en av folkstyrelsens grundvalar. I 23 § anges därutöver att yttrandefriheten får begränsas med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott. I övrigt får begränsningar av yttrandefriheten göras endast om särskilt viktiga skäl föranleder det. Vid bedömningen av vilka begränsningar som får göras ska särskilt beaktas vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter.

Yttrandefriheten skyddas även av artikel 10 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Av 2 kap. 19 § regeringsformen framgår att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. Rätten till yttrandefrihet enligt konventionen innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Av artikeln framgår dock också att utövandet av yttrandefriheten får underkastas sådana formföreskrifter, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till bl.a. den allmänna säkerheten, förebyggandet av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller annans goda namn och rykte eller rättigheter. Artikel 10 har aktualiserats i svensk rättspraxis avseende hetsbrottet och Högsta domstolen har funnit att en konventionsenlig tolkning av bestämmelsen om hets mot folkgrupp gör att bestämmelsen bör tolkas mer restriktivt än vad förarbetena anger (NJA 2005 s. 805 och NJA 2006 s. 467).

En viktig del av skyddet för tryck- och yttrandefriheten enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen är att ingripanden på grund av innehållet i yttranden i de medier som omfattas av dessa grundlagar endast får ske om tryck- respektive yttrandefrihetsbrott föreligger. I 7 kap. 4 och 5 §§ TF finns en fullständig uppräkningslista av de gärningar som utgör tryckfrihetsbrott. Genom en hänvisning i 5 kap. 1 § första stycket YGL utgör dessa gärningar också yttrandefrihetsbrott. För ansvar för tryck- och yttrandefrihetsbrott krävs att gärningen även är straffbar enligt vanlig lag. Det brukar uttryckas så att "dubbel täckning" krävs för att ett brott ska vara straffbart som tryck- och yttrandefrihetsbrott. Tryckfrihetsförordningen gäller tryckta skrifter, t.ex. dagstidningar och böcker. YGL gäller vissa andra medier, t.ex. radio och tv samt dvd- och cd-skivor. Uttalanden på internet skyddas av yttrandefrihetsförordningen i de fall de omfattas av den s.k. databasregeln i 1 kap. 9 § YGL. I första hand omfattar regeln webbplatser som drivs av traditionella massmedieföretag (automatiskt grundlagsskydd) men även andra aktörer kan få grundlagsskydd för motsvarande verksamhet genom att ansöka om utgivningsbevis (frivilligt grundlagsskydd). Det kan t.ex. vara bloggar som bedrivs i en liten skala,

tidningar som bara publiceras på internet och andra företag som tillhandahåller information på internet.

Enligt den s.k. instruktionen (1 kap. 4 § TF och 1 kap. 5 § YGL) bör den som ska döma över missbruk av tryck- eller yttrandefriheten eller på annat sätt vaka över att respektive grundlag efterlevs betänka att friheterna utgör en grundval för ett fritt samhällsskick, uppmärksamma syftet mer än framställningssättet och hellre fria än fälla.

Det har ansetts som en utgångspunkt att ändring i brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp förutsätter att även motsvarande bestämmelse i tryckfrihetsförordningen ändras (prop. 1986/87:124 s. 34; se också motsvarande mer generella uttalanden om förhållandet mellan tryckfrihetsförordningen och vanlig lag i SOU 2001:28 s. 416 f. och SOU 2004:114 s. 181 f.). Kriminalisering av yttranden på områden som skyddas av det särskilda grundlagsskyddet för tryck- och yttrandefrihet har alltid skett med eftertanke och stor återhållsamhet. Det krävs starka skäl för att göra en grundlagsändring och den bör vara påkallad av ett påtagligt behov.

Även om det inte finns något bindande internationellt åtagande som ålägger Sverige att kriminalisera diskriminering eller hets mot transpersoner kan det nämnas att Europarådets ministerkommitté 2010 antog en rekommendation om åtgärder för att bekämpa diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet där medlemsstaterna uppmanas att vidta åtgärder mot bl.a. hatbrott och hatpropaganda ("hate speech") på grund av sexuell läggning och könsidentitet (rekommendation CM/Rec[2010]5). Enligt rekommendationen bör medlemsstaterna förbjuda sådan hatpropaganda och se till att brottsmotiv som anknyter till sexuell läggning eller könsidentitet kan beaktas som en försvårande omständighet.

Skälen för regeringens förslag

Det finns behov av att kriminalisera hets mot transpersoner

Transpersoner som grupp har i dag inte något skydd mot sådana hot och uttryck för missaktning som är straffbara som hets mot folkgrupp. Som konstaterats ovan finns det på ett allmänt plan anledning att överväga att tillerkänna transpersoner ett ökat skydd i hatbrottslagstiftningen. För att det ska komma i fråga att utvidga hetsbrottet, med den begränsning i grundlagarnas och Europakonventionens skydd för yttrandefriheten och tryckfriheten som detta innebär, krävs det emellertid ett mer påtagligt behov av en sådan ändring. En första förutsättning är att det i praktiken förekommer hetspropaganda mot transpersoner som är av det slaget att den skulle vara brottslig om transpersoner ingick bland de grupper som skyddas av hetslagstiftningen.

Eftersom hets mot transpersoner inte är straffbelagt kan brottsstatistiken inte ge någon indikation om hur vanligt förekommande sådan propaganda är. Det finns inte heller någon sådan mer grundlig kartläggning av problemets omfattning som *Brottsförebyggande rådet* gärna hade sett. Det kan dock i vart fall konstateras att hetspropaganda mot transpersoner förekommer i praktiken. I kommentarsfält på bl.a. rasistiska webbplatser har utredningen funnit vad den beskriver som ett betydande antal exempel på uttalanden kring att hbt-personer generellt

och transpersoner specifikt är undermåliga, onaturliga, omoraliska, sjuka och perverterade. Utredningen uppger också att det är vanligt att agitationen mot hbt-personer generellt och transpersoner specifikt kopplas ihop med pedofili. Enligt utredningens bedömning skulle vissa av de uttalanden som den har tagit del av kunna utgöra hets av det slag som avses i bestämmelsen om hets mot folkgrupp. Även om det inte går att säga något bestämt om i vilken omfattning hets mot transpersoner förekommer innebär transpersoners utsatta situation att sådan hets när den förekommer måste ses som mycket problematisk. Därutöver bör det beaktas att förekomsten av hets mot transpersoner kan tänkas öka i takt med att transpersoner blir mer synliga i samhället.

För en kriminalisering av hets mot transpersoner talar också det utredningen har funnit om att agitation mot transpersoner inte sällan ingår i och blandas med agitation mot hbt-personer i allmänhet och argument kring sexuell läggning. *Diskrimineringsombudsmannen* framhåller att kunskapen om skillnaden mellan å ena sidan könsidentitet eller könsuttryck och å andra sidan sexuell läggning generellt sett är låg och att det vid diskriminering enligt diskrimineringslagen förekommer att skillnaden inte är klar för den som diskriminerar. Även när det gäller hets kan det tänkas att den som hotar eller uttrycker missaktning många gånger inte har klart för sig på vilken eller vilka grunder han eller hon hetsar. Det finns därför anledning att tro att en kriminalisering av hets mot transpersoner skulle bidra till att åstadkomma ett mer effektivt skydd också vad gäller hets mot homo- och bisexuella.

Regeringen ser mot denna bakgrund ett tydligt behov av att utvidga straffansvaret för hets mot folkgrupp så att det även omfattar hets mot transpersoner.

Det är befogat att begränsa yttrandefriheten och tryckfriheten enligt grundlagarna och Europakonventionen

Intresset av att skydda utsatta grupper mot hot och uttryck för missaktning är ett ändamål för vilket det är tillåtet att begränsa yttrandefriheten enligt såväl regeringsformen som Europakonventionen. Som nämnts har också Europarådets ministerkommitté uppmanat medlemsstaterna att förbjuda hatpropaganda ("hate speech") på grund av sexuell läggning och könsidentitet. En kriminalisering av hets mot transpersoner som utformas i enlighet med den gällande hetslagstiftningen kan inte anses gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som föranleder begränsningen. Den sträcker sig inte heller så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen, vetenskapens frihet, religionsfriheten eller människors frihet att sluta sig samman för att hävda uppfattningar som inte stämmer med majoritetens. En kriminalisering innebär däremot ett fullt godtagbart krav på att även andra människors rättigheter och den grundläggande demokratiska principen om alla människors lika värde ska respekteras vid utövandet av yttrandefriheten. Regeringen anser därför att de skäl som talar för att kriminalisera hets mot transpersoner som grupp väger tyngre än intresset av att behålla yttrandefriheten oförändrad i detta avseende.

När det specifikt gäller behovet av kriminalisering på det område som skyddas av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen kan

det konstateras att de exempel på hets mot transpersoner som utredningen har identifierat utgörs av uttalanden på internet. Sådana uttalanden har potential att få en särskilt stor spridning och det är därför mycket angeläget att de motverkas. Uttalanden på internet kan under vissa förutsättningar falla under yttrandefrihetsgrundlagens skydd. Genom att ansöka om utgivningsbevis kan man exempelvis se till att en blogg omfattas av yttrandefrihetsgrundlagens bestämmelser. För att ett utgivningsbevis ska utfärdas ställs vissa krav av formellt slag, men det görs inte någon prövning av de tänkta yttranden innehåll eller av verksamhetens karaktär innan utgivningsbevis beviljas. För att en bestämmelse om hets mot transpersoner ska vara effektiv behöver därför motsvarande ändring göras i tryckfrihetsförordningens brottskatalog, vilket innebär att gärningen blir straffbar som tryckfrihetsbrott enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsbrott enligt yttrandefrihetsgrundlagen.

Det finns därför förutsättningar att kriminalisera hets mot transpersoner såväl inom tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens tillämpningsområden som i brottsbalken.

Alla bör omfattas av den nya grunden

Även om det är just transpersoners situation som motiverar att bestämmelserna om hets mot folkgrupp utvidgas, anser regeringen att utvidgningen bör ske på ett sådant sätt att bestämmelserna inte bara skyddar gruppen transpersoner utan omfattar alla oavsett könsidentitet eller könsuttryck. En fördel med en sådan utformning är att den inte pekar ut transpersoner på ett sätt som innebär att bestämmelsen kan uppfattas som att den är skriven med ett avvikarperspektiv. Som *Sveriges Antidiskrimineringsbyråer* påpekar skulle en bestämmelse som utformats som ett minoritetsskydd riskera att befästa den utsatthet som många transpersoner upplever genom att de pekas ut som ”de andra”. Kritik av motsvarande slag har också riktats mot den grund i diskrimineringslagen – könsöverskridande identitet och uttryck – som ger transpersoner ett civilrättsligt skydd mot diskriminering. Som framgår nedan föreslår regeringen att den ska utvidgas så att alla människor ges samma skydd mot diskriminering oavsett hur deras könsidentitet eller könsuttryck förhåller sig till det som uppfattas som normen (se avsnitt 5.2). Det förslaget tas emot mycket positivt av remissinstanserna. När det gäller hets mot folkgrupp godtar flertalet remissinstanser att utvidgningen inte enbart ska avse gruppen transpersoner och förslaget om detta välkomnas särskilt av *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoner och queeras rättigheter (RFSL)*, *RFSL Ungdom* och *Sveriges Antidiskrimineringsbyråer*.

Att den nya grunden inte utformas som ett minoritetsskydd innebär, enligt regeringens uppfattning, att den lagtekniska lösningen anknyter till hur hetsbrottets övriga grunder är utformade. Det kan noteras att frågan om huruvida den nuvarande bestämmelsen ska uppfattas som att den enbart skyddar minoriteter har varit föremål för viss diskussion, främst med anledning av att Justitiekanslern (JK) i ett antal beslut har bedömt att syftet vid tillkomsten av brottet hets mot folkgrupp var att tillförsäkra minoritetsgrupper av skilda sammansättningar och bekännare av olika

trosuppfattningar ett rättsskydd (se t.ex. beslut den 5 november 2003, dnr 3217-03-30). JK har därför uttalat att det fallet att någon uttrycker kritik mot svenskar inte torde ha varit avsett att träffas av straffstadgandet. Frågan berörs inte i de äldre förarbetena till hetsbestämmelserna. I lagstiftningsärenden har det dock antagits att de nuvarande grunderna inte ska uppfattas som ett minoritetsskydd. När hets mot homosexuella som grupp skulle kriminaliseras valdes således uttrycket sexuell läggning, som omfattar såväl hetero- som homo- eller bisexuell läggning, med motiveringen att den lagtekniska utformningen av utvidgningen borde ske på ett sätt som stämmer överens med utformningen av bestämmelsen i övrigt (prop. 2001/02:59 s. 39 f.).

Det kan också noteras att riksdagen 2013 avslög motioner som efterfrågade en översyn av hetsbrottet i syfte att säkerställa att även svenskar omfattas av det. Riksdagen biföll därmed förslaget i Justitiekommitténs yttrande, i vilket utskottet med hänvisning till förarbetsuttalanden anförde att det torde stå klart att brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp omfattar de situationer som efterfrågas i motionerna och att det därför inte var nödvändigt med något tillkännagivande till regeringen om att bestämmelsen bör ses över (bet. 2012/13:JuU10). Mot bakgrund av att JK:s uttryckssätt avviker från förarbetsuttalanden uttalar JK i sitt remissvar att det, för det fall frågan åter skulle bli aktuell, finns skäl för JK att noga överväga innebörden av sitt tidigare ställningstagande och utformningen av framtida beslutsskäl.

Som *Riksdagens ombudsmän* påpekar görs utredningens överväganden i fråga om behovet av en utvidgad kriminalisering och motsvarande begränsning i tryck- och yttrandefriheten främst i förhållande till kränkande agerande som riktar sig mot transpersoner. Även om den föreslagna utformningen ger alla människor samma skydd mot hets, torde det i praktiken främst vara gruppen transpersoner som är i behov av skyddet mot hets på denna grund. Enligt regeringens uppfattning är det naturligt att låta bedömningen styras av behoven hos den grupp som den nya lagstiftningen huvudsakligen avser att skydda, samtidigt som lagstiftningen av de skäl som anges ovan bör utformas så att den skyddar alla lika.

”Könsidentitet eller könsuttryck” skyddar alla människor lika

Utvidgningen bör ske genom att grunden könsidentitet eller könsuttryck läggs till i bestämmelserna om hets mot folkgrupp. Uttrycket bör förstås som dels identitet med avseende på kön, dels uttryck med avseende på kön i form av klädsel, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande. Detta överensstämmer med hur regeringen föreslår att motsvarande begrepp ska definieras i diskrimineringslagen (se avsnitt 5.2).

Det är av största vikt att den nya grunden uppfyller de krav på en tydlig avgränsning av det straffbara området som gäller för all straffrättslig lagstiftning. Några remissinstanser uttrycker farhågor i detta avseende. *Tidningsutgivarna* anför att könsidentitet eller könsuttryck har getts en alltför vid innebörd som kan ge upphov till gränsdragnings- och tillämpningssvårigheter och *Svenska Journalistförbundet* beskriver definitionen som otydlig. Enligt *Riksdagens ombudsmän (JO)* är det oklart vilka gärningar som riktar sig mot cispersoner som skulle komma att omfattas av det straffbelagda området och även vilka slags gärningar

som inte omfattas. JO anför vidare att utredaren har underskattat de praktiska konsekvenserna av dessa oklarheter när det gäller vad som i praktiken kan komma att bli föremål för anmälan och lagföring och är mot den bakgrunden mycket tveksam till om de föreslagna ändringarna uppfyller de krav på tydlighet och förutsägbarhet som måste ställas på straffbestämmelser. Som exempel pekar JO särskilt på gränsdragningen mellan det straffria handlande som riktar sig mot könstillhörighet och det straffbara handlande som riktar sig mot könsidentitet eller könsuttryck.

Det är möjligt att avgränsningen mot kön – som inte omfattas av hetsbestämmelserna – i praktiken kan komma att kräva vissa mer komplicerade överväganden. Av den föreslagna definitionen i diskrimineringslagen som bör vara vägledande även för tolkningen av uttrycket i brottsbalken är det dock klart att diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck är något annat än diskriminering på grund av kön, dvs. på grund av att någon är man eller kvinna med den definition som används i diskrimineringslagen. Könsidentitet omfattar en persons mentala kön eller självupplevda könsbild, dvs. något som inte utan vidare är iakttagbart för andra. Könsuttryck handlar om yttre manifestationer i avseenden som brukar förknippas med kön. När det gäller cispersoner torde det visserligen kunna vara svårt att bevisa att det rör sig om hets med anspelning på just könsidentitet eller könsuttryck och inte på kön. Att sådana bevisvårigheter kan tänkas uppkomma är dock inte detsamma som att den nya grunden inte skulle vara tillräckligt precis till sin innebörd. Regeringen instämmer därmed med *Justitiekanslern* som anser att en viss oklarhet kan uppstå för den som läser lagtexten utan tillgång till förarbetena men att förslaget inte bör innebära några problem i rättstillämpningen och att det är svårt att finna ett bättre och tydligare uttryckssätt.

I sammanhanget bör det också påpekas att det är fråga om en utvidgning av befintliga bestämmelser och att man därmed kan ansluta sig till redan utbildad praxis beträffande hets mot andra grupper som skyddas av hetsbestämmelserna. Det är samma principiella överväganden som ska göras vid bedömningen av en gärning som avser exempelvis transpersoner som när bestämmelserna tillämpas på hets mot andra skyddade grupper. För straffbarhet ska det precis som med nuvarande grunder krävas att det är fullt klart att ett uttalande eller meddelande överskrider gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion rörande gruppen i fråga. Uttalandet eller meddelandet måste bedömas i sitt sammanhang och ett visst utrymme för straffria kritiska eller liknande uttalanden ska självklart finnas.

Slutligen ifrågasätter *Uppsala universitet* om ordet folkgrupp allttjämt passar för att beskriva dem som straffbestämmelserna omfattar. Hetsbestämmelserna har tidigare ändrats genom att ”annan sådan grupp av personer” lagts till vid sidan av ”folkgrupp” (prop. 1981/82:58). Mot bakgrund av detta och att uttrycket folkgrupp eller annan sådan grupp av personer redan i dag omfattar t.ex. homosexuella ser regeringen inte något problem med att även fortsättningsvis använda ordet folkgrupp i bestämmelserna.

Brottsrubriceringen grov hets mot folkgrupp bör införas

När brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp nu ändras finns det skäl att även införa en särskild brottsbeteckning för den grova graden av brottet. Liksom vid tidigare ändringar av motsvarande slag är syftet att det tydligt ska framgå när en gärning hör till brottets grova grad, och straffskalan för det grova brottet därmed är tillämplig, samt att underlätta kommunikation kring brottet (se t.ex. prop. 2015/16:113 s. 79 f., prop. 2016/17:108 s. 36 och prop. 2016/17:131 s. 72 f.).

4.4 Diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck ska kriminaliseras

Regeringens förslag: Bestämmelsen om olaga diskriminering utvidgas till att även omfatta diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck.

Bestämmelsen utvidgas genom att diskrimineringen inte längre ska behöva grundas på förhållanden hos den diskriminerade. Därigenom kommer även misstagsfall och diskriminering på grund av omständigheter som gäller en annan person än den diskriminerade att omfattas.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan invändning. *Malmö tingsrätt* anser att den personkrets som ska omfattas av diskriminering på grund av förhållanden hos en annan person närmare bör definieras. Se avsnitt 4.3 angående *Riksdagens ombudsmäns (JO)* synpunkt avseende behovet av kriminalisering vad gäller gärningar som riktar sig mot cispersoner, synpunkter från *JO*, *Svenska Journalistförbundet*, *Tidningsutgivarna* och *Justitiekanslern* om begreppet könsidentitet eller könsuttryck samt synpunkter från *Brottsförebyggande rådet*, *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *RFSL Ungdom* och *Sveriges Antidiskrimineringsbyråer* om behovet av ytterligare utrednings- eller forskningsarbete. Se avsnitt 4.6 angående att *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* efterfrågar ett förtydligande av om intersexpersoner omfattas av grunden könsidentitet eller könsuttryck.

Bakgrund: För olaga diskriminering döms enligt 16 kap. 9 § brottsbalken näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung, trosbekännelse eller sexuella läggning genom att inte gå honom eller henne till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra. (Som framgår av avsnitt 6.2 föreslår regeringen att "ras" ska ändras till "en föreställning om ras".) Vad som sägs om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar och på den som är anställd i allmän tjänst eller har ett allmänt uppdrag. För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare som diskriminerar någon på någon av de grunder som anges ovan genom att vägra honom

eller henne tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra. Straffet är böter eller fängelse i högst ett år.

Skälen för regeringens förslag

Det finns behov av att kriminalisera olaga diskriminering av transpersoner

Transpersoner hör i dag inte till de individer som skyddas av bestämmelsen om olaga diskriminering. Som konstaterats i avsnitt 4.2 finns det på ett allmänt plan anledning att överväga att tillerkänna transpersoner ett ökat skydd i hatbrottslagstiftningen. Regeringen ser också ett specifikt behov av att låta transpersoner omfattas av det straffrättsliga diskrimineringsskyddet.

En indikation på att diskriminering mot transpersoner förekommer i viss omfattning är de anmälningar om diskriminering enligt de civilrättsliga bestämmelserna i diskrimineringslagen (2008:567) som kommer in till Diskrimineringsombudsmannen (DO). DO, som kan föra talan i domstol i mål om diskriminering enligt diskrimineringslagen för en enskild som medger det, fick under åren 2009–2014 in ett tiotal anmälningar om händelser inom arbetslivet på grunden könsöverskridande identitet eller uttryck. Utanför arbetslivet har DO under samma period fått in ett åttiotal anmälningar, varav de flesta rör hälso- och sjukvård och tillgång till varor och tjänster. Även om den straffrättsliga bestämmelsen om olaga diskriminering enbart delvis träffar samma situationer som den civilrättsliga diskrimineringslagstiftningen visar anmälningarna att diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck förekommer. Vidare framgår av den rapport från Folkhälsomyndigheten som nämns i avsnitt 4.2 att en betydande andel transpersoner anser sig ha blivit utsatta för diskriminering och avstår från aktiviteter av rädsla för diskriminering. Denna bild bekräftas av Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheters rapport *Being Trans in the European Union* där 49 procent av de som anger att de bor i Sverige svarar att de känt sig diskriminerade eller trakasserade under året innan undersökningen gjordes på grund av att de uppfattas som transpersoner. I sitt remissvar rapporterar *Sveriges Antidiskrimineringsbyråer* också om att organisationernas medlemsföreningar i sina verksamheter möter transpersoner som har utsatts för diskriminering.

Skyddet mot diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck ska omfatta alla

Diskriminering i näringsverksamhet och vid anordnande av offentliga tillställningar m.m. får visserligen i praktiken antas drabba främst personer som avviker från gärningsmannens uppfattning om normalitet. Som *Riksdagens ombudsmän* särskilt lyfter fram är det svårt att hitta andra exempel än konstruerade sådana där cispersoner – exempelvis en kvinna som diskrimineras för att hon identifierar sig som kvinna eller uttrycker sig som en kvinna och inte därför att hon är kvinna – i praktiken skulle träffas av ett utvidgat skydd mot olaga diskriminering. I likhet med vad som anförs beträffande utvidgningen av brottet hets mot folkgrupp (se avsnitt 4.3) anser regeringen emellertid att det är angeläget att låta den

nya diskrimineringsgrunden omfatta alla. På det sättet får den inte ett "avvikarperspektiv" och utformningen kommer också att likna den för övriga grunder som inte har utformats som ett minoritetsskydd (se avsnitt 4.3). Även om det är transpersoners behov av skydd som motiverar att bestämmelsen om olaga diskriminering utvidgas bör den alltså – i konsekvens med bedömningen i fråga om utformningen av brottet hets mot folkgrupp – omfatta könsidentitet eller könsuttryck generellt.

Även misstagsfall och diskriminering på grund av en annan persons hudfärg etc. ska kriminaliseras

Bestämmelsen om olaga diskriminering gäller den som diskriminerar "någon" på grund av "hans eller hennes" hudfärg etc. Det innebär att den inte omfattar misstagsfall. I förarbetena nämns exemplet att om en näringsidkare diskriminerar någon med utgångspunkt i exempelvis en felaktig uppfattning om att en kund är av en viss "ras", är bestämmelsen inte tillämplig (prop. 1970:87 s. 40). Vidare innebär bestämmelsens utformning att den inte heller omfattar diskriminering på grund av att någon annan omfattas av någon av grunderna, såsom när en person diskrimineras på grund av att personens partner är av ett visst etniskt ursprung.

Regeringen anser att bestämmelsen bör utvidgas till att omfatta även de nämnda fallen. Diskriminering är enligt regeringens uppfattning straffvärd även om gärningsmannen har misstagit sig om exempelvis någons hudfärg eller sexuella läggning. Det bör därför vara gärningsmannens motiv att diskriminera som avgör om diskrimineringen är brottslig eller inte. Frågan får särskild betydelse i och med att grunden könsidentitet eller könsuttryck läggs till i bestämmelsen. Det finns en utbredd okunskap om skillnaden mellan sexuell läggning och könsidentitet eller könsuttryck vilket innebär att det inte torde vara ovanligt att transpersoner antas vara homosexuella oavsett vilken sexuell läggning de faktiskt har. Ett misstag i det avseendet bör inte medföra att diskriminering av en transperson går ostraffad. Det är också angeläget att de rättstillämpande myndigheterna kan inrikta sig på gärningsmannens uppfattning om en persons könsidentitet eller sexuella läggning. Som *Diskrimineringsombudsmannen* framhåller ska de rättstillämpande myndigheterna inte behöva utreda vilken könsidentitet eller sexuell läggning den diskriminerade faktiskt har, något som kan vara mycket känsligt. En utvidgning av bestämmelsen som innebär att det saknas anledning att ställa frågor om detta bör därför kunna bidra till en ökad benägenhet att anmäla brott.

Enligt regeringens uppfattning saknas det också skäl att göra skillnad på om motivet för förolämpningen hänför sig till omständigheter hos den diskriminerade eller hos en annan person. Det bör således vara straffbart som olaga diskriminering att t.ex. diskriminera ett barn på grund av att barnet har en förälder som är transperson. *Malmö tingsrätt* anför att den personkrets som kommer att omfattas bör definieras så att det avsedda tillämpningsområdet klargörs. Regeringen ser inte något behov av ett sådant klargörande. Det avgörande bör vara att någon har blivit diskriminerad och att grunden till diskrimineringen är en föreställning om ras

(enligt den ändring som föreslås i avsnitt 6.2) eller hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck. Om en persons hudfärg utgör ett skäl för gärningsmannen att diskriminera en andra person bör det vara tillräckligt för straffansvar, oavsett vilken relation de båda personerna står i.

Utvidgningen bör göras genom att ”någon” och ”hans eller hennes” tas bort ur bestämmelsen. Därmed behöver diskrimineringen inte längre grundas på förhållanden hos den diskriminerade.

4.5 Området för allmänt åtal vid förolämpning utvidgas

Regeringens förslag: Förolämpning med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck ska kunna falla under allmänt åtal enligt den särskilda åtalsregeln om rasistisk och liknande förolämpning.

Åtalsregeln utvidgas också genom att förolämpningen inte längre ska behöva anspela på förhållanden hos den förolämpade. Därigenom kommer även misstagsfall och förolämpning med anspelning på omständigheter som gäller en annan person än den förolämpade att omfattas.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Se avsnitt 4.3 angående *Riksdagens ombudsmäns* synpunkter på uttrycket könsidentitet eller könsuttryck samt synpunkter från *Brottsförebyggande rådet*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *RFSL Ungdom* och *Sveriges Antidiskrimineringsbyråer* om behovet av ytterligare utrednings- eller forskningsarbete. Se avsnitt 4.6 angående att *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* efterfrågar ett förtydligande av om intersexpersoner omfattas av grunden könsidentitet eller könsuttryck.

Bakgrund: Trakasserier mot transpersoner kan falla under olika straffbestämmelser, däribland förolämpning. Till skillnad från t.ex. olaga hot och ofredande faller förolämpning med grund i att någon är transperson inte under allmänt åtal, eftersom förolämpning som utgångspunkt endast åtalas av målsäganden och allmänt åtal bara får ske under vissa begränsade förutsättningar (5 kap. 5 § första stycket brottsbalken).

Vad gäller förolämpning krävs för allmänt åtal att det är fråga om förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning (punkt 2), med anspelning på hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse (punkt 3), eller med anspelning på hans eller hennes sexuella läggning (punkt 4). Därutöver krävs att brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller i annat fall att målsäganden angett brottet till åtal. Det krävs också att åtal anses påkallat från allmän synpunkt.

Skälen för regeringens förslag

Förolämpning med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck ska kunna falla under allmänt åtal

Enligt Brottsförebyggande rådets senaste hatbrottsrapporter hör ärekränkingsbrott till de vanligaste brotten bland anmälda brott med transfobiska motiv. Även om antalet identifierade anmälningar med sådana motiv inte är särskilt stort finns det, som anges i dessa rapporter, goda skäl att anta att mörkertalet är stort.

Det är viktigt att samhället tar avstånd från olika slags fördomsfullt uppträdande mot transpersoner. Mot bakgrund av att transpersoner som grupp är obenägna att anmäla brott är det tydligt att transpersoner som utsatts för förolämpning kan behöva det stöd som det innebär att en åklagare tar sig an deras sak. Regeringen anser därför att förolämpning mot transpersoner bör kunna falla under allmänt åtal.

Bestämmelsen bör utvidgas genom att det anges att även förolämpning med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck ska kunna falla under allmänt åtal. Även om det är främst transpersoners behov av skydd och stöd som motiverar ändringen bör den – i konsekvens med bedömningen i fråga om de ovan behandlade brotten – omfatta könsidentitet eller könsuttryck generellt. Uttrycket könsidentitet eller könsuttryck ska ha samma betydelse i denna bestämmelse som i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och om olaga diskriminering.

Även vid förolämpning mot transpersoner ska det krävas dels att målsäganden anger brottet till åtal alternativt att målsäganden är under arton år, dels att åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Även misstagsfall och förolämpning med anspelning på en annan persons hudfärg etc. ska kunna falla under allmänt åtal

Åtalsregeln gäller i dag förolämpning mot ”någon” på grund av exempelvis ”hans eller hennes” hudfärg. Det innebär att den inte kan tillämpas i fall där gärningsmannen felaktigt antar att en person har t.ex. en viss hudfärg och inte heller vid förolämpning med anspelning på hudfärg eller någon annan omständighet hos en annan person än den förolämpade. Av motsvarande skäl som de som anförts beträffande olaga diskriminering anser regeringen att bestämmelsen bör utvidgas till att omfatta även de nämnda fallen. Liksom när det gäller olaga diskriminering bör utvidgningen göras genom att ”någons” och ”hans eller hennes” tas bort ur bestämmelsen. Därmed behöver förolämpningen inte längre ansela på förhållanden hos den förolämpade.

4.6 Straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken förtydligas

Regeringens förslag: Straffskärpningsregeln i brottsbalken om rasistiska och liknande kränkande motiv förtydligas genom att det uttryckligen anges att det är en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av könsidentitet eller könsuttryck.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Uppsala universitet* anser att utredningens förslag kan genomföras men pekar på att ju fler omständigheter som nämns explicit i bestämmelsen, desto större är risken för att rättstillämpningen styrs mot dessa och att andra omständigheter inte beaktas i tillräcklig grad. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* påpekar att intersexualism primärt handlar om biologiskt kön och att det därför behöver förtydligas om intersexpersoner omfattas av grunden könsidentitet eller könsuttryck. Se avsnitt 4.3 angående *Riksdagens ombudsmäns* synpunkter på uttrycket könsidentitet eller könsuttryck samt synpunkter från *Brottsförebyggande rådet*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *RFSL Ungdom* och *Sveriges Antidiskrimineringsbyråer* om behovet av ytterligare utrednings- eller forskningsarbete.

Bakgrund: I 29 kap. 1 § brottsbalken finns en allmän bestämmelse om straffmätning. Straff ska enligt första stycket bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan och efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. Enligt andra stycket ska vid bedömningen av straffvärdet beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. Det ska särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.

I 29 kap. 2 § brottsbalken finns en uppräkningslista av omständigheter som ökar ett brotts straffvärde. Enligt punkt 7 ska det, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas som en försvårande omständighet om ett motiv för brottet har varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet. Den personkrets som skyddas av denna straffskärpningsregel motsvarar i första hand den krets som också skyddas av bestämmelsen om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken. Straffskärpningsregeln tar dock inte bara sikte på kränkningar av grupper utan också på kränkningar av individer. Bestämmelsen sträcker sig dessutom längre än den om hets mot folkgrupp på så sätt att den också avser kränkningar på grund av ”annan liknande omständighet”.

Skälen för regeringens förslag: Trots att det inte framgår av lagtexten anses straffskärpningsregeln redan i dag skydda transpersoner. Uppräkningen av skyddade grupper och personkretsar är inte uttömmande

och bestämmelsen har ansetts ge domstolarna möjlighet och anledning att beakta om ett motiv för brottet har varit att kränka en person eller en grupp på grund av exempelvis transvestism eller transsexualism (se prop. 2001/02:59 s. 57).

Eftersom de omständigheter som anges i bestämmelsen endast är exemplifierande finns det, som *Uppsala universitet* framhåller, för varje försvårande omständighet som nämns uttryckligen en risk för att tolkningen av lagrummet snävas in mer än vad som är avsett. Det finns därför anledning att noga överväga om fler omständigheter ska anges uttryckligen i bestämmelsen. Som konstaterats är transpersoner i stort behov ett stärkt straffrättsligt skydd. Ett förtydligande av straffskärpningsregeln skulle innebära en tydligare markering av att kränkningar av transfobiskt slag bör ägnas särskild uppmärksamhet vid straffvärdebedömningen. Det bör också medverka till att sådana omständigheter blir uppmärksammade och att bevisning om dessa säkras redan på förundersökningsstadiet (jfr prop. 1993/94:101 s. 22). Ett tillägg i straffskärpningsregeln ligger därmed väl i linje med den utvidgning av det straffrättsliga skyddet för transpersoner som regeringen föreslår i tidigare avsnitt. Förslaget om att lägga till grunden könsidentitet eller könsidentitet i bestämmelsen välkomnas också av företrädare för transpersoner. Enligt *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)* är förslaget efterlängtat. *RFSL Ungdom* anför att transpersoner som grupp upplever stor otrygghet och att det finns en ovilja att anmäla kränkningar och våld eftersom det upplevs som att detta inte leder någonstans. Att inkludera grunden könsidentitet eller könsuttryck skulle enligt *RFSL Ungdom* troligvis öka transpersoners trygghet.

Det finns också ett värde i att hatbrottsbestämmelserna utformas i så stor likhet med varandra som möjligt. I förtydligande syfte och i konsekvens med de tidigare föreslagna ändringarna i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering anser regeringen därför att det uttryckligen bör anges att det är en försvårande omständighet om ett motiv för brottet har varit att kränka på grund av könsidentitet eller könsuttryck.

Straffskärpningsregeln bör även i fortsättningen enbart vara exemplifierande. Genom att den således alltjämt ska omfatta även ”annan liknande omständighet” kommer bestämmelsen att kunna tillämpas exempelvis vid brott med motiv att kränka intersexpersoner. Intersex är, som framgår av avsnitt 4.1, en benämning som används för att förklara tillstånd där den kroppsliga utvecklingen inte är entydig i fråga om kön. Även om intersexpersoner ibland inkluderas i transpersonsbegreppet handlar, som *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* påpekar, intersexualism primärt om biologiskt kön. Begreppet könsidentitet eller könsuttryck är avsett att förstås som dels identitet med avseende på kön, dels uttryck med avseende på kön i form av klädsel, kroppspråk, beteende eller annat liknande förhållande. Det tar således inte direkt sikte på biologiska förhållanden. I avsnitt 5.2 föreslås att intersexuella ska omfattas av motsvarande grund i diskrimineringslagen. Diskrimineringsgrunden könsidentitet eller könsuttryck innebär en utvidgning av diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck som redan i dag skyddar transpersoner. Mot bakgrund av den

straffrättsliga legalitetsprincipen bedömer regeringen det däremot som tveksamt om grunden kan tillämpas på det sättet i de straffrättsliga bestämmelserna. Det blir dock ytterst upp till rättstillämparen att i det enskilda fallet avgöra om ett motiv för brottet har varit att kränka på grund av könsidentitet eller könsuttryck. Eftersom straffskärpningsregeln utgår från motivet för brottet är det avgörande om gärningsmannen har uppfattat att en intersexperson har en könsidentitet eller ett könsuttryck som avviker från normen och låtit sig motiveras av detta (jfr även vad som sägs om misstagsfall i avsnitt 4.4 och 4.5). Under alla omständigheter kan dock intersexualism ses som en sådan ”liknande omständighet” som omfattas av straffskärpningsregelns tillämpningsområde.

5 Begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck ersätts med könsidentitet eller könsuttryck i diskrimineringslagen

5.1 ”Könsöverskridande identitet eller uttryck” har kritiserats

Könsöverskridande identitet eller uttryck har utgjort en civilrättslig diskrimineringsgrund sedan diskrimineringslagen (2008:567) infördes. Begreppet förekommer även i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen, där det används i en bestämmelse som anger ombudsmannens uppgifter, i skollagen (2010:800), där det används i en hänvisning till bestämmelser i diskrimineringslagen samt i lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare, där det förekommer i en definition i vilken det anges att vissa villkor som avser skydd mot diskriminering anses som grundläggande arbets- och anställningsvillkor. Därutöver förekommer det i ett antal förordningar. Begreppet definieras i 1 kap. 5 § första stycket diskrimineringslagen som att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön. Det är avsett att ha samma betydelse i de andra lagar där det förekommer.

Begreppet har mött kritik sedan det infördes. Kritiken har i huvudsak gått ut på att den valda formuleringen är skriven med ett avvikarperspektiv, dvs. att den utgår från en uppfattning om en norm och definierar dem som inte följer denna. Den kan på detta vis uppfattas som normskapande. Användningen av begreppet innebär också att diskrimineringsgrunden skiljer sig från hur de övriga diskrimineringsgrunderna, med undantag för funktionsnedsättning, har formulerats i diskrimineringslagen. De har i stället utformats med utgångspunkt i att alla har exempelvis en etnisk tillhörighet, ett kön och en sexuell läggning och skyddar alla oavsett hur de förhåller sig till ”normen”.

Även definitionen av könsöverskridande identitet eller uttryck har kritiserats, bl.a. för att vara otydlig när det gäller vilken personkrets som omfattas av diskrimineringsgrunden.

5.2 ”Könsidentitet eller könsuttryck” skyddar alla individer från diskriminering

Regeringens förslag: ”Könsöverskridande identitet eller uttryck” ersätts med ”könsidentitet eller könsuttryck” i diskrimineringslagen, lagen om Diskrimineringsombudsmannen, skollagen och lagen om uttjyning av arbetstagare.

Begreppet definieras i diskrimineringslagen som en persons

a) identitet med avseende på kön, eller

b) uttryck med avseende på kön i form av klädsel, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att definitionen i diskrimineringslagen ska lyda ”en persons identitet eller uttryck i form av kläder, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande med avseende på kön”.

Remissinstanserna: De flesta av de remissinstanser som yttrar sig tillstyrker förslagen eller har inga invändningar mot dem. Att det föreslagna begreppet inte har ett avvikarperspektiv välkomnas särskilt av *Justitiekanslern*, *Socialstyrelsen*, *Barnombudsmannen*, *Universitets- och högskolerådet*, *Göteborgs universitet (Nationella sekretariatet för genusforskning)*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *Svenska Journalistförbundet*, *Sveriges Antidiskrimineringsbyråer* och *RFSL Ungdom*. *Migrationsverket*, som välkomnar förslaget, beskriver det som mer neutralt än den nuvarande skrivningen.

Riksdagens ombudsmän (JO), som uttrycker tveksamhet till att införa begreppet könsidentitet eller könsuttryck i den straffrättsliga lagstiftningen, har ingen invändning mot att det används i de nu aktuella lagarna. Enligt JO är den gränsdragningsproblematik som kan uppkomma mellan diskrimineringsgrunderna kön respektive könsidentitet eller könsuttryck i detta sammanhang av underordnad betydelse eftersom båda grunderna omfattas av bestämmelserna. *Svenska Journalistförbundet* och *Tidningsutgivarna (TU)* tillstyrker att könsidentitet eller könsuttryck används men invänder att definitionen är otydlig och TU säger sig inte kunna tillstyrka definitionen. *Umeå tingsrätt* föreslår att definitionen ska utformas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som framgår av regeringens förslag. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor* efterfrågar ett förtydligande av vilken diskrimineringsgrund intersexpersoner och transpersoner ska omfattas av.

Skälen för regeringens förslag: I likhet med utredningen anser regeringen att den aktuella diskrimineringsgrunden bör utvidgas så att alla individer skyddas från diskriminering, oavsett hur deras könsidentitet eller könsuttryck förhåller sig till det som uppfattas som normen. I praktiken torde det visserligen främst vara transpersoner som är i behov av skyddet mot diskriminering på denna grund. Som ett flertal remissinstanser framhåller finns det dock goda skäl att frånga den nuvarande diskrimineringsgrundens avvikarperspektiv, som har uppfattats som utpekande och ansetts befästa normer kring könsidentitet och könsuttryck. Genom att diskrimineringsgrunden ändras kommer den också att

utformas på ett sätt som liknar flertalet av de övriga grunderna. En sådan lösning överensstämmer också med vad regeringen föreslår beträffande de straffrättsliga bestämmelserna (se avsnitt 4).

Diskrimineringsgrunden bör ändras genom att ”könsöverskridande identitet eller uttryck” ersätts med ”könsidentitet eller könsuttryck”. Motsvarande ändring bör göras i lagen om Diskrimineringsombudsmannen, skollagen och lagen om uthyrning av arbetstagare. Det föreslagna begreppet anknyter till samma aspekter på kön – identitet och uttryck – som det nuvarande men omfattar till skillnad från detta alla människor. Begreppet används ofta av Diskrimineringsombudsmannen redan i dag och har även den fördelen att det ligger nära engelskans ”gender identity” som, ibland med tillägget ”gender expression”, används i internationella dokument till skydd för mänskliga rättigheter.

Enligt utredningen bör grunden könsidentitet eller könsuttryck definieras som en persons identitet eller uttryck i form av kläder, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande med avseende på kön. *Svenska Journalistförbundet* och *Tidningsutgivarna* anför att den föreslagna definitionen är otydlig och varnar för tillämpningssvårigheter. Regeringen anser emellertid att den beskriver och exemplifierar bestämmelsens innebörd på ett sätt som ger god vägledning för tillämpningen. Det är framför allt avgränsningen mot grunden kön som i praktiken kan komma att kräva mer komplicerade överväganden. Av definitionen är det dock klart att diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck är något annat än diskriminering på grund av kön, dvs. på grund av att någon är man eller kvinna med den definition som används i diskrimineringslagen. Könsidentitet omfattar en persons mentala kön eller självupplevda könsbild, dvs. något som inte utan vidare är iakttagbart för andra. Könsuttryck handlar om yttre manifestationer i avseenden som brukar förknippas med kön.

Regeringen instämmer således i princip med utredningen om definitionens innehåll men anser att de justeringar som *Umeå tingsrätt* förslår gör definitionen något tydligare. Könsidentitet eller könsuttryck bör därför definieras som en persons a) identitet med avseende på kön, eller b) uttryck med avseende på kön i form av klädsel, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande. Innebörden av den ändrade diskrimineringsgrunden utvecklas vidare i författningskommentaren till 1 kap. 5 § diskrimineringslagen.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor anför att det behöver förtydligas vilken diskrimineringsgrund intersexpersoner och transpersoner ska omfattas av. Av förarbetena till bestämmelsen framgår att könsöverskridande identitet eller uttryck tar sikte på vad som i olika sammanhang kallats transpersoner och att definitionen inte har några skarpa avgränsningar. Avsikten är att den som uttrycker eller identifierar sig som exempelvis transvestit, intersexuell eller transsexuell men inte avser att ändra sin könstillhörighet ska kunna åberopa diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck (prop. 2007/08:95 s. 496). Regeringens förslag innebär att alla individer ska vara skyddade mot diskriminering som har samband med könsidentitet och könsuttryck, oavsett hur könsidentiteten förhåller sig till normen för det kön som tilldelats dem. Det innebär således en utvidgning av diskrimineringsgrunden. Denna utvidgning innebär dock inte någon förändring av til-

lämpningsområdet för de personer som redan omfattas av diskrimineringsskyddet. Intersexuella och transpersoner som inte avser att ändra sin könstillhörighet kommer alltså att omfattas även av den utvidgade diskrimineringsgrunden könsidentitet eller könsuttryck. Till följd av bestämmelsen i 1 kap. 5 § andra stycket diskrimineringslagen omfattas, liksom tidigare, den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet av diskrimineringsgrunden kön.

6 Rasbegreppet ses över

6.1 Ordet ras ersätts med föreställning om ras i flera lagar

Regeringens förslag: Ordet ras ersätts med föreställning om ras i brottsbalken, tryckfrihetsförordningen, lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, lagen om internationellt samarbete rörande lagföring för brott och utlänningslagen.

I lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser ersätts uttrycket rasmässigt bestämd folkgrupp med folkgrupp bestämd utifrån en föreställning om ras och rasmässiga motiv med motiv grundade i en föreställning om ras.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att orden ras och nationalitet i lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och lagen om internationellt samarbete rörande lagföring för brott ska ersättas med etnisk tillhörighet. Uttrycket ska liksom i diskrimineringslagen avse nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande, där annat liknande förhållande avser bl.a. föreställningar om att det skulle gå att dela in människor i raser.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker eller har inget att invända mot de av utredningens förslag som överensstämmer med regeringens.

När det gäller lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och lagen om internationellt samarbete rörande lagföring för brott ifrågasätter *Riksdagens ombudsmän*, *Stockholms universitet* och *Nämnden mot diskriminering* om nationalitet omfattas av begreppet etnisk tillhörighet. Nämnden mot diskriminering föreslår att diskrimineringslagens definition av detta begrepp eller en hänvisning till den tas in i lagtexten eller att "ras" ersätts med "föreställning om ras". *Göteborgs universitet (Nationella sekretariatet för genusforskning)* anför att en formulering med begreppet etnisk tillhörighet kan innebära en inskränkning av bestämmelsernas tillämpningsområde och föreslår att detta avsteg från utredningens huvudförslag om att införa uttrycket föreställning om ras ska övervägas ytterligare. *Diskrimineringsombudsmannen*, som pekar på att en utmönstring av "ras" kan innebära en risk för att lagstiftaren inte tydligt tar sig an de problem med rasism som faktiskt finns, anser att det finns anledning att överväga en utformning

som ligger närmare uttrycket föreställning om ras. *Umeå tingsrätt* anser att det finns skäl att överväga en formulering som uttryckligen innefattar hudfärg och liknande förhållanden.

Stockholms universitet förslår att "föreställning om ras" ska införas även i diskrimineringslagen och lagen om Diskrimineringsombudsmannen.

Skälen för regeringens förslag

Ordet ras är problematiskt när det används om människor

Riksdagen och regeringen har i olika sammanhang uttalat att det inte är önskvärt att använda ordet ras om människor i författningar. Eftersom det inte finns någon vetenskaplig grund för att dela in människor i olika raser finns det ur biologisk synpunkt inte någon grund för att använda ordet ras om människor. Att använda ordet i författningstext riskerar också att underblåsa fördomar.

Ordet ras har tidigare utmönstrats ur lagstiftningen i samband med att diskrimineringslagen infördes och i samband med en reform av regeringsformen. I det sistnämnda lagstiftningsärendet framhöll regeringen att en förutsättning för att ordet ras skulle kunna tas bort var att det inte skulle medföra ett svagare skydd för utsatta grupper. Lagtexten gavs därför en utformning som även i fortsättningen förbjuder lagstiftning som innebär diskriminering på grund av föreställningar om ras (prop. 2009/10:80 s. 150 f.).

De lagar där ordet ras finns kvar bygger på olika internationella instrument. En förutsättning för att det ska vara möjligt att ta bort "ras" eller att ersätta det med något annat är därför dels att det inte medför att någon skyddad grupp får ett svagare skydd, dels att Sverige även fortsättningsvis kan leva upp till sina internationella åtaganden.

Brottsbalken och tryckfrihetsförordningen

I bestämmelserna om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken och 7 kap. 4 § 11 tryckfrihetsförordningen, bestämmelsen om olaga diskriminering i 16 kap. 9 § brottsbalken, straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken och åtalsregeln angående brottet förolämpning i 5 kap. 5 § första stycket brottsbalken förekommer ordet ras tillsammans med uttrycken hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung och trosbekännelse.

Bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering är utformade för att uppfylla kraven i den internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (SÖ 1971:40). Brottet hets mot folkgrupp har också betydelse för genomförandet av EU:s rasismrambeslut (rådets rambeslut 2008/913/RIF av den 28 november 2008 om bekämpande av vissa former av och uttryck för rasism och främlingsfientlighet enligt strafflagstiftningen). Enligt förarbetena avser "ras" i dessa bestämmelser sådana grupper av människosläktet som tidigare brukade upptas i antropologiska s.k. rasindelningar som grundar sig på skillnader i ärftliga fysiska egenskaper som pigmentering och ansiktsform (prop. 1970:87 s. 37 f.). Ordet har alltså en i vart fall huvudsakligen biologisk innebörd i dessa bestämmelser. Vid utformningen av straffskärpnings- och åtalsregeln har ledning för vilken personkrets som

bör skyddas av reglerna hämtats från bestämmelsen om hets mot folkgrupp. "Ras" får därmed antas ha samma betydelse i alla de nämnda bestämmelserna.

Uttrycken ras, hudfärg och nationellt eller etniskt ursprung överlappar till viss del varandra och det kan därför diskuteras om det skulle vara möjligt att ta bort ordet ras utan att ersätta det med något annat. En sådan ändring torde dock innebära att gärningar som uttryckligen motiveras med en hänvisning till ras eller rasideologier skulle falla utanför bestämmelsernas tillämpningsområde. Utredningen pekar också på att "ras" kan ha en vidare innebörd än den som framgår av förarbetena och att det därför finns en risk för att grupper som pekas ut utifrån sådana sociala, kulturella eller utseendemässiga aspekter som inte kan anses utgöra hudfärg, etniskt ursprung eller trosbekännelse hamnar utanför bestämmelsernas tillämpningsområde om man tar bort "ras" utan att ersätta det med ett annat ord eller uttryck.

I diskrimineringslagen har ordet ras ersatts genom att "annat liknande förhållande" har lagts till efter uttrycken nationellt eller etniskt ursprung och hudfärg. I regeringsformen har "annat liknande förhållande" lagts till efter uttrycken etniskt ursprung och hudfärg. Regeringen har i dag beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över ett förslag om att samma uttryckssätt ska användas i en delegationsbestämmelse rörande förbud under vissa förutsättningar av offentliggörande av personuppgifter av särskilt integritetskänslig karaktär. Intresset av enhetliga lagtekniska lösningar gör att det finns anledning att överväga samma lösning även i brottsbalkens och tryckfrihetsförordningens bestämmelser om hets mot folkgrupp. Den straffrättsliga legalitetsprincipen och intresset av att inte begränsa den grundlagsreglerade tryck- och yttrandefriheten mer än nödvändigt ställer dock större krav på precision. Av det skälet bedöms den lösning som har valts i diskrimineringslagen, regeringsformen och förslaget till delegationsbestämmelse i tryckfrihetsförordningen inte som ett lämpligt alternativ för den straffrättsliga lagstiftningen.

Regeringen anser i stället att "ras" bör ersättas med "föreställning om ras" i de nämnda bestämmelserna. Begreppet föreställning om ras uppfyller de krav som den straffrättsliga legalitetsprincipen ställer på tydliga straffbestämmelser. Som *Justitiekanslern* framför är införandet av begreppet föreställning om ras också ett lämpligt sätt att markera att det i realiteten inte finns mer än en människors men att lagstiftaren måste förhålla sig till att det finns grupper och individer som felaktigt tror det. Vidare innebär begreppet, som *Nämnden mot diskriminering* pekar på, ett tydligt avståndstagande från gärningar som motiveras av sådana föreställningar. Att lösningen således inte döljer problemen med rasism utan tvärtom erkänner dem och lyfter fram dem i lagstiftningen är, som *Barnombudsmannen* och *Diskrimineringsombudsmannen* framhåller, ytterligare en fördel. *Riksdagens ombudsmän* beskriver lösningen som elegant.

Som framgår ovan bedömer utredningen att rasbegreppet eventuellt kan ha en mer vidsträckt innebörd i de nu aktuella bestämmelserna än vad som följer av förarbetena. Enligt regeringens uppfattning är det dock angeläget att markera distans till själva ordet ras, med de associationer ordet väcker, oavsett om rasbegreppet i det specifika sammanhanget kan

tänkas ha en bredare innebörd än den biologiska som är anledningen till avståndstagandet.

Förslaget är inte avsett att medföra någon förändring av bestämmelsernas tillämpningsområde. Det riskerar därmed inte att medföra ett svagare skydd för någon skyddad grupp och Sverige kommer även fortsättningsvis att leva upp till sina internationella åtaganden.

Lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

Lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser infördes i juli 2014 (prop. 2013/14:146). Genom lagen anpassades den svenska regleringen på ett mer adekvat och fullständigt sätt till den internationella, och syftet med lagen är bl.a. att brotten ska kunna lagföras i Sverige i minst samma utsträckning som vid Internationella brottmålsdomstolen. Orden rasmässigt och rasmässiga förekommer i 1 och 2 §§.

I 1 § finns straffbestämmelser om folkmord. Enligt första stycket krävs för straffansvar att en gärning som upptas i någon av punkterna 1–5 i samma stycke begås i syfte att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan. Paragrafen bygger på artikel 6 i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen som grundar sig på FN:s konvention om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord från 1948 (folkmordskonventionen). Sverige har tillträtt båda dessa instrument.

I 2 § regleras brott mot mänskligheten. För straffansvar krävs att en gärning som upptas i någon av punkterna i paragrafens första stycke utgör eller ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila. I punkt 8 anges som sådan gärning att utsätta personer som ingår i gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, rasmässiga, nationella, etniska, kulturella, religiösa, könsmissiga eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv. Paragrafen bygger på artikel 7 i Romstadgan.

Varken folkmordskonventionen eller Romstadgan tillhandahåller någon definition av de engelska uttrycken "racial group" och "racial ground", dvs. rasmässigt bestämd grupp och rasmässiga motiv. Utredningen har antagit att den ursprungliga innebörden av rasbegreppet var bred och inkluderade såväl hudfärg som börd och nationell eller etnisk härkomst men också noterat att Rwandatribunalen uttalat att med "racial group" numera ska förstås indelning av människor på grund av ärftliga fysiska egenskaper som förknippas med en viss geografisk region, oavsett språkliga, kulturella, nationella eller religiösa faktorer. Utredningen har, utan att kunna slå fast den exakta innebörden, utgått från att rasbegreppet har en vid innebörd i bestämmelserna.

När lagen infördes uttalade regeringen att "ras" i folkmordskonventionen och Romstadgan används i syfte att skydda individer från ageranden som grundas i föreställningar om att de tillhör en viss ras och att det i och för sig inte torde finnas något omedelbart hinder mot att använda andra begrepp förutsatt att ändamålet med regleringarna uppfylls (prop. 2013/14:146 s. 80 och 115). På samma sätt som i de tidigare

behandlade straffrättsliga bestämmelserna bör uttrycket ”föreställning om ras” här kunna användas för att markera distans till idén om att människor kan indelas i raser, samtidigt som bestämmelsernas tillämpningsområde lämnas opåverkat. Med denna lösning kommer lagtexten vidare att även fortsättningsvis ansluta nära till de underliggande artiklarnas struktur och utformning och möjliggöra en tolkning i enlighet med den internationella utvecklingen på området.

Således bör i 1 § skrivningen en folkgrupp bestämd utifrån nationalitet, etnicitet eller en föreställning om ras, eller en religiös folkgrupp användas för att ange de folkgrupper som en straffbar gärning kan riktas mot. I 2 § 8 bör uttrycket rasmässiga motiv ersättas med motiv grundade i en föreställning om ras. På så vis kommer bestämmelserna även fortsättningsvis att följa de underliggande artiklarnas utformning samtidigt som ett avståndstagande markeras till ordet ras och det föreställningar biologisk ras som en existerande kategori som förknippas med ordet.

Lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och lagen om internationellt samarbete rörande lagföring för brott

Lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom bygger på 1970 års europeiska konvention om brottmålsdoms internationella rättsverkningar (SÖ 1973:55 och 2000:45). Den möjliggör överförande av straffverkställighet till och från Sverige. Enligt 6 § första stycket 2 kan en framställning om verkställighet av europeisk brottmålsdom avslås om det finns grundad anledning att anta att domen föranletts eller den i domen bestämda påföljden skärpts med hänsyn till ras, religion, nationalitet eller politisk åsikt. Av den förklarande noten till konventionen framgår att bestämmelsen syftar till att säkerställa att en stat som får en förfrågan kan vägra medverka till verkställighet som skulle kunna strida mot den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) eller mot något annat internationellt eller nationellt instrument som skyddar mänskliga rättigheter.

Lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott bygger på 1972 års europeiska konvention om överförande av lagföring i brottmål (SÖ 1976:21 och 2000:46). Enligt 8 § 4 får en framställning om överförande av lagföring för brott avslås om det finns grundad anledning att anta att framställningen har föranletts av hänsyn till ras, religion, nationalitet eller politisk åsikt. I den förklarande noten till konventionen uttalas att bestämmelsen syftar till att säkerställa att förpliktelserna enligt konventionen inte står i strid med någon konvention som rör mänskliga rättigheter.

Även om rasbegreppet i de båda lagarna inte har utvecklats i förarbetena eller de bakomliggande konventionerna är det klart att syftet med bestämmelserna är att en stat ska kunna vägra att medverka om det skulle stå i strid med Europakonventionen eller något annat instrument till skydd för mänskliga rättigheter. Med hänvisning bl.a. till rasbegreppets innebörd i sådana instrument anför utredningen att det sannolikt har ett brett tillämpningsområde i de båda lagarna och även inkluderar exempelvis hudfärg och etnicitet. Utredningen föreslår mot

den bakgrunden att begreppen ras och nationalitet ska ersättas med etnisk tillhörighet i den betydelse det begreppet har i diskrimineringslagen, där det definieras som nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande. I ”annat liknande förhållande” innefattas enligt förarbetena t.ex. föreställningar om att det skulle gå att dela in människor i raser (prop. 2007/08:95 s. 496). Utredningen framhåller att även om etnisk tillhörighet skulle vara ett bredare begrepp än ras i konventionens mening så innebär förslaget i så fall en utvidgning av bestämmelsernas tillämpningsområde som är linje med konventionernas intentioner. När det gäller begreppet nationalitet, som utredningen alltså föreslår ska tas bort som avslagsgrund, anför utredningen att det inbegrips i etnisk tillhörighet. *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Stockholms universitet* och *Nämnden mot diskriminering* invänder mot den bedömningen. JO påpekar särskilt att nationellt ursprung och nationalitet kan ha skilda betydelser och att en persons nationalitet i betydelsen medborgare i ett visst land kan förändras med tiden och därmed komma att skilja sig från personens nationella ursprung. Även om ett hänsynstagande till annan nationalitet är den ursprungliga möjligen skulle kunna anses omfattas av ”annat liknande förhållande” så är en sådan tolkning enligt JO svår att förena med grundbegreppet etnisk tillhörighet. Regeringen instämmer i att det kan finnas risker med att ta bort nationalitet som grund i lagarna. Vidare finns det, liksom när det gäller de ovan behandlade lagarna, anledning att välja ett uttryck som ligger nära de underliggande artiklarnas utformning samtidigt som det markerar ett avståndstagande till ordet ras och de idéer om biologisk ras som existerande kategori som förknippas med detta ord. Ordet ras bör därför ersättas med föreställning om ras även i de nu aktuella bestämmelserna.

Utlänningslagen

Flyktingdefinitionen i 4 kap. 1 § utlänningslagen (2005:716) överensstämmer i allt väsentligt med den som finns i 1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning (Genèvekonventionen) och det omarbetade skyddsgrundsdirektivet (2011/95/EU). I definitionen förekommer ordet ras. Vägledning för hur flyktingdefinitionen ska tolkas kan, förutom ur förarbeten och praxis, hämtas i de rekommendationer som ges i FN:s flyktingkommissaries (UNHCR) handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning enligt 1951 års konvention och 1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning samt i de slutsatser som utfärdas av UNHCR:s exekutivkommitté. Ordet ras ska tolkas i sin vidaste bemärkelse och omfattar förföljelse t.ex. på grund av härstamning, hudfärg eller etniskt eller nationellt ursprung (prop. 2005/06:6 s 10 f.).

Regeringen har tidigare uttalat att det är av vikt att internationellt söka nå fram till en någorlunda enhetlig och vid tillämpning av flyktingkonventionens skyddsbestämmelser samt att det inte kan komma i fråga att Sverige tillämpar konventionen på ett sätt som, oavsett i vilken riktning det sker, avsevärt avviker från tillämpningen i andra länder (prop. 1996/97:25 s. 96 f.). I samband med införlivandet av det första skyddsgrundsdirektivet (2004/83/EG) konstaterade regeringen att det finns anledning att låta lagtexten ligga så nära Genèvekonventionens formu-

lering som möjligt och att det borde överlämnas till rättstillämpningen att med stöd av förarbeten och internationella riktlinjer närmare utveckla tolkningen och tillämpningen av de olika förföljelsegrunderna (prop. 2009/10:31 s. 104 f.).

Det är mot denna bakgrund angeläget att undvika förändringar som riskerar att förändra bestämmelsens tillämpningsområde. Även i utlänningslagen är det därför lämpligt att ersätta ordet ras med föreställning om ras. Därigenom lämnas tillämpningsområdet oförändrat samtidigt som lagtexten markerar ett avståndstagande till ordet ras och de idéer om biologisk ras som existerande kategori som förknippas med ordet.

6.2 Övriga lagar med ”ras” berörs av EU:s dataskyddsreform

Regeringens bedömning: Mot bakgrund av EU:s dataskyddsreform saknas förutsättningar att genomföra förslagen om att ta bort ordet ras ur de lagar som har anknytning till EU:s hittillsvarande dataskyddsreglering.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att ”ras” ska tas bort i fjorton lagar som innehåller bestämmelser om behandling av känsliga personuppgifter (se förslag 4, 6–9, 11–13, 16–18, 20, 24 och 25 i bilaga 2) och ersättas med ”etniskt ursprung eller hudfärg eller något annat liknande förhållande som är hänförligt till personen/en person”. I lagen (2012:741) om behandling av personuppgifter vid Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering föreslås att ”etniskt ursprung” ska kompletteras med ”hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till en person”.

Remissinstanserna: Ett antal remissinstanser har synpunkter vad gäller förslagen i denna del. *Datainspektionen*, som tillstyrker utredningens förslag, och *Skatteverket*, som avstyrker förslagen till ändring i personuppgiftslagen (1998:204) och lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid Skatteverkets medverkan i brottsutredningar, uppmärksammar användningen av ”ras” i EU:s nya dataskyddsförordning.

Skälen för regeringens bedömning: Den allmänna regleringen om behandling av personuppgifter inom EU finns i dag i det s.k. dataskyddsdirektivet, Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG av den 24 oktober 1995 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter.

Den 27 april 2016 antogs Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning). Förordningen utgör en ny generell reglering för personuppgiftsbehandling inom EU. Den ska börja tillämpas den 25 maj 2018 och ersätter det nuvarande dataskyddsdirektivet som upphör att gälla från och

med samma dag. Samma dag som förordningen antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF. Direktivet ska ha genomförts i nationell rätt senast den 6 maj 2018. Ordet ras förekommer såväl i de nya EU-instrumenten som i den hittillsvarande EU-regleringen.

Till följd av EU:s dataskyddsreform pågår en bred översyn av svenska författningar om personuppgiftsbehandling som på olika sätt kan komma att påverka de nu aktuella lagarna. Exempelvis kommer personuppgiftslagen att behöva upphävas, eftersom dataskyddsförordningen blir direkt tillämplig i medlemsstaterna. Dataskyddsutredningen har nyligen lämnat förslag om detta samt om viss generell reglering som ska komplettera dataskyddsförordningen och som ska samlas i en ny övergripande lag och förordning om dataskydd (SOU 2017:39). Vidare föreslår Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv i ett delbetänkande en ny ramlag, brottsdatalagen, som ska vara generellt tillämplig inom det område som det nya EU-direktivet reglerar. I delbetänkandet görs bedömningen att det av olika skäl är nödvändigt att använda ordet ras i brottsdatalagens reglering av känsliga personuppgifter (SOU 2017:29 s. 267 f.). Den nämnda utredningen ska i sitt slutbetänkande föreslå hur centrala författningar om rättsväsendets personuppgiftsbehandling, däribland flera av de nu aktuella lagarna, ska anpassas till direktivet. Vid sidan av de mer generella frågeställningar som omhändertagits av de nu nämnda utredningarna övervägs i annan ordning mer specifika frågor med anknytning till enskilda författningar.

EU:s dataskyddsreform och det pågående arbetet med att anpassa svensk rätt till den innebär att utredningens förslag har förlorat sin aktualitet. Mot den bakgrunden saknas förutsättningar att gå vidare med förslagen.

7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2018, förutom ändringarna i bestämmelserna om hets mot folkgrupp i brottsbalken och tryckfrihetsförordningen som ska träda i kraft den 1 januari 2019.

Regeringens bedömning: Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer med regeringens förutom att utredningen föreslår att de lagändringar som inte rör bestämmelserna om hets mot folkgrupp ska träda i kraft den 1 juli 2017.

Remissinstanserna yttrar sig inte i frågan.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Ändringarna i tryckfrihetsförordningen, som avser brottet hets mot folkgrupp, föreslås träda i kraft den 1 januari 2019, dvs. närmast efter utgången av det år då grundlagsändringarna tidigast kan bli slutligt antagna av riksdagen. Motsvarande ändringar i brottsbalken bör träda i kraft samtidigt som ändringarna i tryckfrihetsförordningen. Det innebär att även ändringarna i 16 kap. 8 § brottsbalken föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Övriga lagändringar bör träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen föreslår att det ska ske den 1 juli 2018.

Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte. Vad gäller de straffrättsliga bestämmelserna följer av 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken att de nya bestämmelserna inte får tillämpas på ett sådant sätt att de ges retroaktiv verkan till den tilltalades nackdel.

8 Konsekvenser av förslagen

8.1 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen kan väntas leda till vissa mindre kostnadsökningar för rättsväsendets myndigheter, främst för Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Brottsoffermyndigheten, men även för Brottsförebyggande rådet, de allmänna domstolarna och, i någon utsträckning, Kriminalvården och Diskrimineringsombudsmannen. Dessa kostnadsökningar bedöms kunna finansieras inom ramen för befintliga anslag. För enskilda innebär förslagen inte några ökade kostnader eller administrativa bördor.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser har inga synpunkter på bedömningen. *Domstolsverket (DV)* instämmer i bedömningen att målökningen kan förväntas bli marginell men anför att dess verksamhet varje år berörs av olika reformer som sedda var för sig inte kräver ökade anslag men som tillsammans innebär att resurstillskott är nödvändiga. DV anser därför att verket bör kompenseras för den ökade måltillströmning som förslagen kan komma att innebära. Under alla förhållanden bör enligt DV reformen följas upp en tid efter genomförandet för att närmare se hur måltillströmningen faktiskt har sett ut.

Skälen för regeringens bedömning: De föreslagna ändringarna innebär att utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner genom att grunden könsidentitet eller könsuttryck läggs till i bestämmelserna om hets mot folkgrupp, olaga diskriminering och åtalsregeln avseende förolämpning. Det föreslås också ett tillägg så att det uttryckligen framgår att det är en försvårande omständighet om ett motiv för ett brott har varit att kränka en person eller en grupp av personer på grund av könsidentitet eller könsuttryck. Även om ändringarna görs för att skydda transpersoner utformas bestämmelserna så att de skyddar alla människor lika. Förslagen kan antas leda till något ökade kostnader för rättsväsendets

myndigheter genom att antalet förundersökningar, lagföringar och domar liksom antalet utdömda påföljder kan förväntas öka något. Sammantaget bedöms förändringarna inte bli större än att de kan finansieras inom ramen för befintliga anslag.

Det föreslås även att diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck i diskrimineringslagen ska ersättas med könsidentitet eller könsuttryck. Förslaget innebär att alla individer kommer att skyddas från diskriminering, oavsett hur deras könsidentitet eller könsuttryck förhåller sig till det som uppfattas som normen. Motsvarande ändring görs också i övriga lagar där begreppet förekommer. Ändringarna har begränsad praktisk betydelse och de eventuella kostnadsökningarna för Arbetsdomstolen och de allmänna domstolarna kan finansieras inom ramen för befintliga anslag.

Vidare föreslås att orden ras och rasmässig ersätts med föreställning om ras i straffrättsliga bestämmelser, bestämmelser om straffrättsligt samarbete och utlänningslagen. Förslaget är inte avsett att medföra någon förändring av bestämmelsernas tillämpningsområde.

De föreslagna lagändringarna innebär inte några ökade kostnader eller administrativa bördor för enskilda.

8.2 Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män

<p>Regeringens bedömning: Förslagen bör inte kunna påverka jämställdheten mellan kvinnor och män i annat än positiv riktning.</p>
--

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte några synpunkter på utredningens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Förslagen som rör könsidentitet och könsuttryck är könsneutralt utformade och gäller lika för alla. Arbetet för jämställdhet mellan kvinnor och män syftar till att främja jämställdhet med avseende på könstillhörighet. Det utökade skydd som regeringen föreslår avser två andra aspekter på kön: könsidentitet och könsuttryck. De tre aspekterna är mycket närliggande. En ökad förståelse för och likabehandling av exempelvis olika uttryck för kön kan därför tänkas bidra till jämställdhet även med avseende på könstillhörighet. Förslagen i detta betänkande kan därför indirekt även påverka jämställdhetsarbete med avseende på könstillhörighet i positiv riktning.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

7 kap.

4 § Med beaktande av det i 1 kap. angivna syftet med en allmän tryckfrihet ska såsom tryckfrihetsbrott anses följande gärningar, om de begås genom tryckt skrift och är straffbara enligt lag:

1. högförräderi, förövat med uppsåt att riket eller del därav ska med våldsamma eller annars lagstridiga medel eller med utländskt bistånd läggas under främmande makt eller bringas i beroende av sådan makt eller att del av riket ska på så sätt lösryckas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten ska med utländskt bistånd framvingas eller hindras, om gärningen innebär fara för uppsåtets förverkligande;

försök, förberedelse eller stämpling till sådant högförräderi;

2. krigsanstiftan, om fara för att riket ska invecklas i krig eller andra fiendtligheter framkallas med utländskt bistånd;

3. spioneri, varigenom någon för att gå främmande makt till handa obehörigen befordrar, lämnar eller röjer uppgift om försvarsverk, vapen, förråd, import, export, tillverkningsätt, underhandlingar, beslut, eller något förhållande i övrigt, vars uppenbarande för främmande makt kan medföra men för Sveriges säkerhet, vare sig uppgiften är riktig eller inte;

försök, förberedelse eller stämpling till sådant spioneri;

4. obehörig befattning med hemlig uppgift, varigenom någon utan syfte att gå främmande makt till handa begår gärning som avses under 3 och uppgiften rör något förhållande av hemlig natur;

försök eller förberedelse till sådan obehörig befattning med hemlig uppgift;

stämpling till sådant brott, om detta är att anse som grovt, vid vilken bedömning det särskilt ska beaktas om gärningen innefattade tillhandagående av främmande makt eller var av synnerligen farlig beskaffenhet med hänsyn till pågående krig eller rörde förhållande av stor betydelse eller om den brottslige röjde vad som på grund av allmän eller enskild tjänst betrotts honom eller henne;

5. vårdslöshet med hemlig uppgift, varigenom någon av grov oaktsamhet begår gärning som avses under 4;

6. uppror, förövat med uppsåt att statsskicket ska med vapenmakt eller annars med våldsamma medel omstörtas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten ska på så sätt framvingas eller hindras, om gärningen innebär fara för uppsåtets förverkligande;

försök, förberedelse eller stämpling till sådant uppror;

7. landsförräderi eller landssvek, i vad därigenom, då riket är i krig eller annars i lag meddelade bestämmelser om sådant brott äger tillämpning, någon missleder eller förråder dem som är verksamma för rikets försvar eller förleder dem till myteri, trolöshet eller modlöshet, förråder egendom som är av betydelse för totalförsvaret eller begår annan liknande förrådsk gärning som är ägnad att medföra men för totalförsvaret eller innefattar bistånd åt fienden;

försök, förberedelse eller stämpling till sådant landsförräderi eller landssvek;

8. landsskadlig vårdslöshet, i vad därigenom någon av oaktsamhet begår gärning som avses under 7;

9. ryktesspridning till fara för rikets säkerhet, varigenom, då riket är i krig eller annars i lag meddelade bestämmelser om sådant brott har tillämpning, någon sprider falska rykten eller andra osanna påståenden, som är ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet, eller till främmande makt framför eller låter framkomma sådana rykten eller påståenden eller bland krigsmän sprider falska rykten eller andra osanna påståenden som är ägnade att framkalla trolöshet eller modlöshet;

10. uppvigling, varigenom någon uppmanar eller annars söker förleda till brottslig gärning, svikande av medborgerlig skyldighet eller ohörsamhet mot myndighet eller åsidosättande av vad som åligger krigsman i tjänsten;

11. hets mot folkgrupp, varigenom någon hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer *på ett sätt som ger uttryck för en föreställning om ras eller som anspelar på hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck*;

12. brott mot medborgerlig frihet, varigenom någon utövar olaga hot med uppsåt att påverka den allmänna åsiktsbildningen eller inkräkta på handlingsfriheten inom politisk organisation eller yrkes- eller näringssammanslutning och därigenom sätter yttrande-, församlings- eller föreningsfriheten i fara;

försök till sådant brott mot medborgerlig frihet;

13. olaga våldsskildring, varigenom någon i bild skildrar sexuellt våld eller tvång med uppsåt att bilden sprids, om inte gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig;

14. förtal, varigenom någon utpekar annan såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller annars lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning, och, om den förtalade är avliden, gärningen är sårande för de efterlevande eller annars kan anses kränka den frid, som bör tillkomma den avlidne, dock inte om det med hänsyn till omständigheterna var försvarligt att lämna uppgift i saken och han eller hon visar att uppgiften var sann eller att han eller hon hade skäligen grund för den;

15. förolämpning, varigenom någon smädar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom eller henne;

16. olaga hot, varigenom någon hotar annan med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom;

17. hot mot tjänsteman, varigenom någon med hot om våld förgriper sig på annan i hans eller hennes myndighetsutövning, i annan verksamhet där det finns samma skydd som är förenat med myndighetsutövning eller vid biträde till åtgärd som omfattas av sådant skydd, för att tvinga honom eller henne till eller hindra honom eller henne från åtgärd däri eller hämnas för sådan åtgärd eller varigenom någon på så sätt förgriper sig mot den som tidigare utövat sådan verksamhet eller biträdd därvid för vad denne däri gjort eller underlåtit;

försök eller förberedelse till sådant hot mot tjänsteman, såvida inte brottet, om det fullbordats, skulle ha varit att anse som ringa;

18. övergrepp i rättsak, varigenom någon med hot om våld angriper annan för att denne gjort anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett utsaga hos en domstol eller annan myndighet eller för att hindra annan från en sådan åtgärd eller varigenom någon med hot om gärning som medför lidande, skada eller olägenhet angriper annan för att denne avlagt vittnesmål eller annars avgett utsaga vid förhör hos en myndighet eller för att hindra honom eller henne från att avge en sådan utsaga.

Paragrafen innehåller en brottskatalog avseende tryckfrihetsbrott. Den ändras genom att bestämmelsen om tryckfrihetsbrottet hets mot folkgrupp i punkt 11 utvidgas till att avse också hets med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck. Vidare ersätts "ras" med "en föreställning om ras". Paragrafen ändras också redaktionellt. Övervägandena finns i avsnitt 4.3 och 6.1.

För ändringarnas närmare innebörd, se författningskommentaren till bestämmelsen om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken.

Till följd av hänvisningen i 5 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen till denna paragraf får ändringarna även genomslag för vilka gärningar som utgör yttrandefrihetsbrott.

9.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

5 kap.

5 § Brott som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av någon annan än målsäganden. Om brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får dock åklagaren väcka åtal om detta anses påkallat från allmän synpunkt och åtalet avser

1. förtal och grovt förtal,
2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning, eller
3. förolämpning som ger uttryck för en föreställning om ras eller som anspelar på hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck.

Har förtal riktats mot en avliden, får åtal väckas av den avlidnes efterlevande make, bröstarvinge, förälder eller syskon och, om åtal av särskilda skäl anses påkallat från allmän synpunkt, av åklagare.

Innebär brott som avses i 1–3 §§ att någon genom att förgripa sig på en främmande makts statsöverhuvud som vistas i Sverige eller på en främmande makts representant i Sverige har kränkt den främmande makten, får brottet åtalas av åklagare utan hinder av första stycket. Åtal får dock inte ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har bemyndigat till detta.

Paragrafen innehåller regler om åtal för förtal, grovt förtal och förolämpning. Ändringarna gäller den tredje punkten i första stycket, som behandlar vissa fall då åklagaren får väcka åtal för förolämpning. Punktens tillämpningsområde utvidgas till att börja med genom att det inte längre anges att förolämpningen sker ”mot någon” med anspelning på ”hans eller hennes” hudfärg etc. Tillämpningsområdet utvidgas dessutom genom att könsidentitet eller könsuttryck läggs till bland de omständigheter som förolämpningen kan anspela på. Vidare ersätts ”ras” med ”en föreställning om ras”. Slutligen ändras paragrafen redaktionellt, bl.a. genom att regleringen av förolämpning med anspelning på sexuell läggning flyttas från den hittillsvarande fjärde punkten, som därmed utgår. Övervägandena finns i avsnitt 4.5 och 6.1.

Den första utvidgningen, som alltså sker genom att det inte längre anges att förolämpningen sker ”mot någon” med anspelning på ”hans eller hennes” hudfärg, innebär att förolämpningen inte längre behöver anspela på förhållanden hos den förolämpade. Därmed kommer allmänt åtal i fråga även i fall när någon har förolämpat en person med utgångspunkt i en felaktig uppfattning om personens hudfärg, etniska ursprung, sexuella läggning etc. Som exempel kan nämnas fall där en person förolämpas i ett telefonsamtal eller i sociala medier därför att gärningsmannen misstar sig om personens hudfärg. Det kan också röra sig om att någon blir förolämpad med anspelning på homosexualitet trots att personen i själva verket är en heterosexuell transvestit. Ändringen innebär också att fall då någon har förolämpat en person på grund av omständigheter hos någon annan person faller inom bestämmelsens tillämpningsområde. Ett exempel är ett fall då ett barn förolämpas på grund av en förälders trosbekännelse eller sexuella läggning.

Den andra utvidgningen består i att punkten även omfattar förolämpning med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck. Vad gäller inne-

börden av begreppet könsidentitet eller könsuttryck, se vidare i författningskommentaren till 16 kap. 8 och 9 §§.

Ändringen av ”ras” till ”en föreställning om ras” är inte avsedd att medföra någon förändring av bestämmelsens tillämpningsområde. Denna ändring föranleder en justering av redaktionell karaktär som består i att punktens inledning utformas så att det ska vara fråga om förolämpning ”på ett sätt som ger uttryck för” en föreställning om ras, till skillnad från förolämpning ”med anspelning på” hudfärg etc. Om detta och om innebörden av begreppet föreställning om ras, se vidare i författningskommentaren till 16 kap. 8 §.

De allmänna förutsättningarna enligt första stycket för att åklagaren ska ha åtalsrätt gäller på samma sätt som tidigare.

16 kap.

8 § Den som i *ett* uttalande eller i *ett* annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för *en* folkgrupp eller annan sådan grupp av personer *på ett sätt som ger uttryck för en föreställning om ras eller som anspelar på* hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning *eller könsidentitet eller könsuttryck*, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Om brottet är grovt döms för grov hets mot folkgrupp till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

Paragrafen behandlar hets mot folkgrupp. Första stycket ändras genom att tillämpningsområdet utvidgas så att straffansvaret också omfattar hets med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck. Vidare ersätts ”ras” med ”en föreställning om ras”. I andra stycket införs en särskild brottsrubricering för brottets grova grad. Paragrafen ändras också redaktionellt. Övervägandena finns i avsnitt 4.3 och 6.1.

Utvidgningen av tillämpningsområdet i *första stycket* innebär att hot och uttryck för missaktning mot kollektivt bestämda grupper av människor med anspelning på *könsidentitet eller könsuttryck* straffbeläggs. Däremot omfattar utvidgningen inte motsvarande gärningar med anspelning på kön. Hets mot gruppen män respektive gruppen kvinnor faller således även fortsättningsvis utanför det straffbara området.

Med uttrycket könsidentitet eller könsuttryck avses dels identitet med avseende på kön, dels uttryck med avseende på kön i form av klädsel, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande. Det handlar således om andra aspekter på kön än tillhörighet till något av könen man och kvinna (jfr definitionen av kön i 1 kap. 5 § första stycket 1 diskrimineringslagen [2008:567], att någon är man eller kvinna, som utgår från att alla i rättslig bemärkelse är antingen kvinnor eller män, prop. 2007/08:95 s. 496). Könsidentitet kan sägas ta sikte på en persons mentala kön eller självupplevda könsbild, något som i sig inte är iakttagbart för andra, medan könsuttryck handlar om yttre manifestationer i avseenden som brukar förknippas med kön.

De i praktiken förekommande gärningar som omfattas av den nya grunden torde främst avse hets mot grupper av personer som har eller har haft en könsidentitet eller ett könsuttryck som tidvis eller alltid skiljer sig

från samhällets norm för den könstillhörighet som tilldelats dem. Förenklat uttryckt kan det sägas röra sig om hets mot transpersoner, även om begreppet transpersoner inte har någon exakt definition och kan ges olika innebörd i olika sammanhang. Det kan vara fråga om hot eller uttryck för missaktning mot hela kollektivet transpersoner eller mot någon viss grupp av transpersoner. Exempel på grupper som omfattas av skyddet är personer som identifierar sig som icke-binära (personer som inte upplever att könsindelningen kvinna/man passar dem eller som inte vill, kan eller tycker att det är viktigt att definiera sig i fråga om kön), transvestiter (personer som ibland eller alltid använder kläder och andra attribut som enligt samhällets normer avviker från det kön som tilldelats dem) och transsexuella. Transsexuella kan beskrivas som personer som har en annan könsidentitet än den som tilldelats dem vid födseln. Vissa transsexuella, men inte alla, har en vilja att förändra kroppen helt eller delvis, t.ex. med hormonbehandling eller kirurgi. Det kan nämnas att hela gruppen transsexuella skyddas av grunden könsidentitet och könsuttryck (jfr den särreglering i 1 kap. 5 § andra stycket diskrimineringslagen som innebär att den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön). Även intersexuella inkluderas ibland i transpersonsbegreppet. Intersex är en benämning som används för att förklara tillstånd där den kroppsliga utvecklingen inte är entydig i fråga om kön. Eftersom intersexualism primärt handlar om kön får det, mot bakgrund av den straffrättsliga legalitetsprincipen, anses som tveksamt om hets mot gruppen intersexuella kan anses falla under grunden könsidentitet eller könsuttryck.

Även om den nya grunden i praktiken främst får betydelse för att stärka skyddet för gruppen transpersoner är den i likhet med övriga grunder inte utformad som ett minoritetsskydd. Den omfattar således även grupper av personer vars könstillhörighet stämmer överens och alltid har stämt överens med vederbörandes könsidentitet eller könsuttryck. I den mån det förekommer i praktiken kan alltså även hets mot cispersoner – det paraplybegrepp som brukar användas om personer som inte är transpersoner – bestraffas enligt den utvidgade bestämmelsen. När det gäller cispersoner torde det många gånger dock kunna vara svårt att bevisa att det rör sig om hets med anspelning på just könsidentitet eller könsuttryck och inte på kön, vilket faller utanför det straffbara området. Liksom när det gäller hets mot transpersoner gäller det att skilja uttalanden eller meddelanden som anspelar på tillhörighet till någon av grupperna kvinnor och män, dvs. kön, från sådana som anspelar på könsidentitet eller könsuttryck i den betydelse uttrycket har i denna straffbestämmelse. Vänder sig gärningsmannen mot gruppen kvinnor eller gruppen män är gärningen inte straffbar enligt detta lagrum. Om udden i stället riktas mot hur medlemmarna i den grupp som uttalandet avser själva identifierar sig eller uttrycker sig med avseende på kön, kan det däremot vara fråga om hets mot folkgrupp.

Avsikten är att samma principiella överväganden ska göras när det gäller bedömningen av hets med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck som då gärningen avser andra grupper som omfattas av bestämmelsens skydd. Ändringen är alltså inte avsedd att hindra en fri och saklig debatt om exempelvis transpersoner eller transvestism som

företeelse. För straffbarhet krävs att det är fullt klart att uttalandet över-skrider gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion.

Vid prövningen av om en gärning utgör straffbar hets måste det aktuella uttalandet eller meddelandet därför bedömas i sitt sammanhang. Motiven för gärningen måste då beaktas. Meddelandet måste, vid en objektiv bedömning och med hänsyn tagen till sammanhanget, framstå som innefattande hot mot eller uttryck för missaktning för en sådan grupp som avses i bestämmelsen, och det måste stå klart att gärningsmannens uppsåt varit att sprida ett sådant meddelande. Någon ändring i förhållande till gällande rätt i detta hänseende är inte avsedd.

Införandet av uttrycket *föreställning om ras* innebär ett avstånds-tagande från ordet ras och därmed från de idéer om att människor från biologisk utgångspunkt kan delas in i olika raser som ofta förknippas med rasbegreppet. Det markerar att sådana idéer, liksom exempelvis föreställningen att en grupp människor tillhör en viss ras, utgör uppfattningar snarare än faktiska förhållanden. Ändringen är inte avsedd att ändra bestämmelsens tillämpningsområde. Genom hetsbrottet ska Sverige alltså även i fortsättningen uppfylla sina åtaganden enligt bl.a. artikel 4 i den internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering.

Ändringen av ”med anspelning på” till ”som anspelar på” är redaktionell. Det är också av redaktionella skäl som bestämmelsen utformas så att det ska vara fråga om hets ”på ett sätt som ger uttryck för” en föreställning om ras, till skillnad från hets ”med anspelning på” hudfärg etc. Bakgrunden är att en anspelning sällan torde avse en föreställning utan normalt tar sikte på föremålet för föreställningen. Inte heller denna ändring är avsedd att påverka bestämmelsens tillämpningsområde.

I *andra stycket* införs en särskild brottsbeteckning för hets mot folkgrupp som bedöms som grov. Straffskalan och de omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt är oförändrade.

9 § En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av *en föreställning om ras eller på grund av hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck* genom att inte gå *personen* till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller *har* allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av *en föreställning om ras eller på grund av hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck* genom att vägra *personen* tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

Paragrafen behandlar olaga diskriminering. Dess tillämpningsområde utvidgas för det första genom att ”hans eller hennes” tas bort som bestämning framför diskrimineringsgrunderna. Vidare utvidgas

tillämpningsområdet genom att grunden könsidentitet eller könsuttryck läggs till bland diskrimineringsgrunderna i första och tredje styckena. I de nämnda styckena ersätts också "ras" med "en föreställning om ras". Slutligen ändras paragrafen redaktionellt, bl.a. genom att regleringen om diskriminering på grund av sexuell läggning i det hittillsvarande fjärde stycket arbetas in i första och tredje styckena. Övervägandena finns i avsnitt 4.4 och 6.1.

Den första utvidgningen, som görs genom att "hans eller hennes" tas bort framför uppräkningsgrunder innebär att diskrimineringen inte längre behöver ske på grund av den diskriminerade personens etniska ursprung, trosbekännelse etc. Bestämmelsen kommer därigenom att även omfatta fall där diskriminering skett på grund av ett felaktigt antagande om att en person har ett visst nationellt ursprung, en viss trosbekännelse etc. Det kan t.ex. handla om att någon vid telefonförsäljning eller liknande diskriminerar en person på grund av ett felaktigt antagande om personens hudfärg. Ett annat exempel är att någon diskriminerar någon annan i den felaktiga tron att personen är homosexuell. Vidare innebär utvidgningen att bestämmelsen även omfattar fall där någon diskrimineras på grund av omständigheter hos en annan person. Ett exempel är när en person diskrimineras på grund av att personens partner är av ett visst etniskt ursprung. Ett annat exempel är när ett barn diskrimineras på grund av att barnets föräldrar är homosexuella.

Den andra utvidgningen sker genom att diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck läggs till som ny diskrimineringsgrund. Könsidentitet eller könsuttryck har samma innebörd som i bestämmelsen om hets mot folkgrupp och avser således dels identitet med avseende på kön, dels uttryck med avseende på kön i form av klädsel, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande. I relevanta delar hänvisas till författningskommentaren till 16 kap. 8 §. Det bör dock noteras att uttrycket här förekommer i ett något annorlunda sammanhang, eftersom bestämmelsen om olaga diskriminering skyddar individer medan 16 kap. 8 § avser hets mot kollektivt bestämda grupper.

Som framgår av författningskommentaren till 16 kap. 8 § tar begreppet könsidentitet sikte på en persons mentala eller självupplevda kön, dvs. förhållanden som inte i sig är iakttagbara för andra. Det utesluter inte att gärningsmannen kan ha kännedom om en annan persons könsidentitet, exempelvis genom vad personen själv har berättat. Detta är dock inte nödvändigt, eftersom straffansvaret i och med den utvidgning som behandlas ovan omfattar även diskriminering på grund av felaktiga antaganden i fråga om t.ex. vilken könsidentitet någon har.

Om ett könsuttryck är permanent eller tillfälligt saknar betydelse. För straffbarheten spelar det alltså ingen roll om diskrimineringen sker på grund av att någon är transvestit eller på grund av att någon endast tillfälligt är klädd i kläder som typiskt sett bärs av personer av annat kön, exempelvis för en fest. Att diskrimineringen skett på grund av ett tillfälligt uttryck kan dock ha betydelse vid bedömningen av brottets straffvärde.

Diskriminering på grund av kön, dvs. på grund av att någon är man eller kvinna, omfattas inte av den nya diskrimineringsgrunden. Individer i grupperna kvinnor och män skyddas alltså inte som sådana av bestäm-

melsen. Detta gäller även personer som har ändrat sin könstillhörighet och diskrimineras på grund av den nya könstillhörigheten. Däremot kan den nya grunden bli tillämplig exempelvis om en person som har ändrat könstillhörighet diskrimineras därför att personen inte accepteras i sin nya könstillhörighet, trots att personens identitet numera stämmer överens med könstillhörigheten. (Jfr den särreglering i 1 kap. 5 § andra stycket diskrimineringslagen [2008:567] som innebär att den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön.)

Grunden könsidentitet och könsuttryck skyddar i likhet med övriga diskrimineringsgrunder inte bara personer ur minoriteter utan gäller lika för alla. Även den vars könstillhörighet stämmer överens och alltid har stämt överens med vederbörandes könsidentitet eller könsuttryck omfattas således av skyddet. Det kan alltså utgöra olaga diskriminering att diskriminera en man för att han identifierar sig som man eller en kvinna för att hon t.ex. genom sin klädsel uttrycker sig på ett sätt som brukar uppfattas som kvinnligt. En annan sak är att det i sådana fall kan tänkas vara svårt att bevisa att diskrimineringen berott på könsidentitet eller könsuttryck och inte på könstillhörigheten som sådan.

Ändringen av "ras" till "föreställning om ras" är inte avsedd att medföra någon förändring av bestämmelsens tillämpningsområde. Vad gäller innebörden av begreppet föreställning om ras, se vidare i författningskommentaren till 16 kap. 8 §.

29 kap.

2 § Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarigare följder än det faktiskt fått,
2. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet,
3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,
4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,
5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,
6. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering,
7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av *en föreställning om ras eller på grund av hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck* eller annan liknande omständighet, eller
8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

I paragrafen anges olika omständigheter som vid bedömningen av straffvärdet särskilt ska beaktas som försvårande. Paragrafen ändras genom att det i punkt 7 uttryckligen anges att det som en försvårande omständighet ska räknas också att gärningsmannens motiv har varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av könsidentitet eller könsuttryck. I samma punkt ersätts vidare "ras" med

”en föreställning om ras”, vilket också föranleder en redaktionell justering. Övervägandena finns i avsnitt 4.6 och 6.1.

Tillägget om könsidentitet eller könsuttryck görs i konsekvens med motsvarande ändring i 5 kap. 5 § samt 16 kap. 8 och 9 §§. Vad gäller innebörden av uttrycket könsidentitet eller könsuttryck, se författningskommentaren till de två sistnämnda paragraferna. Som framgår där är avsikten att bl.a. skydda transpersoner. En grupp som i vissa sammanhang räknas som transpersoner är intersexpersoner. Intersex är en benämning som används för att förklara tillstånd där den kroppsliga utvecklingen inte är entydig i fråga om kön. Eftersom intersexualism primärt handlar om kön får det, mot bakgrund av den straffrättsliga legalitetsprincipen, anses som tveksamt om intersexpersoner kan hänföras till grunden könsidentitet eller könsuttryck. Det är upp till rättstillämparen att i det enskilda fallet avgöra om ett motiv för brottet har varit att kränka på grund av könsidentitet eller könsuttryck. Eftersom straffskärpningsregeln utgår från motivet för brottet är det för tillämpningen av grunden könsidentitet eller könsuttryck avgörande om gärningsmannen har uppfattat att en intersexperson har en könsidentitet eller ett könsuttryck som avviker från normen och låtit sig motiveras av detta.

Liksom tidigare är skyddet enligt bestämmelsen inte begränsat till de grupper och personkretsar som uttryckligen nämns i bestämmelsen utan straffskärpningsregeln omfattar också kränkningar av individer eller grupper på grund av andra omständigheter, hänförliga till individen eller gruppen, som liknar de i bestämmelsen specifikt uppräknade omständigheterna. Detta framgår av bestämmelsens mer sammanfattande grund ”annan liknande omständighet”. Denna grund kan därför tillämpas t.ex. om ett motiv för brottet har varit att kränka en person eller en grupp av personer på grund av intersexualism, om grunden könsidentitet eller könsuttryck inte går att tillämpa.

Ändringen av ”ras” till ”föreställning om ras” är inte avsedd att medföra någon förändring av bestämmelsens tillämpningsområde. Vad gäller innebörden av begreppet föreställning om ras, se vidare i författningskommentaren i 16 kap. 8 §.

9.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

6 § *En framställning om verkställighet av europeisk brottmålsdom kan avslås*

1. om en gärning som påföljden avser utgör ett politiskt eller militärt brott,
2. om det finns grundad anledning att anta att domen föranletts eller den i domen bestämda påföljden skärpts av skäl som har sin grund i religion, nationalitet, politisk åsikt eller en föreställning om ras,
3. om en gärning som påföljden avser omfattas av här i landet pågående förundersökning, väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller om beslut har meddelats att åtal för gärningen inte ska väckas eller fullföljas,
4. om en gärning som påföljden avser inte har begåtts i den stat där påföljden bestämts,

5. om påföljden *inte* kan verkställas här i landet,
6. om det kan *antas* att påföljden kan verkställas i den *andra* staten,
7. om den dömde vid tiden för brottet *inte* fyllt femton år, *eller*
8. om en tillämpning av 35 kap. 7–9 §§ eller 36 kap. 15 § brottsbalken skulle innebära att påföljden bortfallit.

Om det i den *andra* staten *har* vidtagits *en* åtgärd som enligt lagen i den staten medför att tiden för bortfallande av påföljd *skjuts upp*, *ska* åtgärden ha samma verkan här i landet vid tillämpning av första stycket 8.

I paragrafen anges under vilka förutsättningar en framställning om verkställighet av europeisk brottmålsdom kan avslås. Paragrafen ändras genom att ”ras” ersätts med ”en föreställning om ras”. Av redaktionella skäl placeras vidare den nya skrivningen sist bland de skäl som anges i punkten. En språklig modernisering av paragrafen görs också. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Ändringen innebär ett avståndstagande från ordet ras och därmed från de idéer om att människor från biologisk utgångspunkt kan delas in i olika raser som ofta förknippas med rasbegreppet. Den är inte avsedd att medföra någon förändring av bestämmelsens tillämpningsområde.

9.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott

8 § Framställningen får avslås

1. om den misstänkte *inte* har hemvist i Sverige,
2. om den misstänkte *inte* är svensk medborgare och *inte* heller hade hemvist i Sverige vid tiden för brottet,
3. om brottet är av politisk natur eller ett rent militärt eller skatterättsligt brott,
4. om det finns grundad anledning *att anta* att framställningen har föranletts av *skäl som har sin grund i* religion, nationalitet, politisk åsikt *eller en föreställning om ras*,
5. om gärningen har begåtts *utanför* den andra statens område, eller
6. om den andra staten *inte* har *följt* de föreskrifter *om* förfarandet som *föreskrivs* i den konvention som avses i 1 § första meningen.

I paragrafen anges under vilka förutsättningar en framställning om överförande av lagföring för brott får avslås. Paragrafen ändras genom att ”ras” ersätts med ”en föreställning om ras”. Av redaktionella skäl placeras vidare den nya skrivningen sist bland de skäl som anges i punkten. En språklig modernisering av paragrafen görs också. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Ändringen innebär ett avståndstagande från ordet ras och därmed från de idéer om att människor från biologisk utgångspunkt kan delas in i olika raser som ofta förknippas med rasbegreppet. Den är inte avsedd att medföra någon förändring av bestämmelsens tillämpningsområde.

9.5 Förslaget till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

4 kap.

1 § Med flykting avses i denna lag en utlänning som

- befinner sig utanför det land som utlänningen är medborgare i, därför att han eller hon känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av nationalitet, religiös eller politisk uppfattning *eller en föreställning om ras* eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp, och
- inte kan, eller på grund av sin fruktan inte vill, begagna sig av detta lands skydd.

Första stycket gäller oberoende av om det är landets myndigheter som är ansvariga för att utlänningen riskerar att utsättas för förföljelse eller om utlänningen riskerar att utsättas för förföljelse från enskilda och inte kan antas bli erbjuden ett effektivt skydd som inte är av tillfällig natur. Vid bedömningen av om skydd erbjuds beaktas endast skydd som ges av staten eller av parter eller organisationer som kontrollerar hela eller en betydande del av statens territorium.

Första och andra styckena gäller även för en statslös utlänning som befinner sig utanför det land där han eller hon tidigare har haft sin vanliga vistelseort.

Av 2 b § följer att en utlänning som omfattas av denna paragraf i vissa fall är utesluten från att anses som flykting.

I paragrafen definieras flyktingbegreppet. Paragrafen ändras genom att ”ras” ersätts med ”en föreställning om ras”. Detta föranleder också en redaktionell ändring. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Ändringen innebär ett avståndstagande från ordet ras och därmed från de idéer om att människor från biologisk utgångspunkt kan delas in i olika raser som ofta förknippas med rasbegreppet. Den är inte avsedd att medföra någon förändring av flyktingdefinitionens tillämpningsområde. Det innebär att föreställning om ras ska ha samma breda innebörd som ras hittills har givits i det här sammanhanget. Begreppet ska alltså tolkas i sin vidaste bemärkelse och omfattar förföljelse t.ex. på grund av härstamning, hudfärg eller etniskt eller nationellt ursprung. Vägledning för hur flyktingdefinitionen ska tolkas kan fortfarande hämtas, förutom ur förarbeten och praxis, i de rekommendationer som ges i FN:s flyktingkommissaries (UNHCR) handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning enligt 1951 års konvention och 1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning samt i de slutsatser som utfärdas av UNHCR:s exekutivkommitté.

9.6 Förslaget till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

1 kap.

1 § Denna lag har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

I paragrafen framgår diskrimineringslagens två syften, att motverka diskriminering och att på andra sätt främja lika rättigheter och möjlig-

heter. Paragrafen ändras genom att ”könsöverskridande identitet eller uttryck” ersätts med ”könsidentitet eller könsuttryck”. Vad gäller innebörden av begreppet könsidentitet eller könsuttryck, se författningskommentaren till 1 kap. 5 §. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

4 § I denna lag avses med diskriminering

1. direkt diskriminering: att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

2. indirekt diskriminering: att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfarings sätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med visst kön, *viss könsidentitet eller visst könsuttryck*, viss etnisk tillhörighet, viss religion eller annan trosuppfattning, viss funktionsnedsättning, viss sexuell läggning eller viss ålder, såvida inte bestämmelsen, kriteriet eller förfarings sättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet,

3. bristande tillgänglighet: att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning som är skäligen utifrån krav på tillgänglighet i lag och annan författning, och med hänsyn till

- de ekonomiska och praktiska förutsättningarna,
- varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde, samt
- andra omständigheter av betydelse,

4. trakasserier: ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

5. sexuella trakasserier: ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet,

6. instruktioner att diskriminera: order eller instruktioner att diskriminera någon på ett sätt som avses i 1–5 och som lämnas åt någon som står i lydnds- eller beroendeförhållande till den som lämnar ordern eller instruktionen eller som gentemot denna åtagit sig att fullgöra ett uppdrag.

Paragrafen innehåller definitioner av olika former av diskriminering. Paragrafen ändras genom att ”könsöverskridande identitet eller uttryck” ersätts med ”könsidentitet eller könsuttryck” i punkt 1, 2 och 4. Vad gäller innebörden av begreppet könsidentitet eller könsuttryck, se författningskommentaren till 1 kap. 5 §. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder

5 § I denna lag avses med

1. kön: att någon är kvinna eller man,

2. könsidentitet eller könsuttryck: *en persons*

a) *identitet med avseende på kön, eller*

b) *uttryck med avseende på kön i form av klädsel, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande,*

3. etnisk tillhörighet: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande,

4. funktionsnedsättning: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå,

5. sexuell läggning: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och

6. ålder: uppnådd levnadslängd.

Även den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön.

I paragrafen definieras sex av de sju diskrimineringsgrunder som lagen omfattar. Paragrafen utvidgas genom att ”könsöverskridande identitet eller uttryck” ersätts med ”könsidentitet eller könsuttryck” i rubriken och i punkt 2 samt att den nya grunden definieras som en persons a) identitet med avseende på kön, eller b) uttryck med avseende på kön i form av klädsel, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Könsidentitet omfattar, liksom det hittillsvarande begreppet könsöverskridande identitet, en persons mentala kön eller självupplevda könsbild, dvs. något som inte utan vidare är iakttagbart för andra. Könsuttryck tar å andra sidan sikte på yttre manifestationer i avseenden som brukar förknippas med kön, dvs. omständigheter som är iakttagbara för andra. Det kan exempelvis handla om uttryck i form av klädsel, kroppsspråk, smink eller frisyr. Liksom tidigare ska diskriminering på den nu aktuella grunden skiljas från diskriminering på grund av kön, dvs. på grund av att någon är man eller kvinna.

Genom utvidgningen skyddas alla individer mot diskriminering, oavsett hur könsidentiteten eller könsuttrycket förhåller sig till normen. De som skyddas av den hittillsvarande grunden ska skyddas även efter ändringen. Således ska exempelvis den som uttrycker eller identifierar sig som transvestit, intersexuell eller transsexuell men inte avser att ändra sin könstillhörighet kunna åberopa diskrimineringsgrunden. Personer som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas liksom tidigare av diskrimineringsgrunden kön. Detta framgår av en särskild reglering i bestämmelsens sista stycke. Någon sådan särreglering finns inte i straffrätten som inte heller har grunden kön (jfr 5 kap. 5 §, 16 kap. 8 och 9 §§ och 29 kap. 2 § 7 brottsbalken).

Eftersom alla individer skyddas från diskriminering, oavsett hur deras könsidentitet eller könsuttryck förhåller sig till normen för det kön som tilldelats dem, omfattar skyddet även den vars könstillhörighet stämmer överens och alltid har stämt överens med vederbörandes könsidentitet eller könsuttryck. I den mån det förekommer i praktiken kan det alltså utgöra diskriminering att diskriminera en man för att han identifierar sig som man eller en kvinna för att hon t.ex. genom sin klädsel uttrycker sig på ett sätt som brukar uppfattas som kvinnligt. En annan sak är att det i sådana fall kan tänkas vara svårt att bevisa att diskrimineringen berott på könsidentitet eller könsuttryck och inte på könstillhörigheten som sådan. Vid diskriminering på grund av könstillhörighet kan dock grunden kön tillämpas.

9.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen

1 § Diskrimineringsombudsmannen har de uppgifter som framgår av diskrimineringslagen (2008:567).

Ombudsmannen ska därutöver verka för att diskriminering som har samband med kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder inte förekommer på några områden av samhällslivet.

Ombudsmannen ska också i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Paragrafen reglerar Diskrimineringsombudsmannens uppgifter. Paragrafen ändras genom att ”könsöverskridande identitet eller uttryck” ersätts med ”könsidentitet eller könsuttryck” i andra och tredje styckena. Vad gäller innebörden av begreppet könsidentitet eller könsuttryck, se författningskommentaren till 1 kap. 5 § diskrimineringslagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

9.8 Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800)

1 kap.

8 § Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Paragrafen innehåller bl.a. en upplysning om att det i diskrimineringslagen finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter inom utbildningsområdet oavsett de diskrimineringsgrunder som omfattas av diskrimineringslagen. Paragrafen ändras genom att ”könsöverskridande identitet eller uttryck” ersätts med ”könsidentitet eller könsuttryck”. Ändringen är en följd av de ändringar som görs i diskrimineringslagen. Vad gäller innebörden av begreppet könsidentitet eller könsuttryck, se författningskommentaren till 1 kap. 5 § diskrimineringslagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

9.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare

5 § I denna lag avses med

1. bemanningsföretag: en fysisk eller juridisk person som har arbetstagare anställda i syfte att hyra ut dessa till kundföretag för arbete under kundföretagets kontroll och ledning,

2. kundföretag: en fysisk eller juridisk person för vilken och under vars kontroll och ledning arbetstagare som hyrs ut av bemanningsföretag arbetar, och

3. grundläggande arbets- och anställningsvillkor: villkor som fastställts i kollektivavtal eller andra bindande generella bestämmelser som gäller hos kundföretaget och som avser

a) arbetstidens längd, övertid, raster, vilotid, nattarbete, semester eller helgdagar,

b) lön,

c) skydd för barn och ungdomar, gravida, nyblivna mödrar och ammande kvinnor, eller

d) skydd mot diskriminering på grund av kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

I paragrafen definieras begreppen bemanningsföretag, kundföretag och grundläggande arbets- och anställningsvillkor. Paragrafen ändras genom att ”könsöverskridande identitet eller uttryck” ersätts med ”könsidentitet eller könsuttryck” i tredje punkten d. Vad gäller innebörden av begreppet könsidentitet eller könsuttryck, se författningskommentaren till 1 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567). Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

9.10 Förslaget till lag om ändring i lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

1 § För folkmord döms den som, i syfte att helt eller delvis förinta en *folkgrupp bestämd utifrån nationalitet, etnicitet eller en föreställning om ras*, eller en religiös folkgrupp, som sådan,

1. dödar en medlem av folkgruppen,

2. tillfogar en medlem av folkgruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande,

3. påtvingar medlemmar av folkgruppen levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen helt eller delvis förintas,

4. vidtar åtgärder som är ägnade att förhindra att barn föds inom folkgruppen, eller

5. genom tvång för över ett barn som inte fyllt arton år från folkgruppen till en annan grupp.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Paragrafen innehåller straffbestämmelser om folkmord. Första stycket ändras genom att ”rasmässigt bestämd [...] folkgrupp” ersätts med ”folkgrupp bestämd utifrån [...] en föreställning om ras”. Detta föranleder redaktionella ändringar i uppräkningsdelen av de folkgrupper som en straffbar gärning kan riktas mot. De anges som ”en folkgrupp bestämd utifrån nationalitet, etnicitet eller en föreställning om ras, eller en religiös folkgrupp” i stället för ”en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp”. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Ändringen innebär ett avståndstagande från ordet ras och därmed från de idéer om att människor från biologisk utgångspunkt kan delas in i olika raser som ofta förknippas med rasbegreppet. Den är inte avsedd att medföra någon förändring av bestämmelsens tillämpningsområde.

Liksom tidigare syftar ”som sådan” på samtliga folkgrupper i bestämmelsen.

2 § För brott mot mänskligheten döms, om gärningen utgör eller ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila, den som

1. dödar en person som ingår i gruppen,
 2. tillfogar en person som ingår i gruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling,
 3. utsätter en person som ingår i gruppen för ett allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution eller annan till sitt allvar jämförbar gärning,
 4. i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberövar en kvinna som ingår i gruppen och som med tvång gjorts havande,
 5. förorsakar att en person som ingår i gruppen kommer i sexuellt slaveri eller, i strid med allmän folkrätt, kommer i tvångsarbete eller annat sådant tvångs-tillstånd,
 6. i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsförflyttar en person som ingår i gruppen,
 7. i strid med allmän folkrätt frihetsberövar någon som ingår i gruppen,
 8. utsätter personer som ingår i gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, nationella, etniska, kulturella, religiösa eller könsmässiga *motiv eller motiv grundade i en föreställning om ras* eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv, eller
 9. för en stats eller politisk organisations räkning, eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke, i syfte att undandra en person i gruppen från rättsligt skydd under en längre tid,
 - a) frihetsberövar denne om frihetsberövandet följs av en vägran att erkänna detta eller att lämna information om personens öde eller uppehållsort,
 - b) sedan ett frihetsberövande skett vägrar att erkänna detta eller att lämna information om den frihetsberövades öde eller uppehållsort, eller
 - c) sedan en sådan vägran skett vidmakthåller frihetsberövandet.
- Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Paragrafen innehåller straffbestämmelser om brott mot mänskligheten. Den ändras genom att ”rasmässiga [...] motiv” i första stycket punkt 8 ersätts med ”motiv grundade i en föreställning om ras”. Paragrafen ändras också redaktionellt. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

”Föreställning om ras” har samma betydelse här som i 1 § och någon ändring avseende tillämpningsområdet är inte avsedd heller i denna paragraf.

Sammanfattning av betänkandet Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner m.m. (SOU 2015:103)

Uppdragets tre delar

Utredningens uppdrag kan delas upp i tre delar. Den första delen rör en utmönstring av orden ”ras” och ”rasmässig” i lagstiftningen. Det andra rör ändringar av termen ”könsöverskridande identitet och uttryck” och definitionen av den termen i diskrimineringslagen. Det tredje rör frågan om ett stärkt straffrättsligt skydd för transpersoner.

Uppdraget framgår av direktiv som beslutades den 31 juli 2014 (dir. 2014:115), se bilaga.

Utmönstring av begreppen ras och rasmässig i svensk lag

Uppdraget

Utredningens uppdrag har varit att ta ställning till om orden ras och rasmässig, använda om människor, bör tas bort från de lagar där de förekommer och eventuellt ersättas med något annat uttryck.

Bakgrunden till översynen är enligt kommittédirektiven, i huvudsak, att det inte finns någon vetenskaplig grund för att dela in människor i skilda raser och ur biologisk synpunkt följaktligen heller ingen grund för att använda ordet ras om människor. Användningen av ordet ras i författningstext riskerar enligt direktiven att underblåsa fördomar.

Vissa utgångspunkter och avgränsningar för uppdraget i denna del redovisas i avsnitt 2.

Brottsbalken och tryckfrihetsförordningen

I bestämmelserna om hets mot folkgrupp i BrB och TF, bestämmelsen om olaga diskriminering i 16 kap. 9 § BrB, åtalsregeln angående brottet förolämpning i 5 kap. 5 § BrB och straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 BrB förekommer ordet ras tillsammans med uttrycken hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung och trosbekännelse. Utredningen utgår från att ”ras” har samma betydelse i alla dessa bestämmelser.

Ordet infördes ursprungligen i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och bestämmelsen om olaga diskriminering för att uppfylla kraven i rasdiskrimineringskonventionen.

Termen ras avser enligt förarbetena sådana grupper av människosläktet som tidigare brukade upptas i antropologiska s.k. rasindelningar. Det kan dock, enligt utredningen, vara så att termen har en vidare innebörd. Om ordet ras skulle tas bort utan att ersättas av något annat uttryck finns det en risk att vissa grupper förlorar ett straffrättsligt skydd. Det är också viktigt att fall där en gärningsman som uttryckligen motiverar sitt

klandervärda beteende med en hänvisning till ras eller rasideologier även fortsättningsvis träffas av bestämmelserna.

Utredningen gör alltså bedömningen att det finns en beaktansvärd risk för att bestämmelsernas tillämpningsområde inskränks om termen ras tas bort utan att ersättas av ett annat uttryck. En sådan utmönstring bör därför inte ske. Ett annat skäl för detta är den kritik som har framförts – i lagstiftningsärenden, internationellt och i utredningens egen referensgrupp – som går ut på att en utmönstring kan innebära en risk för att lagstiftaren inte tydligt adresserar de problem med rasism som faktiskt finns.

Enligt utredningen är det lämpligt att i de straffrättsliga bestämmelserna ersätta ordet ras med uttrycket ”föreställning om ras”. Uttrycket tillgodoser de argument som framförts till stöd för en utmönstring. De tillgodoser lagstiftarens behov av att ta avstånd från ordet ras i den mening som ordet tidigare har använts i lagstiftningen. I stället sätter lagstiftaren fokus på det straffvärda, nämligen de föreställningar som utgör förövarens motiv för att kränka andra. Det innebär alltså att problemet med rasism inte döljs i lagstiftningen, utan att det tvärtom lyfts fram.

Dessa ändringar är inte avsedda att medföra någon förändring av bestämmelsernas tillämpningsområde.

Lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser samt utlänningslagen (2005:716)

I lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser förekommer orden rasmässigt och rasmässiga i straffbestämmelserna om folkmord och brott mot mänskligheten. I utlänningslagen finns ordet ras i den bestämmelse som anger vilka som är att anse som flyktingar.

Båda lagarna bygger på internationella åtaganden. Bland annat på grund av risken att skyddet i bestämmelserna försvagas om orden tas bort utan att ersättas med något annat uttryck har utredningen bedömt att en sådan utmönstring inte ska ske. Utredningen föreslår i stället en liknande lösning som i BrB och TF, som bygger på uttrycket föreställning om ras. Detta framstår som det lämpligaste alternativet om man vill försäkra sig om att bestämmelserna följer de underliggande internationella åtagandena. Samtidigt markeras lagstiftarens avståndstagande från det biologiska rasbegreppet.

Ändringarna är inte avsedda att medföra någon förändring av bestämmelsernas tillämpningsområde.

Lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott

I lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom respektive lagen om internationellt samarbete rörande lagföring för brott finns bestämmelser om att en framställning om verkställighet respektive överförande av lagföring får avslås om framställningen föranletts av hänsyn till ”ras”. Bestämmelserna bygger

på internationella konventioner och finns för att en stat ska kunna avslå en framställning om den skulle strida mot mänskliga rättigheter.

Utredningen gör avseende dessa lagar bedömningen att det är lämpligt att ersätta "ras" med uttrycket etnisk tillhörighet i den betydelse det uttrycket har i diskrimineringslagen. Enligt utredningen inkräktar detta inte på statens möjlighet att vägra medverkan om det skulle stå i strid med mänskliga rättigheter.

Ändringarna är inte avsedda att medföra någon förändring av bestämmelsernas tillämpningsområde.

Registerförfattningar

Det finns ett flertal lagar som innehåller bestämmelser om behandling av känsliga personuppgifter. Dessa lagar har utformats i enlighet med artikel 8.1 i dataskyddsdirektivet och har samma lydelse avseende definitionen av vilka personuppgifter som är känsliga i nu aktuellt hänseende, nämligen uppgifter om en persons ras eller etniska ursprung. Enligt huvudregeln i 13 § personuppgiftslagen (1998:204) är det förbjudet att behandla personuppgifter som avslöjar sådana känsliga uppgifter. Övriga registerförfattningar innehåller bestämmelser som utgör komplement eller undantag till 13 § personuppgiftslagen.

Utredningen har bedömt att den mest lämpliga lösningen är att i dessa författningar ersätta termen ras med hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen/en person. Uppgifter om "annat liknande förhållande" innefattar uppgifter som bygger på föreställningar om att det skulle gå att dela in människor i raser och uppgifter om ärftliga fysiska egenskaper som är förbundna med en viss geografisk region eller folkgrupp, oavsett språkliga, kulturella, nationella eller religiösa faktorer. Det begreppet förekommer också i RF och i diskrimineringslagen.

Ändringarna är inte avsedda att medföra någon förändring av bestämmelsernas tillämpningsområde.

Termen "könsöverskridande identitet eller uttryck" och dess definition i diskrimineringslagen

Uppdraget

Uppdraget har i denna del varit att ta ställning om det finns ett behov av att ändra termen könsöverskridande identitet eller uttryck och definitionen av denna term i diskrimineringslagen (2008:567) och andra författningar där termen förekommer.

Termen könsöverskridande identitet eller uttryck kan kritiseras

Termen könsöverskridande identitet eller uttryck finns i diskrimineringslagen, lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen, skollagen (2010:800), lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare samt i sju förordningar.

Könsöverskridande identitet eller uttryck infördes som ny diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen 2009. Termen definieras i 1 kap. 5 § diskrimineringslagen som ”att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön”.

Diskrimineringsgrunden tar sikte på de personer som ibland kallas transpersoner. Med transpersoner avses här personer vars könsidentitet eller könsuttryck alltid eller tidvis skiljer sig/har skilt sig från normen för det kön som tilldelats dem vid födseln. Termen ”könsöverskridande identitet eller uttryck” har samma betydelse i samtliga lagar där den förekommer.

Termen har mötts av kritik sedan den infördes. Kritiken har huvudsakligen gått ut på att den valda formuleringen är skriven med ett avvikarperspektiv, det vill säga att den utgår från en uppfattning om normen och pekar ut dem som inte följer denna. Vidare är såväl termen i sig som den legala definitionen av den, enligt utredningen, både otydlig och missvisande. Termen och definitionen kan leda till en onödig gränsdragningsproblematik och missuppfattningar angående skyddets omfattning.

Oavsett att förarbetena till viss del klargör vad som avses med diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck, anser utredningen att det finns starka skäl att ändra såväl diskrimineringsgrunden som dess definition.

Termen könsidentitet eller könsuttryck bör väljas i stället

Termen och definitionen bör ändras på ett sätt som gör att avvikarperspektivet frångås, samtidigt som de oklarheter och den kritik som påtalats tas i beaktande.

Utredningen föreslår att diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck i diskrimineringslagen med fler lagar ersätts med ”könsidentitet eller könsuttryck”. Dessutom föreslås att grunden könsidentitet eller könsuttryck i diskrimineringslagen definieras som en persons identitet eller uttryck i form av kläder, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande med avseende på kön.

Den föreslagna formuleringen av diskrimineringsgrunden knyter närmare an till hur grunden brukar beskrivas i internationella dokument. Där används ofta uttrycket ”gender identity”, ibland i kombination med ”gender expression”.

Principiellt innebär ändringen att alla individer ska vara skyddade från diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck, oavsett hur könsidentiteten eller könsuttrycket förhåller sig till normen för det kön som tilldelats dem. Det innebär att diskrimineringsgrunden ska omfatta också så kallade cispersoner (i princip personer som har en könsidentitet eller ett könsuttryck som är och alltid har varit i enlighet med normen för den ursprungligen tilldelade könstillhörigheten) när sådana personer blir diskriminerade på grund av sin könsidentitet eller sitt könsuttryck. Ändringen innebär därmed formellt sett en utvidgning av diskrimineringsgrundens tillämpningsområde. Det är dock svårt att tro att den utvidgningen skulle kunna få någon större betydelse i praktiken.

Som en följd av denna bedömning föreslår utredningen att motsvarande ändring bör göras också i de andra lagar och förordningar där termen könsöverskridande identitet eller uttryck förekommer. Undantag bör göras bara för två förordningar som innehåller bestämmelser om Kulturdepartementets ansvar för ärenden rörande situationen för homo- och bisexuella samt transsexuella och personer med könsöverskridande identitet respektive statsbidrag till vissa organisationer. I dessa förordningar föreslår utredningen att könsöverskridande identitet eller uttryck ska ersättas med begreppet transpersoner jämte en förklaring till vad som avses med transpersoner i respektive förordning.

Ökat straffrättsligt skydd för transpersoner

Uppdraget

Utredningen har haft i uppdrag att ta ställning till om transpersoner bör höras till de grupper eller personkretsar som omfattas av bestämmelserna om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § BrB, TF och YGL, bestämmelsen om olaga diskriminering i 16 kap. 9 § BrB och åtalsregeln avseende förolämpning i 5 kap. 5 § BrB. Vidare har utredningen haft att ta ställning till om eventuella ändringar i de nämnda bestämmelserna, till exempel med hänsyn till intresset av enhetliga lagtekniska lösningar, bör medföra någon ändring i straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 BrB. Straffskärpningsregeln skiljer sig från de övriga nämnda bestämmelserna på så sätt att den redan i dag omfattar också transpersoner.

Enligt direktiven finns det skäl att överväga om det straffrättsliga skyddet för transpersoner bör stärkas. I direktiven anges att det kan finnas ett praktiskt behov av lagstiftning mot hets mot transpersoner som grupp. Vidare talar den internationella utvecklingen på området för ett stärkt skydd.

Bestämmelserna om hets mot folkgrupp

Det är i nuläget inte straffbelagt att uttrycka hot mot eller missaktning för transpersoner som grupp. Det finns dock ett antal bestämmelser om brott i BrB, vilka brott också kan utgöra tryck- och yttrandefrihetsbrott, som ger transpersoner ett visst skydd mot hotfulla eller kränkande uttalanden, såsom bestämmelserna om förolämpning, förtal, olaga hot och uppvigling. Nämnda bestämmelser ger transpersoner ett visst skydd mot hotfulla och kränkande uttalanden, men de skyddar inte mot hetspropaganda riktad mot transpersoner som kollektivt bestämd grupp.

Transpersoner är mycket utsatta. Av bland annat rapporter som Folkhälsomyndigheten gett ut framgår att transpersoner utsätts för diskriminering, våld, hot och annan kränkande behandling i mycket högre grad än den övriga befolkningen, just för att de är transpersoner. Vidare framgår det att hälsan, och då framför allt den psykiska hälsan, bland transpersoner är mycket sämre än hos befolkningen i övrigt. Troligen har detta sin förklaring i deras utsatta situation.

Vad specifikt avser hets mot transpersoner som grupp finns det inte några säkra uppgifter om hur vanligt förekommande det är. Eftersom hets mot transpersoner inte är straffbelagt i dagsläget finns inte någon officiell brottsstatistik på området. Det har dock under utredningen kommit fram belägg för att hets mot transpersoner förekommer, främst i agitation på internet. I kommentarer i olika s.k. trådar finns det ett antal exempel på uttalanden om att hbt-personer generellt och transpersoner specifikt är onaturliga, omoraliska, sjuka och perverterade. I vissa fall skulle uttalandena kunna utgöra hets.

Att det inte finns belägg som ger stöd för att det förekommer hets mot transpersoner i någon större omfattning är inte av avgörande betydelse. Transpersoner är en så utsatt grupp att det finns anledning att ge ett särskilt skydd även vid mer sällan förekommande handlingar. Dessutom finns det anledning att befara att sådan hetspropaganda kan öka i takt med att transpersoner blir alltmer synliga i samhället.

Härtill kommer att kunskapen kring transpersoner generellt sett är låg. Det är för många inte klart vad som är skillnaden mellan å ena sidan könsidentitet eller könsuttryck och å andra sidan sexuell läggning. Agitationen mot transpersoner ingår i och blandas med agitation mot hbt-personer i allmänhet och diverse uppgifter om sexuell läggning. Det kan antas att gärningsmannen sällan har klart för sig på vilken grund eller vilka grunder som han eller hon hetsar, annat än att agitationen riktas mot sådant som i gärningsmannens föreställningsvärd är "onormalt". Om inte såväl homo- och bisexuella som transpersoner omfattas av hetsbestämmelserna kommer bestämmelserna därför inte att utgöra ett fullgott skydd för någon av grupperna.

Även den internationella utvecklingen talar för att nu kriminalisera hets mot transpersoner. På senare år har transpersoners rättigheter börjat lyftas fram i internationella sammanhang. Som exempel antog Europarådets ministerkommitté 2010 en rekommendation om skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet som anger rättigheter för hbt-personer. I bilaga I B som gäller "hate speech" anges att medlemsstaterna bör vidta lämpliga åtgärder för att motverka alla former av uttryck, inbegripet i media och på internet, som skäligen skulle kunna tolkas som om de hetsar till, sprider eller främjar hat mot eller andra former av diskriminering av homosexuella, bisexuella och transpersoner.

Utredningen anser mot denna bakgrund att det finns ett behov av kriminalisering av hets mot transpersoner som grupp.

Som lagstiftaren och Europadomstolen tidigare har slagit fast är intresset av att skydda utsatta grupper mot hot och andra uttryck för missaktning ett sådant ändamål för vilket det är tillåtet att begränsa yttrandefriheten enligt såväl RF som Europakonventionen. Det finns därför också förutsättningar att kriminalisera hets mot transpersoner även inom TF:s och YGL:s tillämpningsområden förutsatt att ett behov av sådan kriminalisering kan konstateras. Enligt utredningen gör sig behovet gällande också på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området. De belägg för att hetspropaganda mot transpersoner som grupp faktiskt förekommer som utredningen har kunnat finna avser uttalanden på internet. Uttalandena kan falla inom de områden som grundlagarna

skyddar. För att en bestämmelse om hets mot transpersoner ska vara effektiv måste den därför finnas också i TF:s brottskatalog.

Utredningen föreslår att kriminaliseringen ska ske genom att BrB:s bestämmelse om hets mot folkgrupp utvidgas så att den omfattar även hot och uttryck för missaktning mot folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck. Motsvarande ändring föreslås i TF:s brottskatalog. Uttrycket könsidentitet eller könsuttryck möter önskemålet om att transpersoner inte bör pekats ut som en avvikande grupp. Vidare innebär ett användande av det uttrycket att hetsgrunden formuleras i enlighet med hur hetsbestämmelsen i övrigt är utformad. En sådan utformning stämmer också överens med hur diskrimineringskyddet i RF och i den civilrättsliga diskrimineringslagstiftningen i huvudsak har utformats.

Uttrycket tar sikte inte bara på transpersoner utan alla människor, oavsett hur deras könsidentitet eller könsuttryck förhåller sig till någon norm.

Olaga diskriminering

Det finns belägg för att transpersoner har behov av skydd från sådan diskriminering som omfattas av bestämmelsen om olaga diskriminering i 16 kap. 9 § BrB. DO har fått in ett 10-tal anmälningar år 2009–2014 om händelser inom arbetslivet på grunden könsöverskridande identitet eller uttryck. Utanför arbetslivet har DO fått in ett 80-tal ärenden under samma period, varav de flesta rört hälso- och sjukvård och tillgång till varor och tjänster. Av rapporter som Folkhälsomyndigheten gett ut framgår vidare att en betydande andel transpersoner anser sig ha blivit utsatta för diskriminering och avstår från aktiviteter av rädsla för diskriminering.

Det finns alltså ett behov av skydd mot diskriminering även inom de områden som regleras straffrättsligt. Även den internationella utvecklingen talar i samma riktning. Utredningen föreslår därför att bestämmelsen om olaga diskriminering ska utvidgas till att omfatta också diskriminering av transpersoner.

I konsekvens med bedömningen i fråga om utformningen av brottet hets mot folkgrupp föreslår utredningen att bestämmelsen om olaga diskriminering ska utvidgas till att omfatta olaga diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck generellt, vilket innebär att lagstiftningen skyddar alla människor lika.

Åtalsregeln avseende förolämpning

Det är inte ovanligt att enskilda transpersoner utsätts för trakasserier på grund av att de uppfattas ha en könsidentitet eller ett könsuttryck som avviker från normen. Av rapporter som Folkhälsomyndigheten gett ut framgår att det är betydligt vanligare att transpersoner utsätts för trakasserier och annan kränkande behandling än vad som gäller för befolkningen i allmänhet. Sådana trakasserier kan bestå i exempelvis förolämpningar. Till skillnad från till exempel olaga hot och ofredande faller förolämpning med grund i att någon är transperson inte under allmänt åtal. Enligt Brå:s senaste hatbrottsrapporter förekommer

ärekränkingsbrott med transfobiska motiv även om antalet identifierade anmälningar med sådana motiv inte är särskilt stort. Det kan dock på goda grunder antas att mörkertalet är stort.

Det är viktigt att samhället tar avstånd från olika slags fördomsfullt uppträdande mot transpersoner. Ansvaret för att påtala detta slags kränkningar bör inte ligga helt på den enskilde. Med tanke på att det framkommit att transpersoner generellt är obenägna att ens anmäla brott de utsätts för är det enligt utredningen uppenbart att transpersoner som utsätts för ett ärekränkingsbrott som förolämpning kan behöva det stöd som det innebär att en åklagare tar sig an deras sak. Utan sådant stöd finns det en risk att förolämpningsbestämmelsen i praktiken förlorar en betydande del av sin skyddsverkan för transpersoner.

Förolämpning mot transpersoner bör därför enligt utredningen kunna falla under allmänt åtal. I konsekvens med bedömningen i fråga om utformningen av brottet hets mot folkgrupp bör utvidgningen omfatta könsidentitet och könsuttryck generellt, alltså även när identiteten eller uttrycket inte avviker från någon norm. Utredningen föreslår därför att åtalsregeln i 5 kap. 5 § 2 BrB utvidgas till att omfatta förolämpning med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck.

Andra utvidgningar av bestämmelsen om olaga diskriminering och åtalsregeln avseende förolämpning

Utredningen föreslår att bestämmelsen om olaga diskriminering och åtalsregeln avseende förolämpning ska utvidgas till att omfatta också s.k. misstagsfall (se nedan) och brott på grund av eller med anspelning på att någon *annan* person än målsäganden tillhör någon av de skyddade personkretsarna.

De s.k. misstagsfallen

Bestämmelsen om olaga diskriminering och åtalsregeln avseende förolämpning omfattar i nuläget inte fall när en gärningsman diskriminerar eller förolämpar någon med utgångspunkt i ett felaktigt antagande om till exempel personens hudfärg, s.k. misstagsfall.

Okunskapen vad gäller skillnaden mellan å ena sidan sexuell läggning och å andra sidan könsidentitet eller könsuttryck är stor. Detta får bland annat till följd att transpersoner utsätts för brott på grund av att gärningsmän uppfattar dem som homosexuella. Om sådana kränkningar mot transpersoner, motiverade av antaganden om deras sexuella läggning, inte omfattades av bestämmelserna skulle det åsyftade skyddet för transpersoner i praktiken kunna förlora en del av sin verkan. Avgörande för avgränsningen av det kriminaliserade området respektive vad som ligger under allmänt åtal bör rimligen vara det straffvärda motiv som ligger till grund för diskrimineringen eller det straffvärda uttrycket i förolämpningen, vare sig gärningsmannen träffar rätt i sina förmodanden eller inte. De rättstillämpande myndigheterna ska inte heller behöva utreda till exempel vilken sexuell läggning eller könsidentitet som den drabbade faktiskt har.

Bestämmelserna bör mot denna bakgrund utvidgas till att omfatta även de s.k. misstagsfallen, i alla fall vad gäller sexuell läggning och könsidentitet eller könsuttryck.

Enligt utredningens uppfattning saknas det dock skäl att behandla de olika grunderna i bestämmelserna olika och därmed göra tillämpningsområdet större för vissa grunder än för andra. Utredningen föreslår därför att sådana fall då gärningsmannen har misstagit sig på någon av de skyddade grunderna genomgående ska omfattas av bestämmelsernas skydd. Detta åstadkoms genom att orden ”hans eller hennes” tas bort ur bestämmelserna.

Olaga diskriminering respektive förolämpning på grund av att någon annan person än målsäganden tillhör någon av de skyddade personkretsarna

Bestämmelsen om olaga diskriminering och åtalsregeln avseende förolämpning omfattar i dagsläget inte heller diskriminering på grund av respektive förolämpning med anspelning på att en annan person än målsäganden tillhör någon av de skyddade personkretsarna.

Enligt utredningens uppfattning förefaller det dock omotiverat att göra skillnad på om motivet för diskrimineringen respektive förolämpningen ligger i könsidentiteten eller könsuttrycket hos den som gärningen riktas mot eller hos exempelvis en anhörig till personen. Bestämmelserna bör därför utvidgas till att omfatta diskriminering respektive förolämpning på grund av annans tillhörighet till någon av de skyddade grunderna. Enligt utredningens uppfattning saknas det skäl att behandla de olika grunderna olika och därmed göra tillämpningsområdet större för vissa grunder än för andra. Utredningen föreslår därför att tillämpningsområdet för en sådan utvidgning av bestämmelsen om olaga diskriminering och åtalsregeln ska avse samtliga skyddade grunder som räknas upp i bestämmelserna. Även detta åstadkoms genom att orden ”hans eller hennes” tas bort ur bestämmelserna.

Straffskärpningsregeln

I förtydligande syfte, och i konsekvens med de föreslagna ändringarna i 16 kap. 8 och 9 §§ BrB och 5 kap. 5 § BrB, föreslår utredningen att det i straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 BrB uttryckligen anges att det är en försvårande omständighet om ett motiv för brottet varit att kränka en person eller en grupp av personer på grund av könsidentitet eller könsuttryck.

Ikraftträdande

På grund av de regler som gäller för ändring av grundlag kan ändringarna av TF:s bestämmelse om hets mot folkgrupp träda i kraft tidigast den 1 januari 2019. Ändringarna av BrB:s motsvarande bestämmelse bör träda i kraft samtidigt. Övriga föreslagna ändringar bör kunna träda i kraft den 1 juli 2017.

Betänkandets lagförslag

1. Förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

4 §¹

Med beaktande av det i 1 kap. angivna syftet med en allmän tryckfrihet ska såsom tryckfrihetsbrott anses följande gärningar, om de begås genom tryckt skrift och är straffbara enligt lag:

1. högförräderi, förövat med uppsåt att riket eller del därav ska med våldsamma eller annars lagstridiga medel eller med utländskt bistånd läggas under främmande makt eller bringas i beroende av sådan makt eller att del av riket ska på så sätt lösryckas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten ska med utländskt bistånd framtvingas eller hindras, om gärningen innebär fara för uppsåtets förverkligande;

försök, förberedelse eller stämpling till sådant högförräderi;

2. krigsanstiftan, om fara för att riket ska invecklas i krig eller andra fiendtligheter framkallas med utländskt bistånd;

3. spioneri, varigenom någon för att gå främmande makt till handa obehörigen befordrar, lämnar eller röjer uppgift om försvarsverk, vapen, förråd, import, export, tillverknings sätt, underhandlingar, beslut, eller något förhållande i övrigt, vars uppenbarande för främmande makt kan medföra men för Sveriges säkerhet, vare sig uppgiften är riktig eller inte; försök, förberedelse eller stämpling till sådant spioneri;

4. obehörig befattning med hemlig uppgift, varigenom någon utan syfte att gå främmande makt till handa begår gärning som avses under 3 och uppgiften rör något förhållande av hemlig natur; försök eller förberedelse till sådan obehörig befattning med hemlig uppgift; stämpling till sådant brott, om detta är att anse som grovt, vid vilken bedömning det särskilt ska beaktas om gärningen innefattade tillhandagående av främmande makt eller var av synnerligen farlig beskaffenhet med hänsyn till pågående krig eller rörde förhållande av stor betydelse eller om den brottslige röjde vad som på grund av allmän eller enskild tjänst betrots honom eller henne;

5. vårdslöshet med hemlig uppgift, varigenom någon av grov oaktsamhet begår gärning som avses under 4;

6. uppror, förövat med uppsåt att statskicket ska med vapenmakt eller annars med våldsamma medel omstörtas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten ska på så

¹ Senaste lydelse 2014:1370.

sätt framtingas eller hindras, om gärningen innebär fara för uppsåtets förverkligande; försök, förberedelse eller stämpling till sådant uppror;

7. landsförräderi eller landssvek, i vad därigenom, då riket är i krig eller annars i lag meddelade bestämmelser om sådant brott äger tillämpning, någon missleder eller förråder dem som är verksamma för rikets försvar eller förleder dem till myteri, trolöshet eller modlöshet, förråder egendom som är av betydelse för totalförsvaret eller begår annan liknande förrädisk gärning som är ägnad att medföra men för totalförsvaret eller innefattar bistånd åt fienden; försök, förberedelse eller stämpling till sådant landsförräderi eller landssvek;

8. landsskadlig vårdslöshet, i vad därigenom någon av oaktsamhet begår gärning som avses under 7;

9. ryktesspridning till fara för rikets säkerhet, varigenom, då riket är i krig eller annars i lag meddelade bestämmelser om sådant brott har tillämpning, någon sprider falska rykten eller andra osanna påståenden, som är ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet, eller till främmande makt framför eller låter framkomma sådana rykten eller påståenden eller bland krigsmän sprider falska rykten eller andra osanna påståenden som är ägnade att framkalla trolöshet eller modlöshet;

10. uppvigling, varigenom någon uppmanar eller annars söker förleda till brottslig gärning, svikande av medborgerlig skyldighet eller ohörsamhet mot myndighet eller åsidosättande av vad som åligger krigsman i tjänsten;

11. hets mot folkgrupp, varigenom någon hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning;

11. hets mot folkgrupp, varigenom någon hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer *på ett sätt som ger uttryck för en föreställning om ras eller* med anspelning på hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning *eller könsidentitet eller könsuttryck*;

12. brott mot medborgerlig frihet, varigenom någon utövar olaga hot med uppsåt att påverka den allmänna åsiktsbildningen eller inkräkta på handlingsfriheten inom politisk organisation eller yrkes- eller näringsammanslutning och därigenom sätter yttrande-, församlings- eller föreningsfriheten i fara; försök till sådant brott mot medborgerlig frihet;

13. olaga våldsskildring, varigenom någon i bild skildrar sexuellt våld eller tvång med uppsåt att bilden sprids, om inte gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig;

14. förtal, varigenom någon utpekar annan såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller annars lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning, och, om den förtalade är avliden, gärningen är sårande för de efterlevande eller annars kan anses kränka den frid som bör tillkomma den avlidne, dock inte om det med hänsyn till omständigheterna var försvarligt att lämna uppgift i saken och han eller hon visar att uppgiften var sann eller att han eller hon hade skälig grund för den;

15. förolämpning, varigenom någon smäddar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom eller henne;

16. olaga hot, varigenom någon hotar annan med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom;

17. hot mot tjänsteman, varigenom någon med hot om våld förgriper sig på annan i hans eller hennes myndighetsutövning, i annan verksamhet där det finns samma skydd som är förenat med myndighetsutövning eller vid biträde till åtgärd som omfattas av sådant skydd, för att tvinga honom eller henne till eller hindra honom eller henne från åtgärd däri eller hämnas för sådan åtgärd eller varigenom någon på så sätt förgriper sig mot den som tidigare utövat sådan verksamhet eller biträtt därvid för vad denne däri gjort eller underlåtit; försök eller förberedelse till sådant hot mot tjänsteman, såvida inte brottet, om det fullbordats, skulle ha varit att anse som ringa;

18. övergrepp i rättsak, varigenom någon med hot om våld angriper annan för att denne gjort anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett utsaga hos en domstol eller annan myndighet eller för att hindra annan från en sådan åtgärd eller varigenom någon med hot om gärning som medför lidande, skada eller olägenhet angriper annan för att denne avlagt vittnesmål eller annars avgett utsaga vid förhör hos en myndighet eller för att hindra honom eller henne från att avge en sådan utsaga.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 5 §, 16 kap. 8 och 9 §§ samt 29 kap. 7 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

5 §²

Brott som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av någon annan än målsäganden. Om brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får dock åklagaren väcka åtal om detta anses påkallat från allmän synpunkt och åtalet avser

1. förtal och grovt förtal,

2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning,

3. förolämpning *mot någon* med anspelning på *hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse*, eller

2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning, *eller*

3. förolämpning *som ger uttryck för en föreställning om ras eller med anspelning på hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck.*

4. förolämpning *mot någon med anspelning på hans eller hennes sexuella läggning.*

Har förtal riktats mot en avliden, får åtal väckas av den avlidnes efterlevande make, bröstarvinge, förälder eller syskon och, om åtal av särskilda skäl anses påkallat från allmän synpunkt, av åklagare.

Innebär brott som avses i 1–3 §§ att någon genom att förgripa sig på en främmande makts statsöverhuvud som vistas i Sverige eller på en främmande makts representant i Sverige har kränkt den främmande makten, får brottet åtalas av åklagare utan hinder av första stycket. Åtal får dock inte ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har bemyndigat till detta.

16 kap.

8 §³

Den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på *ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller*

Den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer *på ett sätt som ger uttryck för en föreställning om ras eller med anspelning på hudfärg,*

² Senaste lydelse 2014:222.

³ Senaste lydelse 2002:800.

sexuell läggning, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller om brottet är ringa, till böter.

nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller om brottet är ringa, till böter.

Är brottet grovt döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

16 kap.

9 §⁴

En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av *hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller* trosbekännelse genom att inte gå *honom eller henne* till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av *en föreställning om ras eller på grund av hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck* genom att inte gå *personen* till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller innehar allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av *hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller* trosbekännelse genom att vägra *honom eller henne* tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av *en föreställning om ras eller på grund av hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsidentitet eller könsuttryck* genom att vägra *personen* tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

⁴ Senaste lydelse 2008:569.

Om någon som avses i första– tredje styckena på sätt som där sägs diskriminerar annan på grund av hans eller hennes sexuella läggning, döms likaledes för olaga diskriminering.

29 kap.

2 §⁵

Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarigare följder än det faktiskt fått,

2. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet,

3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,

4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,

5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,

6. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet, eller

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer *på grund av en föreställning om ras eller* på grund av hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, *könsidentitet eller könsuttryck* eller annan liknande omständighet, eller

8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019 i fråga om 16 kap. 8 § och i övrigt den 1 juli 2017.

⁵ Senaste lydelse 2010:370.

3. Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §⁶

Framställning om verkställighet av europeisk brottmålsdom kan avslås

1. om gärning som påföljden avser utgör politiskt eller militärt brott 2. om det <i>finnes</i> grundad anledning <i>antaga</i> att domen föranletts eller den <i>däri</i> bestämda påföljden skärpts av hänsyn till <i>ras</i>, religion, <i>nationalitet</i> eller politisk åsikt	2. om det <i>finns</i> grundad anledning <i>att anta</i> att domen föranletts eller den <i>i domen</i> bestämda påföljden skärpts av hänsyn till <i>etnisk tillhörighet</i>, religion eller politisk åsikt

3. om gärning som påföljden avser omfattas av här i landet pågående förundersökning, väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller om beslut har meddelats att åtal för gärningen ej skall väckas eller fullföljas,

4. om gärning som påföljden avser icke har begåtts i den stat där påföljden bestämts,

5. om påföljden ej kan verkställas här i landet,

6. om det kan antagas att påföljden kan verkställas i den främmande staten,

7. om den dömda vid tiden för brottet ej fyllt femton år,

8. om en tillämpning av 35 kap. 7–9 §§ eller 36 kap. 15 § brottsbalken skulle innebära att påföljden bortfallit.

Har i den främmande staten vidtagits åtgärd som enligt lagen i den staten medför att tiden för bortfallande av påföljd uppskjutes, skall åtgärden ha samma verkan här i landet vid tillämpning av första stycket 8.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

⁶ Senaste lydelse 1991:454.

4. Förslag till lag om ändring i kreditupplysningslagen (1973:1173)

Bilaga 2

Häri genom föreskrivs att 6 § kreditupplysningslagen (1973:1173) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §⁷

Uppgifter om en persons *ras*, etniska ursprung, politiska uppfattning, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv får inte behandlas i kreditupplysningsverksamhet.

Uppgifter om en persons etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska uppfattning, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv får inte behandlas i kreditupplysningsverksamhet.

Uppgifter om lagöverträdelse som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden får inte utan medgivande av Datainspektionen behandlas i kreditupplysningsverksamhet.

Ett medgivande som avses i andra stycket får lämnas endast om det finns synnerliga skäl.

Vad som anges i andra stycket hindrar inte att uppgifter om betalningsförsummelse, kreditmissbruk eller näringsförbud behandlas i kreditupplysningsverksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

⁷ Senaste lydelse 2001:164.

5. Förslag till lag om ändring i lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Framställningen får avslås

1. om den misstänkte icke har hemvist i Sverige,
2. om den misstänkte icke är svensk medborgare och ej heller hade hemvist i Sverige vid tiden för brottet,
3. om brottet är av politisk natur eller ett rent militärt eller skatterättsligt brott,
4. om det finns grundad anledning *antaga* att framställningen har föranletts av hänsyn till *ras*, religion, *nationalitet* eller politisk åsikt,
5. om gärningen har begåtts utom den andra statens område, eller
6. om den andra staten icke har iakttagit de föreskrifter rörande förfarandet som föreskrives i den konvention som avses i 1 § första meningen.

4. om det finns grundad anledning *att anta* att framställningen har föranletts av hänsyn till *etnisk tillhörighet*, religion eller politisk åsikt,

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Härigenom föreskrivs att 1 a kap. 3 och 4 §§ vapenlagen (1996:67) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 a kap.

3 §⁸

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

4 §⁹

Vid sökning i personuppgifter som behandlas med stöd av denna lag får uppgifter som *avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* inte användas som sökbegrepp.

Vid sökning i personuppgifter som behandlas med stöd av denna lag får uppgifter som *avses i 1 a kap. 3 § första stycket* inte användas som sökbegrepp.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

⁸ Senaste lydelse 2014:591.

⁹ Senaste lydelse 2014:591.

7. Förslag till lag om ändring i personuppgiftslagen (1998:204)

Härigenom föreskrivs att 13 § lagen personuppgiftslagen (1998:204) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

Det är förbjudet att behandla personuppgifter som avslöjar

- a. *ras eller* etniskt ursprung, *a. etniskt ursprung eller hudfärg eller något annat liknande förhållande,*
- b. politiska åsikter,
- c. religiös eller filosofisk övertygelse, eller
- d. medlemskap i fackförening.

Det är också förbjudet att behandla sådana personuppgifter som rör hälsa eller sexualliv.

Uppgifter av den art som anges i första och andra styckena betecknas i denna lag som känsliga personuppgifter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

8. Förslag till lag om ändring i lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid Skatteverkets medverkan i brottsutredningar

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid Skatteverkets medverkan i brottsutredningar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv. Om uppgifter om en person behandlas på annan grund får uppgifterna kompletteras med sådana uppgifter om det är oundgängligen nödvändigt för syftet med behandlingen.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv. Om uppgifter om en person behandlas på annan grund får uppgifterna kompletteras med sådana uppgifter om det är oundgängligen nödvändigt för syftet med behandlingen.

Sådana uppgifter som avses i första stycket får dock inte behandlas i underrättelseverksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

9. Förslag till lag om ändring i lagen (2001:617) om behandling av personuppgifter inom kriminalvården

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (2001:617) om behandling av personuppgifter inom kriminalvården ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹⁰

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på annan grund får uppgifterna kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket, om det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen.

Personuppgifter enligt första stycket får inte användas som sökbegrepp om inte regeringen har föreskrivit det. Sådana föreskrifter får meddelas endast för det ändamål som anges i 3 § första stycket 3.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

¹⁰ Senaste lydelse 2008:577.

10. Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 1 § utlänningslagen (2005:716) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 §¹¹

Med flykting avses i denna lag en utlänning som

– befinner sig utanför det land som utlänningen är medborgare i, därför att han eller hon känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av *ras*, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp, och

– befinner sig utanför det land som utlänningen är medborgare i, därför att han eller hon känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av nationalitet *eller en föreställning om ras eller en religiös eller politisk uppfattning* eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp, och

– inte kan, eller på grund av sin fruktan inte vill, begagna sig av detta lands skydd.

Första stycket gäller oberoende av om det är landets myndigheter som är ansvariga för att utlänningen riskerar att utsättas för förföljelse eller om utlänningen riskerar att utsättas för förföljelse från enskilda och inte kan antas bli erbjuden ett effektivt skydd som inte är av tillfällig natur. Vid bedömningen av om skydd erbjuds beaktas endast skydd som ges av staten eller av parter eller organisationer som kontrollerar hela eller en betydande del av statens territorium.

Första och andra styckena gäller även för en statslös utlänning som befinner sig utanför det land där han eller hon tidigare har haft sin vanliga vistelseort.

Av 2 b § följer att en utlänning som omfattas av denna paragraf i vissa fall är utesluten från att anse som flykting.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

¹¹ Senaste lydelse 2014:1400.

11. Förslag till lag om ändring i lagen (2005:787) om behandling av uppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet

Härigenom föreskrivs att 11 och 20 §§ om lagen (2005:787) om behandling av uppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller* personens politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på annan grund får de kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket när det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen. Uppgifter som beskriver en persons utseende skall alltid utformas på ett objektivt sätt med respekt för människovärdet.

Dessutom får uppgifter som avses i första stycket behandlas om de förekommer i en handling som kommit in till Tullverket i ett ärende.

20 §

Uppgifter som *avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* får inte användas som sökbegrepp. Uppgifter som beskriver en persons utseende får dock användas som sökbegrepp.

Uppgifter som *avses i 11 § första stycket* får inte användas som sökbegrepp. Uppgifter som beskriver en persons utseende får dock användas som sökbegrepp.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

12. Förslag till lag om ändring i lagen (2007:258) om behandling av personuppgifter i Försvarsmaktens försvarsunderrättelseverksamhet och militära säkerhetstjänst

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 12 § lagen (2007:258) om behandling av personuppgifter i Försvarsmaktens försvarsunderrättelseverksamhet och militära säkerhetstjänst ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

12 §

Personuppgifter får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Personuppgifter får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller* personens politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på annan grund får de kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket när det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen. Uppgifter som beskriver en persons utseende skall alltid utformas på ett objektivet sätt med respekt för människovärdet.

Vid sökning får personuppgifter som *avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* användas som sökbegrepp endast om det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen.

Vid sökning får personuppgifter som *avses i första stycket* användas som sökbegrepp endast om det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

13. Förslag till lag om ändring i lagen (2007:259) om behandling av personuppgifter i Försvarets radioanstalts försvarsunderrättelse- och utvecklingsverksamhet.

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 11 § om lagen (2007:259) om behandling av personuppgifter i Försvarets radioanstalts försvarsunderrättelse- och utvecklingsverksamhet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

11 §

Personuppgifter får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Personuppgifter får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller* personens politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på annan grund får de kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket när det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen. Uppgifter som beskriver en persons utseende skall alltid utformas på ett objektivt sätt med respekt för människovärdet.

Vid sökning får personuppgifter som *avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* användas som sökbegrepp endast om det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen.

Vid sökning får personuppgifter som *avses i första stycket* användas som sökbegrepp endast om det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

14. Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Bilaga 2

Häri genom föreskrivs att 1 kap. 1, 4 och 5 §§ samt rubriken före 1 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §¹²

Denna lag har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

4 §¹³

I denna lag avses med diskriminering

1. *direkt diskriminering*: att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

2. *indirekt diskriminering*: att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringssätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med visst kön, viss *könsöverskridande identitet eller uttryck*, viss etnisk tillhörighet, viss religion eller annan trosuppfattning, viss funktionsnedsättning, viss sexuell läggning eller viss ålder, såvida inte

1. *direkt diskriminering*: att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

2. *indirekt diskriminering*: att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringssätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med visst kön, viss *könsidentitet eller visst könsuttryck*, viss etnisk tillhörighet, viss religion eller annan trosuppfattning, viss funktionsnedsättning, viss sexuell läggning eller viss ålder, såvida inte

¹² Senaste lydelse 2014:958.

¹³ Senaste lydelse 2014:958.

bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet,

3. *bristande tillgänglighet*: att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning som är skäliga utifrån krav på tillgänglighet i lag och annan författning, och med hänsyn till

- de ekonomiska och praktiska förutsättningarna,
- varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde, samt
- andra omständigheter av betydelse,

4. *trakasserier*: ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

5. *sexuella trakasserier*: ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet,

6. *instruktioner att diskriminera*: order eller instruktioner att diskriminera någon på ett sätt som avses i 1–5 och som lämnas åt någon som står i lydads- eller beroendeförhållande till den som lämnar ordern eller instruktionen eller som gentemot denna åtagit sig att fullgöra ett uppdrag.

bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet,

3. *bristande tillgänglighet*: att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning som är skäliga utifrån krav på tillgänglighet i lag och annan författning, och med hänsyn till

- de ekonomiska och praktiska förutsättningarna,
- varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde, samt
- andra omständigheter av betydelse,

4. *trakasserier*: ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,

5. *sexuella trakasserier*: ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet,

6. *instruktioner att diskriminera*: order eller instruktioner att diskriminera någon på ett sätt som avses i 1–5 och som lämnas åt någon som står i lydads- eller beroendeförhållande till den som lämnar ordern eller instruktionen eller som gentemot denna åtagit sig att fullgöra ett uppdrag.

Kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder

Kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder

5 §¹⁴

I denna lag avses med

1. *kön*: att någon är kvinna eller man,
2. *könsöverskridande identitet eller uttryck*: att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön,
3. *etnisk tillhörighet*: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande,

2. *könsidentitet eller könsuttryck*: en persons identitet eller uttryck i form av kläder, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande med avseende på kön,

¹⁴ Senaste lydelse till 1 kap. 5 § och rubriken till paragrafen 2014:958.

4. *funktionsnedsättning*: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå,

5. *sexuell läggning*: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och

6. *ålder*: uppnådd levnadslängd.

Även den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön.

Denna lag träder i kraft 1 juli 2017.

15. Förslag till lag om ändring i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen

Härigenom förskrivs att 1 § lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹⁵

Diskrimineringsombudsmannen har de uppgifter som framgår av diskrimineringslagen (2008:567).

Ombudsmannen ska därutöver verka för att diskriminering som har samband med kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder inte förekommer på några områden av samhällslivet.

Ombudsmannen ska också i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Ombudsmannen ska därutöver verka för att diskriminering som har samband med kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder inte förekommer på några områden av samhällslivet.

Ombudsmannen ska också i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

¹⁵ Senaste lydelse till 2014:959.

16. Förslag till lag om ändring i studiestödsdatalagen (2009:287)

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 6 och 8 §§ studiestödsdatalagen (2009:287) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Särskilda begränsningar gäller för behandling av personuppgifter som

1. avslöjar *ras*, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening,

1. avslöjar etniskt ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening,

2. avser lagöverträdelser som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden, eller

3. rör hälsa eller sexualliv.

Uppgifter enligt första stycket får behandlas bara för ändamål som avses i 4 § första stycket 1, om uppgifterna har lämnats i ett ärende i studiestödsverksamheten eller behövs för handläggningen av ett sådant ärende, eller för ändamål som avses i 4 § första stycket 6 och andra stycket.

8 §

Som sökbegrepp får inte användas

1. uppgifter som avslöjar *ras*, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening,

1. uppgifter som *avses i 6 § första stycket 1*,

2. uppgifter som avser lagöverträdelser som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden,

3. uppgifter som rör hälsa, sexualliv, inkomst, förmögenhet eller anledning till studieavbrott, eller

4. uppgift om att det allmänna helt eller till en väsentlig del bekostat en persons uppehälle.

Vid sökning i ett visst ärende om studiestöd, i en viss handling eller i en sådan avskild samling av personuppgifter som avses i 4 § andra stycket andra meningen får dock sökbegrepp som anges i första stycket användas. Som sökbegrepp får också användas uppgifter som rör

1. hälsa för att ge behörig personal elektronisk tillgång till pågående ärenden där sjukdom har betydelse, och

2. inkomst och förmögenhet för att ge behörig personal elektronisk tillgång till ärenden i syfte att kunna genomföra kontroller av uppgifter som har legat till grund för ett beslut i ett ärende.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

17. Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (2010:361)

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 10 §, 3 kap. 5 §, 5 kap. 5 § och 6 kap. 11 § polisdatalagen (2010:361) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

10 §

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på annan grund får de kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket när det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen. Uppgifter som avses i första stycket får också behandlas med stöd av 9 §.

Uppgifter som beskriver en persons utseende ska utformas på ett objektivt sätt med respekt för människovärdet.

3 kap.

5 §

Vid sökning i personuppgifter som har gjorts gemensamt tillgängliga får uppgifter som *avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* inte användas som sökbegrepp.

Vid sökning i personuppgifter som har gjorts gemensamt tillgängliga får uppgifter *som avses i 2 kap. 10 § första stycket* inte användas som sökbegrepp.

Första stycket hindrar inte att brottsrubriceringar eller uppgifter som beskriver en persons utseende används som sökbegrepp.

5 kap.

5 §¹⁶

Vid sökning i personuppgifter får uppgifter som *avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse,*

Vid sökning i personuppgifter får uppgifter som *avses i 2 kap. 10 § första stycket* inte användas som sökbegrepp.

¹⁶ Senaste lydelse 2015:436.

medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv inte användas som sökbegrepp.

6 kap.

11 §¹⁷

Vid sökning i personuppgifter som har gjorts gemensamt tillgängliga får uppgifter som *avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* användas som sökbegrepp endast om det är absolut nödvändigt för de ändamål som anges i 1 §.

Första stycket hindrar inte att brottsrubriceringar eller uppgifter som beskriver en persons utseende används som sökbegrepp.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar ytterligare föreskrifter om sökning i gemensamt tillgängliga uppgifter.

Vid sökning i personuppgifter som har gjorts gemensamt tillgängliga får uppgifter som *avses i 2 kap. 10 § första stycket* användas som sökbegrepp endast om det är absolut nödvändigt för de ändamål som anges i 1 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

¹⁷ Senaste lydelse 2015:436.

18. Förslag till lag om ändring i lagen (2010:362) om polisens allmänna spaningsregister

Bilaga 2

Häriigenom föreskrivs att 12 och 14 §§ lagen (2010:362) om polisens allmänna spaningsregister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på annan grund, får de kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket när det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen.

Uppgifter som beskriver en persons utseende ska utformas på ett objektivt sätt med respekt för människovärdet.

14 §

Vid sökning i registret får uppgifter som *avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* inte användas som sökbegrepp.

Vid sökning i registret får uppgifter som *avses i 12 § första stycket* inte användas som sökbegrepp.

Första stycket hindrar inte att brottsrubriceringar eller uppgifter som beskriver en persons utseende används som sökbegrepp.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

19. Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 8 § skollagen (2010:800) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

8 §¹⁸

Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, *könsöverskridandeidentitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

¹⁸ Senaste lydelse 2014:960.

20. Förslag till lag om ändring i kustbevakningsdatalagen (2012:145)

Bilaga 2

Häriigenom föreskrivs att 2 kap. 7 § kustbevakningsdatalagen (2012:145) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

7 §

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens* politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på annan grund, får de kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket när det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen. Uppgifter som avses i första stycket får också behandlas med stöd av 6 §.

Uppgifter som beskriver en persons utseende ska utformas på ett objektivt sätt med respekt för människovärdet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

21. Förslag till lag om ändring i lagen (2012:741) om behandling av personuppgifter vid Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (2012:741) om behandling av personuppgifter vid Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Andra känsliga personuppgifter enligt 13 § personuppgiftslagen (1998:204) än sådana som avslöjar etniskt ursprung eller medlemskap i fackförening eller som rör hälsa får inte behandlas för de ändamål som anges i 5 §.

Andra känsliga personuppgifter enligt 13 § personuppgiftslagen (1998:204) än sådana som avslöjar etniskt ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till en person*, eller medlemskap i fackförening eller som rör hälsa får inte behandlas för de ändamål som anges i 5 §.

Av lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor följer att forskning som innefattar behandling av känsliga personuppgifter enligt 13 § personuppgiftslagen eller sådana uppgifter som avses i 21 § samma lag måste etikprövas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

22. Förslag till lag om ändring i lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹⁹

I denna lag avses med

1. bemanningsföretag: en fysisk eller juridisk person som har arbetstagare anställda i syfte att hyra ut dessa till kundföretag för arbete under kundföretagets kontroll och ledning,

2. kundföretag: en fysisk eller juridisk person för vilken och under vars kontroll och ledning arbetstagare som hyrs ut av bemanningsföretag arbetar, och

3. grundläggande arbets- och anställningsvillkor: villkor som fastställts i kollektivavtal eller andra bindande generella bestämmelser som gäller hos kundföretaget och som avser

a) arbetstidens längd, övertid, raster, vilotid, nattarbete, semester eller helgdagar,

b) lön,

c) skydd för barn och ungdomar, gravida, nyblivna mödrar och ammande kvinnor, eller

d) skydd mot diskriminering på grund av kön, *könsöverskridande identitet eller uttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

d) skydd mot diskriminering på grund av kön, *könsidentitet eller könsuttryck*, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

¹⁹ Senaste lydelse 2014:961.

23. Förslag till lag om ändring i lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

Härigenom föreskrivs att 1 och 2 §§ lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

För folkmord döms den som, i syfte att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan,

För folkmord döms den som, i syfte att helt eller delvis förinta en folkgrupp bestämd utifrån nationalitet, etnicitet eller en föreställning om ras, eller en religiös folkgrupp, som sådan,

1. dödar en medlem av folkgruppen,
2. tillfogar en medlem av folkgruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande,
3. påtvingar medlemmar av folkgruppen levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen helt eller delvis förintas,
4. vidtar åtgärder som är ägnade att förhindra att barn föds inom folkgruppen, eller
5. genom tvång för över ett barn som inte fyllt arton år från folkgruppen till en annan grupp.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

2 §

För brott mot mänskligheten döms, om gärningen utgör eller ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila, den som

1. dödar en person som ingår i gruppen,
2. tillfogar en person som ingår i gruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling,
3. utsätter en person som ingår i gruppen för ett allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution eller annan till sitt allvar jämförbar gärning,
4. i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberövar en kvinna som ingår i gruppen och som med tvång gjorts havande,
5. förorsakar att en person som ingår i gruppen kommer i sexuellt slaveri eller, i strid med allmän folkrätt, kommer i tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd,

6. i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsflyttar en person som ingår i gruppen,

7. i strid med allmän folkrätt frihetsberövar någon som ingår i gruppen,
8. utsätter personer som ingår i

gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, *rasmässiga*, nationella, etniska, kulturella, religiösa, könsmässiga eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv, eller

gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, nationella, etniska, kulturella, religiösa *eller* könsmässiga *motiv eller motiv grundade i en föreställning om ras* eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv, eller

9. för en stats eller politisk organisations räkning, eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke, i syfte att undandra en person i gruppen från rättsligt skydd under en längre tid,

a) frihetsberövar denne om frihetsberövandet följs av en vägran att erkänna detta eller att lämna information om personens öde eller uppehållsort,

b) sedan ett frihetsberövande skett vägrar att erkänna detta eller att lämna information om den frihetsberövades öde eller uppehållsort, eller

c) sedan en sådan vägran skett vidmakthåller frihetsberövandet.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

24. Förslag till lag om ändring i åklagardatalagen (2015:433)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 8 § och 3 kap. 4 § åklagardatalagen (2015:433) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

8 §

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens *ras eller* etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller* personens politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Om uppgifter om en person behandlas på någon annan grund får de kompletteras med sådana uppgifter som avses i första stycket när det är absolut nödvändigt för syftet med behandlingen. Uppgifter som avses i första stycket får också behandlas med stöd av 7 §.

Uppgifter som beskriver en persons utseende ska utformas på ett objektivt sätt med respekt för människovärdet.

3 kap.

4 §

Vid sökning i personuppgifter som har gjorts gemensamt tillgängliga får uppgifter som *avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller som rör hälsa eller sexualliv* inte användas som sökbegrepp.

Vid sökning i personuppgifter som har gjorts gemensamt tillgängliga får uppgifter som *avses i 2 kap. 8 § första stycket* inte användas som sökbegrepp.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

25. Förslag till lag om ändring i domstolsdatalagen (2015:xx)

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 13 och 14 §§ domstolsdatalagen (2015:xx) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens ras eller etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

Uppgifter om en person får inte behandlas enbart på grund av vad som är känt om personens etniska ursprung *eller hudfärg eller något annat liknande förhållande hänförligt till personen, eller personens politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.*

14 §

Vid sökning i personuppgifter är det förbjudet att som sökbegrepp använda uppgifter som avslöjar

1. ras eller etniskt ursprung,
2. politiska åsikter,
3. religiös eller filosofisk övertygelse,
4. medlemskap i fackförening,
5. hälsa,
6. sexualliv,
7. nationell anknytning, eller
8. brott eller misstanke om brott.

1. sådana förhållanden som avses i 13 §,
2. nationell anknytning, eller
3. brott eller misstanke om brott.

Användning av särskilda beteckningar för identifiering av en viss mål- eller ärendetyp som sökbegrepp omfattas inte av förbudet i första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förteckning över remissinstanserna

Yttrande över betänkandet har avgetts av Riksdagens ombudsmän, Hovrätten för Nedre Norrland, Malmö tingsrätt, Umeå tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Jönköping, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Rättsmedicinalverket, Kustbevakningen, Migrationsverket, Datainspektionen, Försvarsmakten, Försvarets radioanstalt, Totalförsvarets rekryteringsmyndighet, Socialstyrelsen, Barnombudsmannen, Tullverket, Skatteverket, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällefrågor, Universitets- och högskolerådet, Stockholms universitet, Uppsala universitet, Göteborgs universitet (Nationella sekretariatet för genusforskning), Centrala studiestödsnämnden, Forum för levande historia, Sametinget, Diskrimineringsombudsmannen, Nämnden mot diskriminering, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Brottsofferjouren Sverige, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Svenska Journalistförbundet, Sveriges Antidiskrimineringsbyråer, Tidningsutgivarna, Transföreningen Full Personality Expression Sweden samt Ungdomsförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL Ungdom).

Statens skolverk och Lunds universitet har avstått från att yttra sig.

Följande remissinstanser har inte kommit in med något yttrande. Afrosvenskarnas Forum för Rättvisa, Afrosvenskarnas Riksförbund, Bisnode Kredit AB, Centralförbundet Roma International, Centrum mot rasism, Föreningen Kön-Identitet-Mångfald, Intersexuella i Sverige, Judiska Centralrådet, Judiska ungdomsförbundet, Mångkulturellt centrum, Patientföreningen Benjamin, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter brottsofferjour, Romano Pasos Research Centre, Svenska samers riksförbund, Sveriges muslimska råd, UC AB, Unga muslimer, Unga Romer, Ungdom mot rasism samt Utgivarna.